

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Ze studentky matkou

Diplomová práce

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Karolína Sábliková**
Osobní číslo: **H18414**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Resocializační pedagogika**
Téma práce: **Ze studentky matkou**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Studentka se ve své diplomové práci zaměří na vysokoškolské a středoškolské studentky, které otěhotněly, nebo měly dítě v průběhu svého studia. V rámci výzkumu se bude zabývat tím, jak tyto ženy kombinují studentský život s mateřskými povinnostmi. Studentka bude také zkoumat, na jak dlouho a zda vůbec matky přerušily studium a jaký byl návrat ke studiu, jak se studiu dokázaly znovu přizpůsobit a zda je u matek stále stejná motivace ke vzdělání. V rámci svého výzkumu se zaměří i na to, jak matky dokáží rozdělit čas na mateřské a studijní povinnosti, jestli mají ve svém okolí pomoc a zdali jim vyšla škola vstříc například individuálními plány. Cílem výzkumu bude také zjistit, jak se změnil sociální život matek a jaké byly reakce okolí, zejména u středoškolských studentek. Výzkum bude prováděn metodou případové studie za užití polostrukturovaných rozhovorů s matkami.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

- CARLSON, Dawn. S. Personality and role variables as predictors of three forms of work – family conflict. Journal of Vocational Behavior, 1999. ISSN-0001-8791.
- HELLER, Daniel. Sociální a pedagogická psychologie. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-680-2.
- KLÍMOVÁ CHALOUPKOVÁ, Jana. Rodinné a pracovní dráhy mladých: holistická perspektiva. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009. ISBN 978-80-7330-169-9
- MAREŠ, Jiří. Pedagogická psychologie. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0174-8.
- MAŘÍKOVÁ, Hana a Marie ČERMÁKOVÁ, ed. Proměny současné české rodiny: (rodina – gender – stratifikace). Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-93-1.
- MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
- NAKONEČNÝ, Milan. Motivace lidského chování. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0592-7.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2019**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2020**

L.S.

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 29. listopadu 2019

Prohlášení

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. X/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 20. 4. 2020

Bc. Karolína Sáblíková

Poděkování

V první řadě bych chtěla poděkovat mé rodině a blízkým za podporu při celém studiu i při psaní této práce. Dále chci poděkovat Mgr. Lucii Hájkové za cenné rady, které mi při tvorbě práce velmi pomohly. A v neposlední řadě bych chtěla poděkovat informantkám za ochotu a čas, který mi věnovaly.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá vysokoškolskými a středoškolskými studentkami, které otěhotněly, nebo měly dítě v průběhu svého studia. Zabývá se tím, jak tyto ženy kombinují studentský život s mateřskými povinnostmi. Cílem výzkumu je zjistit, jak se změnil sociální život matek studentek po narození dítěte a jaké byly reakce okolí, zejména u středoškolských studentek. Výzkum je proveden metodou případové studie za užití polostrukturovaných rozhovorů s matkami.

KLÍČOVÁ SLOVA

Matka, studentka, mateřství, konflikt rolí, strategie zvládnání, motivace

TITLE

Becoming a mother from a student

ANNOTATION

The diploma thesis is dealing with college and high school students, who got pregnant, or had a baby, during their studies. The study is focused on how these women handle their student life and maternity duties. The goal of the research is to find out how the social life of student mothers has changed after a childbirth and how their surroundings reacted, especially in case of high school students. The research is done with case study method by using semi-structured interviews with mothers.

KEYWORDS

Mother, student, motherhood, role conflict, coping strategies, motivation

Obsah	
0 Úvod.....	9
1 Pohled na ženu z historického hlediska od pravěku po současnost.....	11
1.1 Pravěk.....	11
1.2 Starověk.....	12
1.3 Středověk a novověk.....	13
1.4 Nejnovější dějiny.....	14
2 Mateřství a žena matka.....	18
2.1 Druhá strana mateřství.....	19
2.2 Ekonomické aspekty mateřství.....	20
3 Vzdělávání žen.....	24
3.1 Vzdělávání středoškolaček a vysokoškolaček.....	27
4 Ženy v zaměstnání.....	31
5 Konflikt rolí a jejich harmonizace.....	37
5.1 Genderové role a postoje.....	39
5.2 Motivace.....	41
6 Metodologie výzkumu a sběr dat.....	45
6.1 Výzkumné otázky.....	47
6.2 Cílová skupina.....	48
6.3 Cíle výzkumu.....	48
6.4 Pozice výzkumníka.....	49
6.5 Etické otázky výzkumu.....	51
6.6 Informantky.....	52
7 Život před mateřstvím a v jeho průběhu, role matky.....	55
8 Partnerství, rodina, každodenní život.....	60
9 Studium, škola a motivace, role studentky.....	67
10 Sladřování rolí a strategie zvládání.....	75
11 Závěr.....	80
POUŽITÁ LITERATURA:.....	82

Seznam ilustrací a tabulek

Tabulka 1 - Úhrnná plodnost v letech 1950-2018	16
Tabulka 2 - Průměrný věk matky při narození dítěte v krajích v roce 2017	17
Tabulka 3 - Průměrné měsíční mzdy a mediány mezd v třídění podle hlavních tříd CZ -ISCO a podle vzdělání v roce 2018	33
Obrázek 1 - Maslowova hierarchie potřeb.....	44

0 Úvod

Tato diplomová práce se zabývá matkami, které jsou zároveň studentkami denního studia na středních a vysokých školách. Matka studentka není tématem, které by bylo často připomínáno a probíráno. V současné době se sice setkáváme se snahou zvýšit povědomost o ženách, které jsou každodenně nuceny zvládat a harmonizovat více svých rolí, ale jedná se většinou o ženy, které jsou pracujícími matkami. Z toho důvodu jsem se rozhodla zaměřit se na matky studentky, které mohou mít přinejmenším obdobné problémy jako pracující matky.

V současné době, kdy vyvstala nutnost dvoupříjmových domácností, je otázka mateřství velmi aktuální, zejména v konfliktu rodiny, školy a zaměstnání. Existuje mnoho publikací, které se věnují konfliktu rolí zaměstnaných matek a radí, jak své role mají harmonizovat, ale zjistila jsem, že publikací, které se zabývají studujícími matkami, není mnoho, ačkoli prožívání konfliktu rolí u matek studentek by mohlo být stejné, nebo alespoň podobné, jako při prožívání konfliktu mezi mateřstvím a kariérou.

Diplomová práce je pomyslně rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se zabývá historickým pohledem, jak bylo nahlíženo na ženu od pravěku až do současné doby. Kapitola je také zaměřena na mateřství, které je důležitým mezníkem v životě ženy a cílí na ženu jako na matku. Část je věnována tomu, že mateřství není pouze procházka „růžovým sadem“ a poukazuje také na ekonomické aspekty mateřství, kdy je rodina nucena v podstatě žít z jednoho příjmu. V teoretické části se také věnuji vzdělání žen, které si možnost vzdělání musely v našich dějinách vydobýt a díky tomu se ženy v dnešní době běžně vzdělávají i na vysokých školách. Dále se věnuji ženám v zaměstnání, možnosti uplatnění při mateřské, respektive rodičovské dovolené a také genderovou rovností žen a mužů. Poslední úsek teoretické části se zabývá jednak harmonizováním a sladčováním mateřství a studia a případným konfliktem těchto dvou rolí, jednak tím, co motivuje ženy být matkami studentkami.

Praktická neboli výzkumná část diplomové práce popisuje samotný výzkum, který má těžiště v kvalitativní metodologii. Mojí hlavní metodou sběru dat byl polostrukturovaný rozhovor, který jsem s informantkami vedla. Cílem výzkumné části bylo odpovědět na stanovenou výzkumnou otázku a popsat čtyři okruhy, které jsem si předem stanovila. V jednotlivých okruzích jsem se snažila přijít na důvody a na motivaci, které informantky vedly k rozhodnutí kombinovat více rolí současně. Snažila jsem se zjistit, jak informantky vnímají své role matky

a studentky, jaké mají harmonizační strategie a jaký vedly každodenní život před tím, než měly děti a jaký každodenní život vedou nyní. Dotazovala jsem se jich také na klady a zápory jednotlivých rolí, přičemž jsem se zaměřovala na konflikty rolí, které každá z informantek může subjektivně prožívat. V subjektivní realitě jednotlivých informantek jsem se snažila najít podobnosti, které jsem posléze vzájemně porovnávala.

1 Pohled na ženu z historického hlediska od pravěku po současnost

Každá historická doba je charakteristická určitým rysem, jako například životními postoji, názory a sdílenými hodnotami, které jsou odlišné od těch postojů, názorů a hodnot z minulých dob. Poté, co životní postoje, názory a hodnoty přestanou fungovat, bývají nahrazeny novými a vzniká i nová doba a nový, pro danou dobu, charakteristický rys.

1.1 Pravěk

Z této doby neexistují žádné dochované písemnosti, které by mohly přiblížit, jak tehdejší lidé žili. Z dochovaných archeologických nálezů se dá alespoň předpokládat, že tehdejší lidé žili ve větších skupinách. „*Předpokládá se, že lidé původně žili v hordách, později ve skupinových manželstvích, mohli žít i v mnohoženství nebo mnohomužství.*“¹ Můžeme se domnívat, že muži a ženy měli rozdělenou dělbu práce, tak, jak píše Lipovetsky: „*Již od pradávna se lidská společnost řídí jistým všeobecným principem, totiž společenskou dělbu rolí přisuzovaných muži a ženě.*“² V pravěké době neolit ženy měly za úkol sběr rostlinné potravy, muži zase lovili zvěř. Díky sběru se ženy vyznaly v rostlinách a antropologové tvrdí, že to byly právě ženy, kdo se stal průkopníkem zemědělství. V seskupeních měla hlavní slovo matka, která byla považována za zachovatelku rodu.³ Vzniklo mateřské právo – matriarchát. Ženy rodily děti, staraly se o ně a podílely se také na zemědělských pracích. Předpokládá se, že v této době měly ženy významnější postavení oproti mužům právě proto, že se vyznaly v potravě a v zemědělství a také proto, že mohly přivést na svět dítě.

S příchodem doby eneolit, spolu s rozvíjející se technikou, došlo k potřebě specializace. Došlo k další dělbě práce na chov dobytka, zemědělství, rybolov atd. Vlivem této změny se do popředí dostávají muži, zanikl matriarchát a vznikl patriarchát.⁴

V počátku pravěku bylo na ženy matky nahlíženo téměř posvátně, nemohlo jim být ublíženo a žena matka měla ve společnosti hlavní slovo. V pozdější době, zejména s rozvojem techniky, se do popředí začali dostávat muži a ženy tak své postavení ztratily.

---

¹ PADYCH, Jan. *Pravěké ženy a jejich velké tajemství*. Ostrava: Daniel Padych, 2013. ISBN 978-80-903492-2-3 (strana 6).

² LIPOVESTKY, Gilles. *Třetí žena: Neměnnost a proměny ženství*. Druhé vydání. Praha: Prostor, 2007. ISBN 978-80-7260-171-4 (strana 249).

³ *Dějiny pravěku* [online]. [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/dejiny-praveku/>.

⁴ *Dějiny pravěku* [online]. [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/dejiny-praveku/>.

1.2 Starověk

Ženy se ve starověku staraly o dům a měly na starosti výchovu dětí, kdežto muž zajišťoval výdělek. Společnost starověku stále pokračovala v patriarchálním uspořádání a ženy se postupně stávaly podřízené mužům. Ve Starověku nejvíce ovlivnily Evropu dva státy – Athény a Sparta. „Xenofon usuzoval, že se žena hodí pouze k vedení domácnosti a rození dětí. Ani sportovně vychovávané Spartanky, tím méně doma uzavřené Aténanky si s podobnými názory neporadily.“⁵ Postavení Spartanských žen bylo o něco lepší než žen z Athén, protože u Spartanů se stále projevovaly prvky matriarchálního uspořádání.

Ve starověkém Řecku nezáleželo na tom, zda je žena matka, či ne – jejich postavení bylo vnímáno stejně. „Cizoložství ženy se pokládalo za porušení vlastnictví, cizoložství muže bylo beztrestné. Muž si ženu přímo kupoval, kromě hlavní manželky měl ještě jiné ženy a souložnice.“⁶ Muž byl hlavou rodiny a jeho žena, děti a vnuci ho museli bez výhrad poslechnout. Byli na něm zcela závislí, neboť muž byl jejich živitelem. „Žena musela bezpodmínečně poslouchat svého muže, nesměla opustit dům bez jeho dovolení.“⁷ V tomto období neexistovala žádná láska dětí vůči otci, protože otec nad nimi měl moc po celý jejich život a mohl je kdykoli obrát o nabytý majetek a slovo otce musely děti vždy poslechnout.

Oproti pravěku se ve starověku postavení žen zhoršilo. Žena v rodině neměla téměř žádné slovo a musela dodržovat pravidla, která jí byla nastolena. „Žena byla uvězněná v domě, který ji tísnil mnohem více než kdysi stan nebo chatrč. Její zaměstnání bylo podřadné, jejím údělem byly namáhavé domácí práce, jimiž každý pohrdal. Muž viděl v manželství instituci, která mu především obstarává legitimní dědice jeho vlastnictví. Žena se stala jen služkou muže, rodičkou a kojnou jeho dědiců. Pokládali ji za velké dítě, které celý život musí mít poručníka.“⁸ Pohled na ženy byl stejný ve všech etapách jejího života. Ženy musely poslouchat své manžele, být věrné, starat se o jeho domácnost a potomky. Více než na lidskou bytost bylo na ženu nahlíženo jako na mužův výhradní majetek.

---

⁵ POLIŠENSKÝ, Josef a Sylia OSTROVSKÁ. *Ženy v dějinách lidstva*. Praha: Jan Krigl, 2000, s. 20.

⁶ KOSTKA NEUMANN, Stanislav. *Dějiny ženy* [online]. Praha: Otakar, 2000, s. 5 [cit. 2020-02-17]. Dostupné z: <file:///C:/Users/User/Downloads/Neumann,%20Stanislav%20-%20D%C4%9Bjiny%20%C5%BEeny%20-%20%C4%8D%C3%A1st%202.%20%C5%BDena%20starov%C4%9Bk%C3%A1.pdf>.

⁷ KOSTKA NEUMANN, Stanislav. *Dějiny ženy* [online]. Praha: Otakar, 2000, s. 6 [cit. 2020-02-17].

Dostupné z: <file:///C:/Users/User/Downloads/Neumann,%20Stanislav%20-%20D%C4%9Bjiny%20%C5%BEeny%20-%20%C4%8D%C3%A1st%202.%20%C5%BDena%20starov%C4%9Bk%C3%A1.pdf>.

⁸ Tamtéž, s. 8.

1.3 Středověk a novověk

Období středověk a novověk jsem se rozhodla sloučit do jedné kapitoly, neboť postoj k ženám matkám byl v obou obdobích stejný.

Tuto historickou dobu významně ovlivnil příchod křesťanství. Ve středověku bylo na ženy nahlíženo negativně, a to zejména kvůli výkladům z Bible. Kvůli příběhu Evy, jakožto nositelky prvotního hříchu, byly ženy upozadřovány. Žena byla po vzoru Evy chápána jako hříšnice, nebo spojenec ďábla. Oproti Evě stojí jiná žena, matka boží – Marie, která je zobrazována jako symbol mateřství, čistoty a je také chápána jako symbol početí.⁹ Pokud budeme hovořit o ikonografii, postavení žen bylo dvojí – žena matka obdržela zvýšenou úctu oproti jiným ženám.

Stále se žilo v patriarchátu, proto byl život ženy velmi ovlivněn tím, jak se k ní její muž choval, co jí dovoloval apod. „*Tím, že dívka po sňatku odešla z domova, se automaticky začlenila do manžellovy rodiny. Získala jeho společenský status a on za ni od té doby rozhodoval. Její postavení v nové rodině bylo přesně vymezeno. Očekávala se hlavně její starost o domácnost, později o děti, popřípadě o služebnictvo.*“¹⁰ Postavení ženy bylo také ovlivněno společenským statutem, který daná rodina měla. Ženy chudých rolníků pracovaly na poli a staraly se o děti, ovšem císařovny, ženy císařů, byly mnohdy mnohem vzdělanější než jejich manželé, a tak byly dobrým prostředníkem pro zahraniční komunikaci.¹¹

Velký důraz byl kladen na plození dětí. Šťastná píše, že když žena porodila dítě, splnila tím svoji nejdůležitější roli a stala se tak plnoprávnou manželkou.¹²

V tomto období velmi záleželo na tom, v jaké vrstvě se žena nachází, ovšem nejdůležitější postavení žena získala v momentě, kdy porodila potomka a stala se z ní matka. Co se týká vztahu matky s dětmi, vztah nebyl zdaleka tak silný, neboť v tomto období byla velmi vysoká novorozenecká úmrtnost a na tento vztah nebyl v tomto období kladen velký důraz.

---

⁹ *Postavení žen ve středověku a raném novověku: Středověk* [online]. 2009 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: <http://www.e-stredovek.cz/view.php?cisloclanku=2009020001>.

¹⁰ ŠŤASTNÁ, Ilona. Ženo, prokaž plodnost! Jak se žilo manželkám ve středověku. *100+1: Tajemství české minulosti 2/2010* [online]. 2017 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: <https://www.stoplusjednicka.cz/zeno-prokaz-plodnost-jak-se-zilo-manzelkam-ve-stredoveku>.

¹¹ ENNENOVÁ, Edith. *Ženy ve středověku*. Praha: ARGO, 2001, s. 241.

¹² ŠŤASTNÁ, Ilona. Ženo, prokaž plodnost! Jak se žilo manželkám ve středověku. *100+1: Tajemství české minulosti 2/2010* [online]. 2017 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: <https://www.stoplusjednicka.cz/zeno-prokaz-plodnost-jak-se-zilo-manzelkam-ve-stredoveku>.

1.4 Nejnovější dějiny

Pátková uvádí, že 18. století nepohlíželo na mateřství a na dítě nijak významně. „*Ještě na počátku 18. století postrádala mateřská láska výraznější společenskou hodnotu. Dlouhá staletí bylo dítě, zejména vlivem křesťanských teologů, pojímáno jako nedokonalé, či dokonce hříšné stvoření a přistupovalo se k němu jako k malému dospělému.*“¹³ V 18. století se na mateřství a na nově vzniklý život pohlíželo spíše jako na samozřejmost, které nebyla kladena žádná větší pozornost. Postoj ve vnímání mateřství a ve vnímání role matky se začal měnit až s příchodem osvícenství, kdy společnost začala na mateřské pouto a na výchovu pohlížet jako na něco posvátného a něco, na co musí být kladen důraz.

Osvícenství ovlivnilo celé 19. století ve vnímání mateřství, které bylo v té době považováno za nedílnou součást každé ženy. Předpokládalo se, že každá žena se stane matkou, protože mateřství bylo chápáno jako jediný vrchol, kterého žena může za svůj život dosáhnout. Změnu ve vnímání této role dokazuje i tvrzení Badintera, který ve svém díle píše o řadě autorů, kteří vydávali své knihy o mateřství a radili matkám, jak dobře se o své ratolesti mají starat a také byl kladen velký důraz na kojení.¹⁴ Velmi se dbalo na výše zmíněné mateřské pouto, ale také na množství času, který matka dítěti věnovala.

Počátek 20. století zůstal neměnný. Stále se kladl velký důraz na mateřské pouto a úloze otce v té době nebyla kladena pozornost a jeho role ve výchově zůstávala upozadována, tudíž veškeré následky spojené s výchovou nesla výhradně matka. Ovšem v období socialismu část této odpovědnosti převzal stát. „*V poválečném období budování socialismu se právo a práce stalo pracovní povinností a péče a výchova dětí se stávaly stále více záležitostmi státu.*“¹⁵

Vzhledem ke stále se snižující úmrtnosti novorozenců a vysoké porodnosti, nastal po druhé světové válce ve vyspělých zemích tzv. baby boom, který vedl k vysokému početnímu růstu obyvatelstva.¹⁶ Už v té době začala společnost přemýšlet, kdo tolik lidí jednou uživí? Proto do zaměstnání začaly nastupovat také ženy-matky, které byly stále na rodičovské dovolené, což do té doby bylo neobvyklé. „*V období komunismu existovalo něco jako „státní ochrana mateřství“ (právo na mateřskou dovolenou, zřizování jeslí, přídatky na dítě apod.). Tradiční*

---

¹³ PÁTKOVÁ, Simona. *Obraz mateřství v 19. století*. ANTROPOWEBZIN [online]. 2016, 2019, (3-4), 113 [cit. 2019-11-21]. Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/22249/1/Patkova.pdf>.

¹⁴ BADINTER, Elisabeth. *Mateřská láska od 17. století po současnost*. Bratislava: Aspekt, 1988, s. 147.

¹⁵ KOCOURKOVÁ, Jiřina a Ladislav RABUŠIC, ed. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?*. Praha: SPRINT, 2006, s. 131.

¹⁶ KOCOURKOVÁ, Jiřina a Ladislav RABUŠIC, ed. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?*. Praha: SPRINT, 2006, s. 101.

rozdělení rolí zůstávalo a bylo podporováno. Ženy chodily do zaměstnání a současně se staraly o domácnost. Neměly však žádné velké profesní ambice, takže dvojí zátěž – práci v zaměstnání i doma snášely poměrně statečně. Tehdejší ženy se nepovažovaly za oběti, ale spíše za hrdinky, které toho hodně zvládnou. ¹⁷

Role matky byla stále považována za velmi důležitou i v období komunismu, proto se stále kladl velký důraz na roli matky a mateřství, ale po ženách se požadovaly ještě jiné role a bylo bráno za automatické, že ženy veškeré tyto úkony budou dobře zvládat. Byly podporovány nejen společností, ale také režimem, protože komunistický režim potřeboval nejen děti, ale také pracovní sílu. To potvrzuje i Rabušic: *„Socialismus se ovšem velmi snažil, aby ženy nejenom pracovaly, ale také rodily děti – budoucí vojáky v armádě a pracující masy, jež budou bránit a budovat komunismus. Ačkoliv se s výstavbou školek a jeslí velmi snažil, aby ženám-pracovnicím pomohl překonat jejich hendikep mateřství, pocitu konfliktu mezi mateřstvím, zaměstnáním a prací v domácnosti, je nezbavil. A jelikož příjmová úroveň byla všeobecně velmi nízká a rodina potřebovala k udržení základní životní úrovně dva příjmy, ženy-matky zůstávaly zaměstnány. Ve snaze minimalizovat tento konflikt přijímaly často jednoduchou strategii odrodit děti co nejdříve, aby pak už byl pokoj. A tak rodily v mladém věku časně po sňatku a v krátkých meziporodních intervalech.* ¹⁸

Počátkem dvacátého století až zhruba do jeho poloviny na ženy sice bylo samozřejmostí pohlížet jako na budoucí matky, ale zároveň se požadavky na ně začaly zvyšovat. Zatímco v 18. a 19. století ženy zůstávaly doma a pečovaly o domácnost, dvacáté století jim přineslo další povinnost – chodit do zaměstnání a tím rozšířit rodinný rozpočet. *„V poválečném období bylo již několik generací žen zaměstnáno po celý život a zaměstnání opouštěly na dva až tři roky z důvodu mateřství.* ¹⁹

Vše se začalo měnit od poloviny dvacátého století. V té době také začaly vznikat kampaně podporující matky, které se velmi aktivně podílí na ekonomice státu, ale zároveň dokážou perfektně pečovat o rodinu. Ženy sice pečovaly stále o domácnost i o rodinu, ale zároveň, postupující dobou, chtěly vybudovat i nějakou kariéru. Z toho důvodu se v 80. letech dvacátého století začala postupně snižovat porodnost. Ovšem, právě přes větší popularitu

---

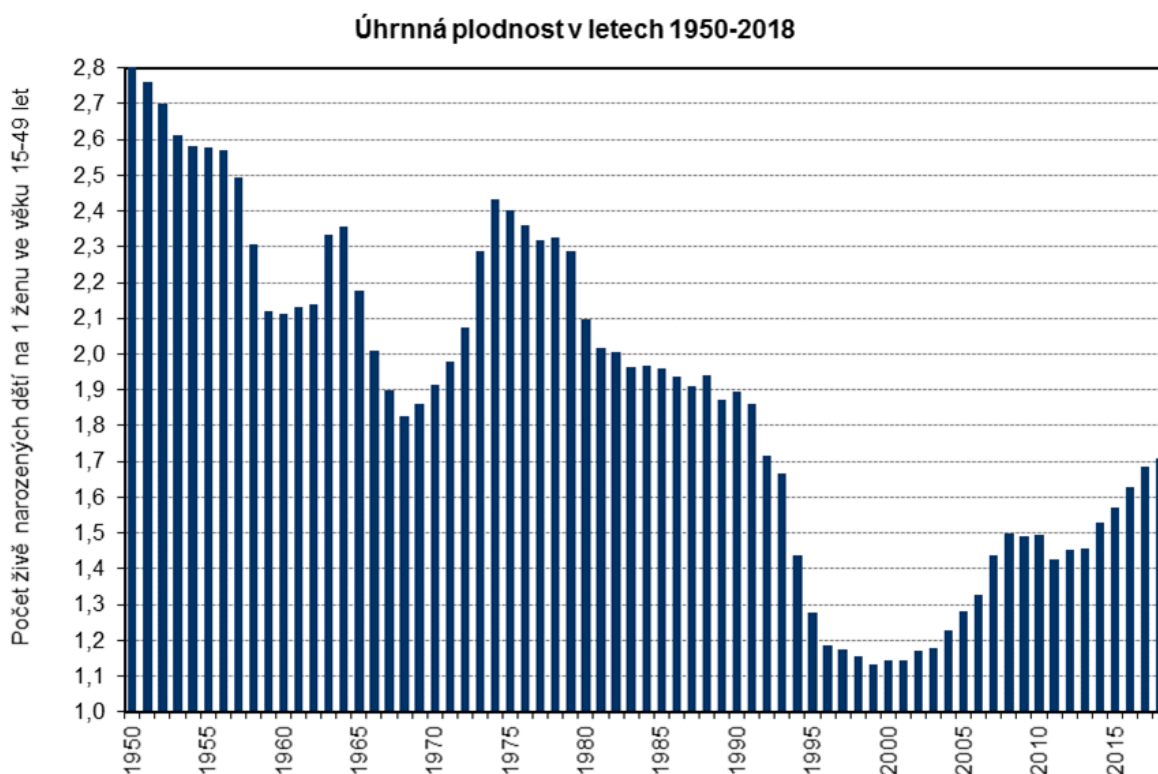
¹⁷ ČUHELOVÁ, Monika. *Proměny mateřství (prožívání mateřství třemi generacemi)*. Brno, 2006. Diplomová práce. In ROTREKLOVÁ, Klára. *Rodina a rodičovství očima dnešních matek*. Brno, 2008, s. 27-28. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

¹⁸ RABUŠIC, Ladislav. *Kde ty všechny děti jsou?*. Praha: SLON, 2001, s. 225.

¹⁹ KOCOURKOVÁ, Jirina a Ladislav RABUŠIC, ed. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?*. Praha: SPRINT, 2006, s. 128.

matek a jejich dětí, výchovy, péče, apod., začalo mateřství nabývat jiný rozměr. Badinter uvádí, že: „Mateřství nabývalo jiný smysl. Obohacené o nové povinnosti šířilo se za hranice nezredukovatelných 9 měsíců. Nejenže se nemohlo skončit, dokud dítě „fyzicky“ nevyvázlo se zdravou kůží, ale brzy se přišlo na to, že matka musí zabezpečit i výchovu svých dětí a podstatnou část jejich intelektuálního formování.“²⁰

Tabulka 1 - Úhrnná plodnost v letech 1950-2018²¹

Výše zmíněná tabulka ukazuje snižující se plodnost v letech 1950–2018. Rabušic připisuje výrazně se snižující porodnost, kterou v Česku v devadesátých letech zaznamenáváme, proměně hodnotové orientace.²² 80. a 90. léta dvacátého století to svým způsobem dokazují. Ženy už nenaplňují pouze mateřství a péče o domácnost, chtějí si nejen vybudovat kariéru, ale chtějí také studovat. „Zatímco v roce 1991 s názorem, že žena musí mít děti, aby se naplnilo její poslání, souhlasilo 63 % českých respondentů, v roce 1999 to bylo už jenom 44

²⁰ BADINTER, Elisabeth. *Materská láska: Od 17. století po současnost*. Bratislava: Aspekt, 1998, s. 177.

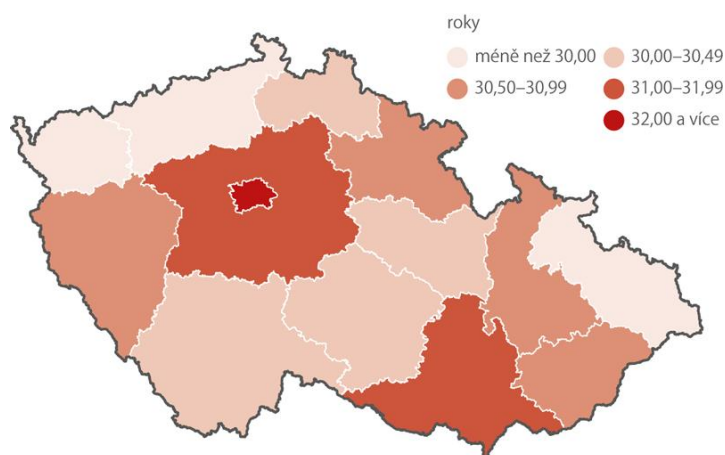
²¹ Úhrnná plodnost v letech 1950 - 2018. In: *Český statistický úřad* [online]. 2019 [cit. 2019-11-21]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/uhrrna-plodnost-v-letech-1950-2018>.

²² RABUŠIC, Ladislav. *Kde ty všechny děti jsou?*. Praha: SLON, 2001, s. 159.

%.²³ S tímto tvrzením se ztotožňuje i Rabušic, který se přiklání k teorii, že lidé narození v polovině 70. a na počátku 80. let jsou ovlivněni politickou změnou, která nastala v roce 1989 a touto změnou přijali i jiný hodnotový systém, než měla společnost do té doby.²⁴ Sociologové dále tvrdí, že se česká společnost snaží vyrovnat krok se západními společnostmi, kde se nízká porodnost eviduje již od 70. let dvacátého století. Tuto skutečnost si vysvětlují množstvím životních možností, které se lidem začaly postupně otevírat. Dále uvádí, že díky antikoncepci mateřství přestalo být nutným důsledkem sexuálního života a úloha ženy nově nespočívala pouze v rození dětí, ale také v jejím vlastním seberozvoji ve více oblastech.²⁵ Jak bylo zmíněno, v devadesátých letech se trend, kdy matky měly dítě co nejdříve, začal obracet. Ženy chtěly studovat, cestovat, budovat kariéru a využívat veškerých možností, které jim byly otevřeny.

V minulosti ženy rychle dostudovaly a v průběhu studia, nebo bezprostředně po jeho ukončení, otěhotněly, aby mohly co nejdříve nastoupit do práce a přispívat do rodinného rozpočtu. S příchodem demokracie, nově vzniklých možností, se tento trend začal pomalu vytrácet. Ženy chtěly studovat déle, aby mohly dělat práci, která je baví a naplňuje. Po studiu chtěly získat určité stabilní zázemí a vybudovat si kariéru. Vlivem této změny začaly odkládat mateřství až na pozdější věk, což dokazuje i níže uvedená mapa z roku 2017.

Tabulka 2 - Průměrný věk matky při narození dítěte v krajích v roce 2017²⁶

²³ ŠEĎOVÁ, Klára. Mateřství jako pozitivní hodnota a žitý svět. *Studia paedagogica*, [S.l.], v. 51, n. 8, p. 11–28, bře. 2003. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/380/536>. [cit. 2019-11-21].

²⁴ RABUŠIC, Ladislav. *Kde ty všechny děti jsou?*. Praha: SLON, 2001, s. 205.

²⁵ ŠEĎOVÁ, Klára. Mateřství jako pozitivní hodnota a žitý svět. *Studia paedagogica*, [S.l.], v. 51, n. 8, p. 11–28, bře. 2003. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/380/536>. [cit. 2019-11-21].

²⁶ *Průměrný věk matek se zvyšuje ve všech krajích* [online]. 2018 [cit. 2020-02-24]. Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2018/09/prumerny-vek-matek-se-zvysuje-ve-vsech-krajich/>.

2 Mateřství a žena matka

Mateřství a pohled na ženu matku si z historického hlediska prošly dlouhodobým vývojem a přesto, že současná doba považuje mateřství a celkovou péči o dítě za velmi důležité, ne vždy tomu tak v dějinách bylo.

Je všeobecně známé, že vztah matky k dítěti je velmi silné pouto. „*Vztah matky a dítěte je něco neobyčejného, co mnohdy vzniká již před samotným početím, kdy žena přemýšlí či uvažuje nad samotnou možností početí dítěte. Již během těhotenství se pak vyvíjí vztah k nenarozenému dítěti.*“²⁷

V současnosti je mateřství velmi důležitá část v životě ženy a můžeme hovořit o tzv. „biologických hodinách“ kdy žena začne po dítěti toužit. „*Těhotenství je životní etapa, kterou lze považovat za naplnění smyslu biologické podstaty ženy. Dochází zde k zázraku početí a daru života. Přivedení nového jedince na svět je pak zlomovou situací v životě každé rodiny. Samozřejmě že se na tomto procesu musí podílet oba rodiče. Na ženě spočívá úkol nového tvorečka donosit a porodit, na muži pak především těhotnou ženu a rodinu zabezpečit, a to nikoli jen materiálně.*“²⁸ Jakmile se žena stane matkou, je společností neustále posuzována za výchovu, péči, a za to, jestli je dle měřítek společnosti takzvaně „dobrá matka“. „*Mateřství je spojováno se samozřejmostí potlačení vlastních potřeb ve prospěch dítěte, až s případným sebeobětováním. Od matky se očekává citová vřelost a empatická péče o malé dítě, v prvních letech mateřství se nepředpokládá, že by pro ni bylo důležité i uplatnění v rámci profese či jiný způsob seberealizace.*“²⁹

Samotné mateřství je položeno na biologických základech a pudech, které následně přerostou v silný vztah mezi matkou a dítětem. „*Role matky má jasně vymezená práva i povinnosti. I v současné české společnosti je akceptován názor, že role matky a pečovatelky o rodinu je biologicky daná a pro ženu zcela samozřejmá, představuje základní poslání ženy.*“³⁰ Mluvíme o roli matky, která je velmi náročná, protože v současné době jsou na matku kladeny velké nároky, a pokud chce žena být považována za dobrou matku, musí se pokusit nároky a požadavky společnosti plnit.

---

²⁷ KVASNIČKOVÁ, Lenka. *Mateřské pouto* [online]. 2016 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: <http://www.opsychologii.cz/clanek/278-materske-pouto/>.

²⁸ GREGORA, Martin a Miloš VELEMÍNSKÝ. *Nová česká kniha těhotenství a mateřství*. Praha: Grada, 2017, s. 11.

²⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Praha:Portál, 2000, s. 117.

³⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Praha:Portál, 2000, s. 117.

V souvislosti s mateřstvím často hovoříme o takzvané mateřské lásce, na kterou společnost klade velký důraz. „*Mateřská láska pro ženu nespočívá jen v tom, že kojí své dítě, spočívá především v tom, že ho dobře vychová.*“³¹ Jak píše Badinter, mateřská láska není pouze o péči o dítě, ale také o výchově a času, který matka dítěti věnuje a za jeho výchovu se cítí být zodpovědná. „*Matka je považována za výchovnou a pečovatelskou autoritu, je jí dáno právo prioritního rozhodování o dítěti.*“³² Mateřství a role matky s sebou nesou spoustu nové zodpovědnosti a spoustu odříkání. Žena, která se stane matkou, musí vždy v první řadě myslet na dítě, na rodinu a až poté na sebe.

2.1 Druhá strana mateřství

Ačkoli všude slýcháme, že mateřství je dar a že každá žena, která se stane matkou, prožívá nejkrásnější období, některé ženy tento názor nezastávají. Jak sem již zmiňovala, pohled na mateřství se v průběhu let změnil. Na mateřství se v době osvícenství začalo nahlížet jako na důležitou součást života ženy a matkám se dostávalo nevídané pozornosti. Tato nevídaná sláva s sebou pro matky přinesla také negativa. Badinter píše, že díky této změně se matky staly zodpovědné za šťastný život svých dětí. Badinter tuto zodpovědnost nazývá „hrozivým posláním“, které definuje mateřskou úlohu. Dále uvádí, že s přidávajícími povinnostmi, které na matku byly kladeny, se zlepšovalo i nahlížení na ni. Toto zlepšení v sobě ale skrývalo past, kterou budou matky prožívat jako ztrátu svobody. Badinter píše, že žena, která by chtěla alespoň na chvíli ze své role uniknout, může tak učinit pouze za cenu morálního odsouzení.³³

Nově vzniklé povinnosti mateřství berou ženám volný čas. Matky se musí potýkat s nedostatkem času, který často vede k negativním pocitům. V posledních letech se toleroval trend nechávat rodičovství na později. Lidé alespoň získali zkušenosti, našetřili si peníze a zajistili zázemí pro budoucí rodinu. Jenže při pořízení potomka hraje roli i více aspektů, které si mnozí neuvědomují. Rabušic ve své knize například uvádí, že pokud se pár rozhodne pro dítě, měl by, dle ekonomů, srovnávat psychický užitek z dětí s dalšími aktivitami, které provozuje, protože pokud bude mít děti, může se stát, že ony aktivity daný pár nebude moci vykonávat.³⁴

---

³¹ BADINTER, Elisabeth. *Mateřská láska od 17. století po současnost*. Bratislava: Aspekt, 1988, s. 189.

³² VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 117.

³³ BADINTER, Elisabeth. *Mateřská láska: Od 17. století po současnost*. Bratislava: Aspekt, 1998, s. 177.

³⁴ RABUŠIC, Ladislav. *Kde ty všechny děti jsou?*. Praha: SLON, 2001, s. 121.

2.2 Ekonomické aspekty mateřství

Mateřství v současné době není vůbec jednoduché. Vedle výběru vhodného partnera, budování kariéry a tvoření zázemí, se objevuje také finanční otázka. Rotreklová ve své práci poukazuje na vliv ekonomických faktorů při založení rodiny: „*Nemalou roli v rozhodnutí ženy, zda se stát matkou hrají ekonomické faktory. Zvyšující se životní úroveň vede k vyšším rodinným aspiracím. Mladá žena chce být obvykle před početím finančně zabezpečena a mít vyřešenou otázku bydlení.*“³⁵ Tvrzení Rotreklové potvrzuje i Sobotková, která píše o důvodech, proč ženy záměrně odkládají mateřství až na pozdější věk. Sobotková tvrdí, že jsou tři podstatné důvody k tomu, aby se žena rozhodla mít dítě až později. „*Jedním z důvodů bývá dosažení zmíněné emocionální jistoty a připravenosti, druhým podstatným důvodem je profese a třetím potřeba finanční jistoty.*“³⁶ Ženy chtějí svým dětem dopřát stabilního zázemí, a proto chtějí našetřit nějaké peníze před tím než se rozhodnout děti mít. Odchod na mateřskou a poté na rodičovskou dovolenou většinou ženám neumožňuje pracovat na plný úvazek, a proto rodiny musí počítat po dobu několik let s nižšími příjmy.

Politika státu se sice snaží, aby i těhotné ženy a později matky na rodičovské dovolené byly finančně zajištěné. V průběhu těhotenství, kdy už těhotná žena nemůže ze zdravotních důvodů chodit do zaměstnání, jí vzniká, dle zákona o zvýšení péče o těhotné ženy a matky, nárok na peněžitou pomoc v mateřství. Výše peněžité pomoci v mateřství se odvíjí od počtu odpracovaných let a od výše průměrné mzdy ženy.³⁷ Tento nárok ovšem nevzniká automaticky každé ženě. „*Nárok na peněžitou pomoc v mateřství vzniká pouze za splnění dvou daných podmínek. Žadatel o peněžitou pomoc v mateřství musí být v době nástupu na dávku nemocensky pojištěn (tj. z příjmu ze zaměstnání je odváděno pojistné na sociální zabezpečení), nebo musí trvat ochranná lhůta ze skončeného nemocenského pojištění. K tomu musí splňovat druhou, specifickou podmínku – být nemocensky pojištěn minimálně 270 dnů v posledních dvou letech před nástupem na tuto dávku (to je zhruba 9 měsíců nemocenského pojištění v rozložení dvou let).*“³⁸ Nárok na mateřskou dovolenou má tedy pouze matka, která má v průběhu dvou let zapláceno minimálně 270 dnů nemocenského pojištění. V podstatě to znamená žena, která byla

³⁵ ROTREKLOVÁ, Klára. *Rodina a rodičovství očima dnešních matek*. Brno, 2008, s. 24. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

³⁶ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Třetí. Praha: Portál, 2012, s. 159.

³⁷ Zákon o zvýšení péče o těhotné ženy a matky: Peněžité pomoci v mateřství. In: 1964. 1964, § 2, číslo 58. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1964-58>.

³⁸ O jaké nemocenské pojištění se zajímáte?: Peněžité pomoci v mateřství. Česká správa sociálního zabezpečení [online]. [cit. 2019-11-22]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/web/cz/penezita-pomoc-v-materstvi>.

minimálně devět měsíců zaměstnaná. Pokud totiž žena nemá zmiňované pojištění zaplacené, nevznikne nárok na peněžitou pomoc v mateřství a žena je až do porodu bez finančních příjmů a je tedy plně odkázána na finance od partnera.

Zákon se ovšem snažil myslet i na ty ženy, které nesplňují předchozí podmínku – být v nástupu na dávku nemocensky pojištěn, a to tzv. ochrannou lhůtou: „*Aby občan nezůstal bez prostředků například v době, kdy jedno zaměstnání (pojištění) skončilo, ze zákona se na něj vztahuje ochranná lhůta. Ochranná lhůta pro nárok na peněžitou pomoc v mateřství činí 180 kalendářních dnů ode dne zániku pojištění. Pokud pojištění trvalo kratší dobu, bude ochranná lhůta jen tolik kalendářních dnů, kolik dnů pojištění trvalo (pokud např. pojištění trvalo 3 měsíce, činí ochranná lhůta 3 měsíce). Nástup na peněžitou pomoc v mateřství tak může nastat i z ochranné lhůty.*“³⁹ Samozřejmě ani tuto podmínku nesplňují všechny nastávající matky.

Problém nastane u těhotné studentky. Doba studia se nezapočítává do zdravotního pojištění, proto nevzniká nárok na peněžitou pomoc v mateřství. „*Doba studia se může započítat do pojištění jen v případě, kdy studentka úspěšně školu ukončí a poté nastoupí do zaměstnání, které jí založí účast na pojištění, ale v tomto zaměstnání ještě nesplní podmínku pojištění celých 270 dnů. Pak se pojištěnce do potřebných dnů započte i doba studia – pokud spadá do dvou let přede dnem nástupu na peněžitou pomoc v mateřství. Žena dokládá tuto dobu studia ověřenou kopií dokladu o jeho ukončení (např. maturitním vysvědčením, diplomem). Za těchto podmínek se studium dá započítat pro získání doby pojištění pro dávku i muži, který po úspěšně ukončeném studiu navazuje zaměstnáním. Dřívější dobu studia, na kterou nenavazuje zaměstnání, nelze započítat, byť by bylo úspěšně ukončeno.*“⁴⁰ Pokud tedy matce studentce nevznikne nárok na peněžitou výpomoc v mateřství, je nucena zůstat do porodu bez vlastních finančních prostředků a vyčkávat na rodičovský příspěvek. Zde je důležitá pomoc od pracujícího partnera, či rodiny.

Na rozdíl od peněžité výpomoci v mateřství, je rodičovský příspěvek pro každého. „*Rodičovský příspěvek je dávkou státní sociální podpory. Tato dávka není závislá na žádné účasti na pojištění. Rodičovský příspěvek přísluší vždy jen jednomu z rodičů, který po celý*

---

³⁹ O jaké nemocenské pojištění se zajímáte?: Peněžitá pomoc v mateřství. Česká správa sociálního zabezpečení [online]. [cit. 2019-11-22]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/web/cz/penezita-pomoc-v-materstvi>.

⁴⁰ Peněžitá pomoc v mateřství: Česká správa sociálního zabezpečení [online]. [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/web/cz/penezita-pomoc-v-materstvi>.

*kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině.*⁴¹ Rodičovský příspěvek byl až do listopadu 2019 poskytován ve výši 220 000 Kč a mohl být vyplácen až do 4 let věku nejmladšího dítěte. Od 1. 1. 2020 se celková výše rodičovského příspěvku zvýšila z 220 000 Kč na 300 000 Kč.⁴²

Dalším problémem pro matky studentky je současně nastavená ekonomika státu, například výše hypotečních úvěrů, přičemž ceny nemovitostí jsou v současné době velmi vysoké. Česká národní banka tvrdí, že v současné době jsou ceny nemovitostí nadhodnocené a jejich cena musí být z dlouhodobého hlediska udržitelná.⁴³ Zatímco naši rodiče měli možnost tzv. Novomanželské půjčky, kdy se za každé narozené dítě promíjela část dluhu, současní mladí takové možnosti nemají. Nynějším problémem je také výše hypotéky – žadatel si nemůže půjčit 100 % z ceny nemovitosti. Česká národní banka dále uvádí, že maximální výše hypotečního úvěru je 90 % z ceny nemovitosti, přičemž dále sděluje, že banky mohou tento úvěr poskytnout maximálně 15 % žadatelům.⁴⁴ Ani to není vše, neboť ČNB říká, že: *„Domácnost s hypotékou by na splátku dluhu současně neměla vydávat více než 45 % čistého měsíčního příjmu.*⁴⁵ Z toho vyplývá, že pokud by domácnost žila pouze z jednoho měsíčního platu, je o dost náročnější splňovat kritéria pro získání hypotečního úvěru. Moje informantka Lucie, která otěhotněla ještě při studiu a zároveň má kosmetický salon, mi sdělila: *„Otěhotněla jsem nečekaně. S partnerem jsme bydleli každý jinde, proto jsme se rozhodli vzít si hypotéku v Pardubicích. Půjčovali jsme si dva miliony a čtyři sta tisíc a hypotéka i s energiemi nás měsíčně vyjde na 18 000 Kč. Nepočítám do toho jídlo, benzín, příkrmy, plíny a nájem za salon.“* Lucie tedy stále dochází do školy a do salonu a hlídání dítěte se dělí mezi ní, partnera a její matku. S jedním platem by nebyli schopni pokrýt veškeré výdaje spojené s chodem domácnosti a jejich rodiny. Slova informantky Lucie potvrzuje především Rabušic, který uvádí: *„Například v rodině, v níž matka dítěte má vysokoškolské vzdělání, jsou náklady ztracených příležitostí vysoké – je to ušlá mzda, kterou by matka získávala, kdyby nebyla doma s dítětem, dále je to také cena za to, že se nemůže dále rozvíjet v profesi, což vede ke*

---

⁴¹ NÁHLÍKOVÁ KALETOVÁ, Romana. Prívýdělek v rámci mateřské a rodičovské dovolené. *Právní prostor* [online]. 2017 [cit. 2019-11-22]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/pracovni-pravo/privydelek-v-ramci-materske-a-rodicovske-dovolene>.

⁴² MPSV: Rodičovský příspěvek [online]. 2019 [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/rodicovsky-prispevek>.

⁴³ ČNB ponechává limity hypoték beze změny. Česká národní banka [online]. 2019 [cit. 2019-11-22]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/cnb-news/tiskove-zpravy/CNB-ponechava-limity-hypotek-beze-zmeny/>.

⁴⁴ ČNB ponechává limity hypoték beze změny. Česká národní banka [online]. 2019 [cit. 2019-11-22]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/cnb-news/tiskove-zpravy/CNB-ponechava-limity-hypotek-beze-zmeny/>.

⁴⁵ ČNB ponechává limity hypoték beze změny. Česká národní banka [online]. 2019 [cit. 2019-11-22]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/cnb-news/tiskove-zpravy/CNB-ponechava-limity-hypotek-beze-zmeny/>.

*stagnaci profesionálního postupu, a tedy i ke stagnaci mzdy, je to ale i cena za to, že nemůže provozovat své koníčky a zájmy.*⁴⁶

---

⁴⁶ RABUŠIC, Ladislav. *Kde ty všechny děti jsou?*. Praha: SLON, 2001, s. 121.

3 Vzdělávání žen

Předtím, než se vůbec začalo mluvit o rovnoprávnosti žen a mužů a o emancipaci žen, se vzdělání týkalo pouze mužů. O vzdělávání žen se začalo více hovořit až koncem 18. století. *„Rozvoj dívčího školství bývá tradičně spojován s druhou polovinou 19. století, avšak první pokusy o institucionální vzdělání dívek je nutno hledat ještě v tereziánské epoše, tedy v sedmdesátých letech 18. století. Vydáním Všeobecného školského řádu 6. prosince 1774 byla pro všechny země monarchie zavedena povinná školní docházka a vytvořen pevný systém nižšího školství.“*⁴⁷

*„Je takřka symbolické, že Všeobecný školní řád z roku 1774, který otevíral cestu ke školnímu vzdělávání i dívkám z nižších sociálních vrstev, vydala žena, císařovna a česká královna Marie Terezie. Reagovala tím na proměny novověké společnosti, v níž se stále výrazněji prosazovaly neprivilegované vrstvy a v jejich rámci také „neurozené“ ženy. Avšak dlouhodobá proměna jejich postavení se neobešla bez trvalé práce žen i mužů, kteří přijali vzdělávání dívek za své životní poslání.“*⁴⁸ Byly otevírány dívčí školy a byla zavedena povinná školní docházka pro všechny, ale vzdělávání dívek neustále zaostávalo oproti vzdělávání chlapců. Hlavní zásluhu na zřizování dívčích škol měly v 19. století soukromé osoby, které se snažily o růst naší vlasti. Kvůli přetrvávajícím rozdílům mezi vzděláním chlapců a vzděláním dívek se na konci 19. století uzákonila povinná osmiletá školní docházka. Mezi první spolky, které podporovaly vzdělání dívek patřil například Spolek sv. Ludmily, Český výrobní spolek v Praze, Ženský výrobní spolek v Praze, nebo na Moravě spolek Vesna.⁴⁹

V průběhu let poté vznikalo více spolků, průmyslové školy apod. Vzdělávání dívek ale obvykle končilo sňatkem, kdy se předpokládalo, že dívka založí rodinu a bude se starat o domácnost, manžela a samozřejmě o děti. Pro měšťanské dcery byl sňatek prioritou, protože v těchto rodinách bylo běžné mít mnoho dětí, tudíž nebyly peníze na vyšší školy, ale ani na věno.⁵⁰ Neprovdaná dívka byla pro rodinu přítěží, protože neuměla žádné řemeslo, nebyla nijak vzdělaná, a proto bylo těžké pro ni najít placenou práci. Tento problém přetrvával téměř

---

⁴⁷ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách*. Praha: Libri, 2005, s. 9.

⁴⁸ PÁNKOVÁ, Markéta. *Vzdělávání dívek v Čechách*. Praha: Pedagogické muzeum J.A. Komenského, 2006, s. 6.

⁴⁹ PÁNKOVÁ, Markéta. *Vzdělávání dívek v Čechách*. Praha: Pedagogické muzeum J.A. Komenského, 2006, s. 10-11.

⁵⁰ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách*. Praha: Libri, 2005, s. 20.

celé 19. století. „*Ohledně školských zařízení pro dívky jsou třicátá a čtyřicátá léta 19. století zaměřena pouze na školství základní, v hlavních školách se v rámci možností zařizovaly dívčí třídy. Další možnosti vzdělání poskytovaly klášterní školy nebo soukromé penzionáty, ty však byly určeny pouze pro dívky z bohatších rodin. Obecně pro měšťanské rodiny platilo, že za výchovu dcer je plně odpovědná matka, dále se využívalo soukromých vychovatelů a poté mohl následovat buď zmiňovaný penzionát, klášterní nebo soukromá škola. Cílem nebylo vzdělávání, ale vedení dívky v duchu dobových požadavků k tomu, aby dovedla řídit domácnost, pečovat o děti a přiměřeně reprezentovat dům a manžela.*“⁵¹ To, jak byly dívky vedeny a učeny, jim znemožňovalo uplatnit se mimo rodinný okruh, tudíž byly odkázané na rodinu, a poté na svého manžela.

Od druhé poloviny 19. století se tento zavedený systém začal měnit. V první polovině 19. století ani samy ženy nechtěly studovat vyšší školství a na venkově bylo vzdělání považováno za nadbytečné. „*Druhá polovina 19. století přináší z hlediska možností studia pro dívky výrazné proměny. Lze říci, že dívčí školy zažívají mnohem bouřlivější období než chlapecké, prakticky od základů se buduje odborné dívčí školství a ústavy pro vyšší všeobecné vzdělání dívek.*“⁵² Na nově vzniklých školách mohly poprvé učit také ženy, které do této doby mohly být pouze soukromými učitelkami. V souvislosti s touto novinkou vznikaly učitelské ústavy. „*První ženský učitelský ústav byl založen v Praze r. 1869, postupně vznikaly i v dalších městech.*“⁵³

Zásadní změna ve vzdělání dívek se týkala také změny učiva. Bylo třeba vyřešit dobový problém, který se týkal spousty měšťanských rodin – uplatnění neprovdaných dívek na trhu práce. „*Od sedmdesátých let 19. století nabývaly na významu školy odborné, které reagovaly na dobový požadavek zajistit neprovdaným dívkám existenci nezávislou na milosti příbuzných.*“⁵⁴

V roce 1863 byla založena Vyšší dívčí škola v Praze. Rozvrh studia a studijní plán nepředpokládaly, že by se dívky jednou živily samy. Cílem výuky bylo naučit žákyně být dobrými matkami a manželkami. Školné bylo vysoké, proto byla tato škola určena pouze pro

---

⁵¹ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách*. Praha: Libri, 2005, s. 25.

⁵² BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách*. Praha: Libri, 2005, s. 32.

⁵³ PÁNKOVÁ, Markéta. *Vzdělávání dívek v Čechách*. Praha: Pedagogické muzeum J.A. Komenského, 2006, s. 15.

⁵⁴ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách*. Praha: Libri, 2005, s. 33.

dívky z majetnějších rodin.⁵⁵ „*Možnosti studia nabízené dívkám od druhé poloviny 19. století tedy vypadaly následovně. Po ukončení farní (obecné) školy mohly žákyně bezplatně navštěvovat průmyslovou školu spolku sv. Ludmily, další variantou byla měšťanská škola (úrovni chlapecké měšťanky odpovídala obsahem učiva Vyšší dívčí škola). Pro dívky hledající odborné vzdělání s možností uplatnění v praxi od sedmdesátých let 19. století připadaly v úvahu škola Ženského výrobního spolku českého, později Městská průmyslová škola a dva učitelské ústavy. Městem byla spravována Vyšší dívčí škola a Městská průmyslová škola, ostatní školy byly spolkové a financované ze soukromých prostředků nebo darů.*“⁵⁶ V roce 1890 bylo založeno první dívčí gymnázium, které neslo název Minerva. Absolvování gymnázia bylo považováno za vrchol dívčího vzdělání. Společnost byla ke vzdělání dívek stále skeptická. Mužům například vadilo, že jim vzdělané ženy konkurují v zaměstnání a některé ženy zase považovaly vzdělání za mužskou záležitost.⁵⁷

Koncem 19. a začátkem 20. století bylo ženám povoleno studovat na některých vysokých školách. „*Řádné studium žen povolila na pražské univerzitě filozofická fakulta v roce 1897, lékařská fakulta v roce 1900 a právnická fakulta v roce 1918.*“ Jednalo se o velký krok, který v zemích Evropy nebyl zatím tak běžný. „*Čechy a Morava se zařadily mezi první evropské země, v nichž dívky získaly přístup k maturitě a mladé ženy promovaly na vysokých školách.*“⁵⁸

Ve 20. století již ženy měly možnost studovat, mohly dokonce studovat i vysokou školu, proto se jejich pozornost, spíše než ke vzdělání, zaměřila na jejich práva. Čím vzdělanější ženy byly, tím více pracovních profesí pro ně vznikalo, proto měly čím dál lepší uplatnění na trhu práce. Po druhé světové válce bylo Česko oproti jiným zemím značně zvýhodněno, neboť nebylo válkou tolik zasaženo. Města nebyla zbořena, muži nebyli totálně zmobilizováni do boje, a tak české obyvatelstvo bylo těmito událostmi postiženo pouze minimálně. Možný dále uvádí, že v té době bylo vzdělání na velmi dobré úrovni.⁵⁹ Ačkoli měly české ženy a česká společnost na svoji dobu dobré vzdělání a bylo tak velmi dobře „našlápnuto“, v období normalizace se vše začalo měnit. „*V rukou okupačního režimu se děti staly rukojmím, skrze které byli vydírání rodiče. Už vstup na střední školu byl pro některé děti poznamenané*

---

⁵⁵ PÁNKOVÁ, Markéta. *Vzdělávání dívek v Čechách*. Praha: Pedagogické muzeum J.A. Komenského, 2006, s. 14.

⁵⁶ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách*. Praha: Libri, 2005, s. 38.

⁵⁷ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách*. Praha: Libri, 2005, s. 39.

⁵⁸ PÁNKOVÁ, Markéta. *Vzdělávání dívek v Čechách*. Praha: Pedagogické muzeum J.A. Komenského, 2006, s. 6.

⁵⁹ MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál, 2002, s. 73-74.

režimem nepřekročitelným prahem.⁶⁰ Nejinak tomu bylo u přijímání na vysoké školy, kam se jedinci dostávali tzv. za odměnu. V magazínu vysokých škol se píše o podmínkách, které byly nutné splnit pro přijetí na vysokou školu: „*O studium na vysoké škole se teoreticky mohl ucházet každý držitel středoškolského titulu, bylo zde však několik velkých „ale“.* Prvním předpokladem k úspěšnému přijetí bylo členství rodičů v komunistické straně a doporučení třídního učitele ze střední školy. V něm se mohly mj. objevit takové „hrozby“ jako členství ve Skautu nebo příslušnost k nějaké církvi – v tom případě musel mít dotyčný zájemce o studium nějakého vysoko postaveného známého, který se za něj přimluvil. Kromě kladného posudku třídního učitele bylo třeba mít dobrý posudek i od tzv. uličního výboru – sdružení, které zastupovalo čtvrt, ve které student bydlel. Pro velkou část studijních oborů, např. na pedagogické fakultě, bylo nutné být členem Svazu socialistické mládeže.“⁶¹ Je evidentní, že kvůli těmto kritériím přijetí se značně eliminovalo množství přijatých studentů do ročníků. Česká společnost začala ztrácet jakýsi náskok, který měla oproti zemím zasažených válkou, a naopak začala zaostávat. V této době se ve vzdělání nedělaly značné rozdíly v tom, zda je student žena nebo muž. Nejdůležitější byly výše zmíněné faktory. Možný dále hovoří o propasti, která se vytvořila mezi Českou republikou a západními zeměmi v 90. letech minulého století proto, že se vláda dostatečně nezajímala o rovnost ve vzdělávání.⁶²

Současné vzdělávání nedělá rozdíly v pohlaví, náboženství, nebo politické příslušnosti u studentů. Nejdůležitějším předpokladem pro přijetí ke studiu je prokázat znalosti a vědomosti získané předchozím studiem.

3.1 Vzdělávání středoškolaček a vysokoškolaček

Vzhledem k tomu, že cílovou skupinou pro tuto práci jsou středoškolské a vysokoškolské studentky, jejich role se liší nejen věkem, ale také přístupem ke studiu. Věk středoškolských studentů se pohybuje většinou od 15 do 20 let, kdežto věk vysokoškoláků je zhruba od 20 let dále. Záleží samozřejmě na délce a stupni studia.

Z mého pohledu se věk středoškolských studentů dá označit jako mládí, které je v Sociologickém slovníku definováno takto: „*Fáze životního cyklu mezi dětstvím a dospělostí charakterizovaná dokončováním fyzických změn organismu započatých v pubertě, přípravou*

⁶⁰ MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál, 2002, s. 74.

⁶¹ KAVANOVÁ, Lucie. Jaké to bylo, studovat před rokem '89? *Stojí za přečtení* [online]. 2009 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.vysokeskoly.cz/clanek/jake-to-bylo-studovat-pred-rokem-89>.

⁶² MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál, 2002, s. 75.

*převzetí rolí dospělého, odpoutáváním od primární rodiny, hledáním nové hodnotové orientace, hledáním nových autorit a konkrétnější přípravou na budoucí povolání...Biologicky je např. dospívající připraven k sex. životu a reprodukci, ne vždy však psychicky a téměř nikdy sociálně. Časově se mládí obtížně vymezuje. Jeho počátkem může být dokončení základní docházky a koncem vstup do zaměstnání a založení vlastní rodiny.*⁶³ Věk 16–20 let se tedy dá označit nejen jako mládí, ale také jako adolescence, jejíž definice zní: „Do období adolescence můžeme zařadit osoby ve věku 16 - 20 let, tedy věk, kdy mladý člověk chce vypadat a žít jako dospělý, ale chybí mu k tomu důležité vnitřní předpoklady - zkušenost a odpovědnost. Charakteristické pro toto období je:

- **fyziké vyvrání** - je ukončen proces růstu, stejně tak se ustálila i váha
- proces **osamostatňování se** - spojen s touhou stát se dospělým, rodiče ztrácejí svoji nadřazenou pozici nad svým "dítětem"
- pocity **nejistoty** - obavy z budoucnosti, co budu dělat po škole (práce, vysoká škola), kde budu bydlet,..
- proces **hledání** vlastního místa ve světě, urovnávání si vlastních hodnot, postojů a cílů. Vlastní sebepojetí získá převzetím nějakého vzorce (pokračuje v rodinném podnikání), antiidentifikací (dělá opak toho, co je od něj očekáváno), vytvořením vlastní identity (studuje herectví, loví zvířata v divočině) nebo se projeví tzv. adolescentní moratorium (odkládá rozhodnutí a odjede jako au pair do USA)
- "**hlubší**" **socializace** - probíhá přeskupení nebo budování nových přátelských skupin (přechod na SŠ, později na VŠ nebo do práce), přičemž jsou kladeny větší nároky na hloubku vztahu (porozumění, společné cíle)
- **podceňování a přeceňování** sebe sama - výkyvy ve výkonu a v kázni ve škole nebo v práci, potřeba "velkých výkonů" - prokazování odvahy, fyzické kondice
- role **rovnocenného oponenta** - v diskuzích s dospělými již disponují bystrým úsudkem, nejsou zatíženi předsudky, ale mají málo zkušeností
- **péče o zevnějšek** - fyzická krása je důležitou součástí sebepojetí, je úzce spjata se psychosociální sexuální potřebou
- **sexuální aktivita a partnerský život** - sex není jen tělesnou a "prestižní" záležitostí, vzniká potřeba se k někomu citově vázat, partner je idealizován a zcela nárokován⁶⁴

---

⁶³ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, s. 160-161.

⁶⁴ *Studium psychologie: Etapy psychického vývoje: pubescence, adolescence. Psychologická charakteristika těchto období, jejich význam pro další vývoj* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.studium-psychologie.cz/vyvojova-psychologie/6-pubescence-adolescence.html>.

Jedná se tedy o studenty, kteří se učí zodpovědnosti nejen vůči své osobě, formuje se jejich osobnost a jsou schopni reprodukce. Dle Jandourka tedy mohou založit rodinu, ovšem nejsou na takové množství zodpovědnosti připraveni. Neustále hledají svoji osobnost a snaží se zformovat své postoje a cíle.⁶⁵

Student denního studia na vysoké škole je definován jako: „*Student u nás nejběžnější řádné formy studia. Vysokoškolské studium je jeho „hlavním zaměstnáním“, jeho základními povinnostmi je absolvování školní výuky (přednášky, semináře, praktická cvičení, soustředění, praxe, stáže), domácí příprava, plnění všech zadaných úkolů, složení předepsaných zápočtů, kolokvií, zkoušek. Je členem akademické obce, může volit a být volen do orgánů akademické samosprávy, využívat sociálních aj. výhod řádného vysokoškolského studenta.*“⁶⁶ Studium na vysoké škole Jandourek považuje za ekvivalent zaměstnání, přičemž se od studenta očekává, že se bude plně věnovat studiu a že bude pečlivě plnit zadané povinnosti.

Oproti středoškolským studentům se vysokoškolští studenti řadí do kategorie dospělost, kterou Jandourek popisuje jako: „*Fáze životního cyklu charakterizovaná biologickou zralostí, relativní psychickou ustáleností, osvojením sociálních rolí, schopností převzít zodpovědnost za život svůj i svěřených osob. Přechod od mládí do dospělosti je pozvolný. Dnes se stále více vymezuje fáze mladých dospělých (po 20. roce), kteří využívají studia, cestování nebo prozatímní práce k oddálení úplné „produktivní“ dospělosti.*“⁶⁷ Ačkoli sociologický slovník definuje pojmy mládí a dospělost, není jasný přesný přechod mezi těmito pojmy, neboť, jak sám říká, přechod je pozvolný a hlavně individuální.

Vzdělávání dospělých spadá pod vědní disciplínu andragogika, ale vysokoškolští studenti do této kategorie nespádají. „*Andragogika neznamená doktrínu, usměrňující nebo omezující nějakým způsobem praxi vzdělávání dospělých nebo její teoretický výklad. V našem případě se jedná o synonymum s pojmy vzdělávání dospělých nebo další vzdělávání.*“ ... „*Vzdělávání dospělých se dá definovat z hlediska účastníka. Potom se jedná o proces, ve kterém se dospělý člověk aktivně, systematicky a kontinuálně učí za účelem změny znalostí, názorů, hodnot, schopností a dovedností. Dospělým ve smyslu vzdělávání dospělých je osoba, jejíž hlavní sociální role se dají charakterizovat statusem dospělého a která zároveň ukončila svou vzdělávací dráhu ve formálním vzdělávacím systému. Institucionalizované učení není v tomto pojetí hlavní náplní životní činnosti života účastníka vzdělávání dospělých. Vzdělávající se*

---

⁶⁵ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, s. 160-161.

⁶⁶ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, s. 217.

⁶⁷ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, s. 65.

dospělý není redukován na žáka nebo studenta, jeho hlavní sociální role jsou ty, které vyplňuje v práci, rodině a společenském životě.“⁶⁸ Ovšem informantky, které figurují v této práci do andragogiky spadají, protože jejich hlavní sociální role není student, jejich nejdůležitější sociální role je být matkou.

---

⁶⁸ BENEŠ, Milan. *ÚVOD DO ANDRAGOGIKY*. Praha: Karolinum, 2003, s. 7.

4 Ženy v zaměstnání

V dřívějších dobách nebylo zcela běžné, aby ženy pracovaly. Jejich hlavním úkolem bylo starat se o domácnost a vychovávat děti. Největší rozmach v zaměstnávání žen nastal ve válečném a poválečném období ČSR, v období komunismu, protože v bývalém československém režimu bylo zaměstnávání pro všechny občany povinné. Výjimkou byly matky, které se staraly o děti do tří let věku. Tím, že režim zapojoval ženy do placené práce, se uplatňovala jakási „ideologie emancipace žen“. Režim tvrdil, že pokud začnou ženy chodit do zaměstnání stejně jako muži, jejich postavení ve společnosti bude stejné jako u mužů. Ovšem zaměstnání bylo jedinou možností emancipace žen. Genderová rovnost začínala a končila pouze v pracovněprávním procesu. Péče o domácnost se stále pokládala za povinnost žen. Tato ideologie vedla k tomu, že ženy musely navštěvovat zaměstnání a na plný úvazek se musely starat také o rodinu a domácnost.⁶⁹ Takto nastavený systém kladl na ženy mnoho povinností, které nebyly schopné plnit jako dříve, když pečovaly pouze o domácnost. Režim odůvodňoval placenou práci žen tak, že ženy, které začnou pracovat, budou genderově rovné mužům. Ženy ale zastávaly většinou práce podřadné a práce na vyšších pozicích zastávali muži. Bylo spíše ojedinělou výjimkou, že žena zastávala funkci na vyšší pozici. V následujících letech sice zaznamenáváme určité změny v dělbě prací, ovšem stále zde převládá konzervativní názor, že péče o domácnost a rodinu je úkolem ženy. Okolností, které zapříčinily to, že ženy běžně pracují a zastávají funkce na vysokých pozicích, je mnoho. Jedná se o větší vzdělanost žen, o jejich vlastní touhu stoupat na kariéřním žebříčku apod. Může se jednat o subjektivní, i objektivní okolnosti, které donutily ženy ucházet se o zaměstnání, dokonce i o zaměstnání na vyšších pozicích.

Ženy by měly mít rovné příležitosti k zaměstnání, ale jsou do značné míry omezovány péčí o domácnost i o děti, proto nemohou v zaměstnání trávit tolik přesčasů tak, jako muži. Česká legislativa se věnuje diskriminaci v pracovněprávním procesu. Konkrétně zásadu rovného zacházení garantuje Listina práv a svobod, a to v článku 1, ve kterém se hovoří o rovnosti v právech, a poté ve článku 3, který zaručuje práva a svobody všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti atd.⁷⁰ Dalším zákonem, upravujícím rovnosti zacházení, je zákon č. 262/2006 Sb.,

---

⁶⁹ FORMÁNKOVÁ, Lenka, Hana MAŘÍKOVÁ, Alena KRÍŽKOVÁ a Romana VOLEJNÍČKOVÁ. *Gender a rovnováha moci: Podpora rovného přístupu žen a mužů do řídicích pozic v sociálním a konvenčním podniku v České republice*. Praha: AV ČR, 2015, s. 9.

⁷⁰ *Listina základních práv a svobod*. In: . 1992, čl. 1, čl. 3, Hlava první. Dostupné také z: <http://zakony.centrum.cz/listina-zakladnich-prav-a-svobod/>.

zákoník práce. Jde o § 16, který klade povinnosti zaměstnavateli zajišťovat rovné zacházení se všemi zaměstnanci a také zakazuje jakoukoliv diskriminaci vůči zaměstnancům.⁷¹ Je to z toho důvodu, aby nejen ženy měly stejné pracovní příležitosti a možnosti jako muži. „V pracovněprávních vztazích je zakázána jakákoli diskriminace z důvodu rasy, barvy pleti, pohlaví, sexuální orientace, jazyka, víry a náboženství, politického nebo jiného smýšlení, členství nebo činnosti v politických stranách nebo politických hnutích, odborových organizacích a jiných sdruženích, národnosti, etnického nebo sociálního původu, majetku, rodu, zdravotního stavu, věku, manželského a rodinného stavu nebo povinností k rodině. Je zakázáno i takové jednání zaměstnavatele, které diskriminuje nikoli přímo, ale až ve svých důsledcích.“⁷² Vzhledem k tomu, že ženy chtějí také zakládat rodinu a stále se předpokládá, že je to právě žena, kdo má z větší části na starost chod domácnosti a výchovu dětí, zákon myslí i na situace, jako těhotenství, mateřství a bere v potaz i to, že žena je oproti muži křehčí bytost. „Obecně platí pro zaměstnavatele povinnost nezaměstnávat těhotné zaměstnankyně, zaměstnankyně, které kojí, a zaměstnankyně matky do konce devátého měsíce po porodu pracemi, pro které nejsou podle lékařského posudku zdravotně způsobilé. Zvláštní ochranu těhotných žen v pracovněprávních vztazích však nalezneme v části druhé ZP u pracovního poměru (kde je stanovena především povinnost převést těhotnou zaměstnankyni na jinou vhodnou práci a dále zákaz výpovědi v době, kdy je žena těhotná nebo čerpá mateřskou či rodičovskou dovolenou) a v části čtvrté vztahující se k pracovní době a době odpočinku...Rámcově jsou bezpečné pracovní podmínky a ochrana zdraví žen při práci upraveny v části páté ZP týkající se BOZP. Bezpečné pracovní podmínky těhotných zaměstnankyň, kojících žen i matek jsou upraveny podzákonnými normami, především však vyhláškou č. 288/2003 Sb., kterou se stanoví pracoviště a práce, které jsou zakázány těhotným ženám, kojícím ženám, matkám do konce devátého měsíce po porodu a mladistvým. V té souvislosti nelze opomenout ani zákon č. 309/2006 Sb., jímž se stanoví další podmínky BOZP.“⁷³ Ženy mají zaručenou ochranu v těhotenství i po porodu. Mají právo na mateřskou dovolenou, poté na rodičovskou dovolenou, která může být dlouhá až čtyři roky. Ovšem kvůli tomu, že zůstanou s dítětem na rodičovské dovolené, poté například mohou mít další dítě, snadno se stane, že žena z praxe ledacos zapomene. Léta strávená doma s dítětem jí neumožní orientovat se ve svém oboru tak, jak by tomu bylo, kdyby nepřetržitě pracovala. Tyto důvody

⁷¹ Zákoník práce. *Všeobecná ustanovení*. In: 262/2006 Sb., část první, §16, Hlava čtvrtá. Dostupné také z: <http://zakony.centrum.cz/zakonik-prace/cast-1-hlava-4-paragraf-16>.

⁷² *Zdravotnictví a medicína: Postavení ženy v zaměstnání* [online]. 2013 [cit. 2020-02-26]. Dostupné z: <https://zdravi.euro.cz/clanek/sestra/postaveni-zeny-v-zamestnani-472261>.

⁷³ *Zdravotnictví a medicína: Postavení ženy v zaměstnání* [online]. 2013 [cit. 2020-02-26]. Dostupné z: <https://zdravi.euro.cz/clanek/sestra/postaveni-zeny-v-zamestnani-472261>.

se odráží také v jejím mzdovém ohodnocení, neboť kariéra je na několik let přerušena, anebo ženy začínají kariéru budovat mnohem později než muži. „*Česká sociální politika byla a stále je silně genderově vyhraněná, což brání dosažení genderové rovnosti. Hlavními překážkami, které znesnadňují účast žen na trhu práce a ekonomickém rozhodování v ČR, jsou: dlouhá rodičovská dovolená (až do tří let věku dítěte) a nízká motivace pro otce se na ní podílet, diskriminace matek a genderové stereotypy; extrémně nízká a snižující se dostupnost státních zařízení péče o děti mladší šesti let; malá dostupnost flexibilních pracovních podmínek; neprůhledná pravidla pro podporu, nábor a výběr zaměstnanců a zaměstnankyň; tzv. skleněný strop a křížení nerovností (gender, třída, etnický původ, věk, sexuální orientace).*“⁷⁴ Následující tabulka z roku 2018 ukazuje přehled průměrných mezd mužů a žen. Je zde jasné vidět, že muži mají téměř ve všech profesních okruzích, až na výjimku 0- zaměstnanci v ozbrojených silách, i ve všech stupních vzdělání průměrně vyšší mzdy než ženy.

Tabulka 3 - Průměrné měsíční mzdy a mediány mezd v třídění podle hlavních tříd CZ -ISCO a podle vzdělání v roce 2018⁷⁵

---

⁷⁴ FORMÁNKOVÁ, Lenka, Hana MAŘÍKOVÁ, Alena KRÍŽKOVÁ a Romana VOLEJNÍČKOVÁ. *Gender a rovnováha moci: Podpora rovného přístupu žen a mužů do řídicích pozic v sociálním a konvenčním podniku v České republice*. Praha: AV ČR, 2015, s. 10.

⁷⁵ Průměrné hrubé měsíční mzdy a mediány mezd v třídění podle hlavních tříd CZ-ISCO a podle vzdělání v roce 2018. In: *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/91605937/300002190436.pdf/9c2400dd-eed9-436c-9dc0-09445e3bfea2?version=1.1>.

4 - 36. Průměrné hrubé měsíční mzdy a mediány mezd v třídění podle hlavních tříd CZ-ISCO a podle vzdělání v roce 2018

Average gross monthly wages and median wages by CZ-ISCO-08 major group and by educational attainment in 2018

Pramen: Struktura mezd zaměstnanců, ČSÚ

Source: Structure of Earnings Survey, CZSO

v Kč

CZK

	Průměrné hrubé měsíční mzdy Average gross monthly wages				Mediány mezd Median wages				
	celkem Total	ženy Females	muži Males	ženy/ muži Females / Males %	celkem Total	ženy Females	muži Males	ženy/ muži Females / Males %	
Celkem	33 684	29 627	37 008	80,1	29 184	26 678	31 433	84,9	Total
Zaměstnání									Occupation
Hlavní třída CZ-ISCO:									CZ-ISCO-08 major group
0 zaměstnanci v ozbrojených silách	39 428	41 423	39 180	105,7	38 102	41 468	37 452	110,7	Armed forces occupations
1 zákonodárci a řídící pracovníci	69 044	55 529	75 100	73,9	51 598	45 427	56 141	80,9	Managers
2 specialisté	47 382	40 586	54 688	74,2	39 039	35 901	45 603	78,7	Professionals
3 techničtí a odborní pracovníci	36 938	33 161	40 627	81,6	33 671	31 221	37 127	84,1	Technicians and associate professionals
4 úředníci	27 793	26 331	32 499	81,0	25 734	24 726	30 430	81,3	Clerical support workers
5 pracovníci ve službách a prodeji	23 069	21 940	24 971	87,9	20 729	20 520	21 516	95,4	Service and sales workers
6 kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství	23 131	21 701	24 799	87,5	22 463	21 160	24 702	85,7	Skilled agricultural, forestry and fishery workers
7 řemeslníci a opraváři	28 743	23 620	29 533	80,0	27 706	22 484	28 533	78,8	Craft and related trades workers
8 obsluha strojů a zařízení, montéři	28 037	25 063	29 245	85,7	27 250	24 340	28 702	84,8	Plant and machine operators and assemblers
9 pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	19 841	17 950	22 325	80,4	17 941	16 570	21 163	78,3	Elementary occupations
Nejvyšší dosažené vzdělání									Educational attainment
základní a bez vzdělání	23 098	20 989	25 047	83,8	21 570	19 877	24 021	82,7	Primary education and no education
nedokončené střední bez maturity	26 235	21 996	28 520	77,1	24 941	20 742	27 670	75,0	Secondary education without A-level examination
střední s maturitou	32 774	29 160	36 527	79,8	29 825	27 417	33 151	82,7	Secondary education with A-level examination
vyšší odborné a bakalářské	38 713	33 706	45 924	73,4	34 125	31 208	39 837	78,3	Post-secondary non-tertiary and bachelor education
51	51		58		40		46		
vysokoškolské	613	43 004	804	73,1	795	37 043	840	79,1	Higher education

Zákon sice jasně zakazuje diskriminaci žen v pracovněprávním procesu, ženy ovšem nemají úplně stejně rovné příležitosti jako muži. Ženy musí více myslet na rodinu, proto také mnohem častěji než muži, volí zaměstnání na částečný úvazek, což se logicky projevuje v jejich mzdovém ohodnocení. Většinou jde také o to, že ženy nemají odpracováno tolik let jako muži, proto také nemohou mít stejně dlouhou dobu započitatelné praxe.

Ať se jedná o studující, anebo pracující matky, tyto ženy jsou nuceny harmonizovat své role tak, aby dokázaly vše zvládat. *„Nejvyšší podíl ve skupinách sladujících mají matky na rodičovské dovolené. Když pomínu skutečnost, že do zaměstnání musí z důvodu udržení si určité životní úrovně, a tedy z důvodů čistě ekonomických, pak je tu i celá řada dalších podnětů. Mezi ně patří určitá izolace od společnosti během doby péče o děti, chybějící sociální kontakty a potřeba být mezi lidmi. Dalším z důvodů je potřeba určité seberealizace, vzdělávání se a aktivního naplnění času.“*⁷⁶ Ženy v zaměstnání jsou tématem, kterým se v poslední době zabývá rodinná politika státu a snaží se matky v době mateřské, posléze rodičovské dovolené finančně zabezpečit do té doby, než bude matka moci nastoupit do zaměstnání. Také zde máme mnoho institucí, jako například jesle a mateřské školy, které umožní matce nastoupit do zaměstnání. Otázkou jsou jednak priority žen – zda žena dá přednost rodičovské dovolené a zůstane se svým dítětem doma, anebo zda dá přednost kariéře a dítě předá v době své pracovní doby příslušným institucím, jednak také to, zda si žena může „dovolit“ odejít s dítětem na rodičovskou dovolenou a přestat být v rodině ekonomicky aktivní.

Politika státu nadále umožňuje ženám zaměstnání na částečný, nebo zkrácený úvazek. *„Práce na zkrácený úvazek je vhodné řešení především pro rodiče malých dětí. Využívají jej maminky po mateřské dovolené, ale i lidé, kteří nehodlají tolik času věnovat pracovní činnosti nebo studenti, kteří svůj čas dělí mezi studium a vydělávání peněz.“*⁷⁷ Jedná se o jakýsi kompromis pro matky, které nemohou trávit čas v zaměstnání po celou dobu, ale chtějí si vydělat nějaké peníze, aby mohly i ony přispívat do rodinného rozpočtu. Nejčastější formou takového úvazku je takzvaný poloviční úvazek, ale typů je více, například čtvrtinový nebo třípětinový úvazek. Také zákonodárci mysleli na matky, které pečují o děti. Paragraf 241 zákoníku práce uvádí, že pokud žena pečuje o dítě mladší 15 let, které je dle předpisů považováno za osobu

---

⁷⁶ JUNOVÁ, Blanka a Renata RYDVALOVÁ. *Jak sladit práci a rodinu...a nezapomenout na sebe*. Praha: Grada, 2012, s. 17.

⁷⁷ HERZ, Václav. *EURO.CZ* [online]. Redakce euro.cz, 2018 [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://www.euro.cz/byznys/castecny-zkraceny-uvazek-plat-dovolena-pojisteni-1414843>.

závislou, je zaměstnavatel povinen vyhovět žádosti matky o kratší pracovní dobu, anebo o jinou úpravu pracovní doby, pokud tomu nebrání závažné provozní důvody.⁷⁸ Dalším druhem práce, která umožňuje ženám starat se o dítě, je práce z domova. „Práce z domova představuje flexibilní formu výkonu závislé práce, kdy zaměstnanec pracuje zcela (homeworking) nebo zčásti (home office) ze svého bydliště. Práce z domova je zároveň oblíbeným benefitem, který zaměstnavatel může poskytovat svým zaměstnancům.“⁷⁹ Práce z domova ovšem nejde vykonávat ve všech pracovních pozicích. Je také důležité, aby byl zaměstnanec, který pracuje z domova, zodpovědný a aby si uměl zorganizovat čas tak, aby zadanou práci stihl odevzdat v zaměstnavatelem stanoveném termínu.

---

⁷⁸ Zákoník práce: Pracovní podmínky zaměstnankyň, zaměstnankyň-matek, zaměstnanců pečujících o dítě a o jiné fyzické osoby. In: . 2006, §241. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-262#f3054965>.

⁷⁹ VALENTOVÁ, Klára. Práce z domova – výhody a nevýhody, plánované změny. *Právní prostor* [online]. 2017 [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/pracovni-pravo/prace-z-domova-vyhody-a-nevyhody-planovane-zmeny>.

5 Konflikt rolí a jejich harmonizace

Jak je uvedeno v kapitole zaměstnání žen, největší nárůst pracujících žen nastal ve druhé polovině 20. století. „Výrazný nárůst zaměstnanosti žen a změny postavení žen v druhé polovině 20. století vzbudily zájem mnoha sociálních vědců o problematiku skloubení rodinných a pracovních rolí. Podnítily rovněž zájem o otázku, zda se růst participace žen na pracovním trhu a hodnotové změny týkající se rolí mužů a žen odrážejí v rovnějším rozdělení domácí práce mezi partnery.“⁸⁰ Od této doby, kdy ženy začaly pracovat, na povrch vyvstal problém harmonizace rolí, a to zejména v životě ženy. V současné době je situace podobná, protože je velmi častá potřeba dvou příjmů v domácnosti, proto je třeba, aby ženy matky uměly sladit své role. Ovšem nejde pouze o nutnost dvou příjmů. Při založení rodiny mají ženy také potřebu seberealizace a seberozvoje, proto je potřeba vytvořit určitou rovnováhu mezi péčí o rodinu a studiem nebo zaměstnáním. V knize *Modernizace a česká rodina* se pojednává o znevýhodnění žen na trhu práce, protože ženy investují do kariéry méně času než muži. Je to zapříčiněno tím, že žena je ta, na jejichž bedrech leží starost o celou rodinu a nemá proto stejně času na budování kariéry jako muž. Po rodičovské dovolené je velký problém vrátit se znovu na trh práce, jde o model „živitel – pečovatelka“.⁸¹ „Pokud narůstá vzdělanost a aspirace žen na pracovní a společenské uplatnění, nelze předpokládat, že by byl tento model trvale udržitelný. Kontinuální pracovní kariéra je vhodnější pro vybudování rovnoprávné pozice žen na trhu práce. Vzniká však zákonitě jiný problém: jak sladit péči o rodinu a dítě se zaměstnáním.“⁸²

Pokud hovoříme o konfliktu rolí, nejvíce se mluví o tématu zaměstnaná matka, tedy žena, která je nucena sladit práci s rodinou. „Z hlediska toho, jak partneři v rodině s malými dětmi řeší po skončení rodičovské dovolené harmonizaci rodiny a zaměstnání, byla sledována dělba rolí mezi nimi a spokojenost s touto dělbou. Z výzkumu vyplynulo, že běžné domácí práce (vaření, úklid aj.) vykonává ve většině partnerství obvykle nebo vždy žena, přičemž muž sám, bez pomoci partnerky, tyto činnosti nevykonává v podstatě nikdy. Běžné nákupy, péči o děti a také pomoc dětem s přípravou do školy zabezpečuje ve většině domácností opět obvykle (případně vždy) žena, na těchto činnostech se ale u necelé třetiny párů podílí spolu s

---

⁸⁰ CHALOUPOKOVÁ, Jana. Faktory ovlivňující dělbu domácí práce v českých domácnostech a hodnocení její spravedlnosti. *Sociologický časopis*. 2005, 1(41), s. 57. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/8f650144ca32d413310a694afcdcf715dfddc8f6_540_13chaloupkova18.pdf.

⁸¹ MAREŠ, Petr a Tomáš POTOČNÝ, ed. *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barrister a Principal, 2003, s. 47.

⁸² MAREŠ, Petr a Tomáš POTOČNÝ, ed. *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barrister a Principal, 2003, s. 47.

partnerkou i muž (tj. uvedené činnosti vykonávají oba zhruba stejně nebo společně).⁸³ Ženy přebírají hlavní zodpovědnost za chod celé domácnosti i za výchovu o dítě. „Analýzy dokládají, že gender zůstává nejvýznamnějším determinantem času stráveného péčí o domácnost. Výkon většiny domácích prací v českých domácnostech leží i nadále na ženách. Zapojení žen do domácí práce se navíc zvyšuje, jsou-li v rodině děti.“⁸⁴ Pokud vedle těchto povinností studují, anebo jsou zaměstnány, setkáváme se s pojmem tzv. dvojího přetížení žen. Právě proto mohou vznikat konflikty rolí, které tyto ženy nutí k harmonizaci a sladování zmíněných rolí.

Kuchařová ve své práci udává několik doporučení, jak eliminovat konflikty mezi rolemi. Zejména považuje za nutné, aby se v naší společnosti zvýšila prestiž a oceňování rodičovství například skrze média. Také uvádí, že by bylo dobré cílit na zaměstnavatele, kteří by rodičům s malými dětmi měli umožnit skloubit zaměstnání s rodinným životem.⁸⁵ Tvrzení Kuchařové podporuje také Wayne, Musisca a Fleeson, kteří uvádí, že veřejná politika je odpovědná za pomoc zaměstnancům se sladěním pracovního a rodinného života.⁸⁶ Kuchařová také píše, že by se měl začít odstraňovat mýtus o vysoké absenci matek v zaměstnání z důvodu nemocných dětí, nehledě na to, že tyto absence lze eliminovat větším zapojením otců do péče o děti. Pokud by se totiž mohli rodiče střídát při ošetřování u nemocného dítěte, absence v zaměstnání by se rozložila mezi matku a otce, tudíž by absence nebyla u matky tak vysoká. Zapojení otců považuje jako stěžejní, proto doporučuje, aby se více propagovala zodpovědnost obou rodičů v péči o dítě, protože je spíše výjimkou, že by se o děti staral více otec než matka. Dále navrhuje, aby zákon umožňoval zaměstnavatelům nabízet svým zaměstnancům více možností, jak sladovat zaměstnání s rodinou. Své tvrzení odůvodňuje tak, že pokud by zaměstnavatel vyšel zaměstnanci vstříc, zaměstnanec by na oplátku vyšel zase vstříc jemu. Kuchařová se obává, že pokud by se legislativa zaměřila pouze na pozice žen ve vztahu k zaměstnavateli, bylo by pro ženy obtížnější sehnat zaměstnání, protože by

---

⁸³ KUCHAROVÁ, Věra. *Zaměstnání a péče o malé děti z perspektivy rodičů a zaměstnavatelů: Uplatnění nároků na rodičovskou dovolenou a na volno na péči o nemocného člena rodiny v praxi*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2007, s. 42.

⁸⁴ CHALOUPKOVÁ, Jana. Faktory ovlivňující dělbu domácí práce v českých domácnostech a hodnocení její spravedlnosti. *Sociologický časopis*. 2005, 1(41), s. 75. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/8f650144ca32d413310a694afcdcf715dfddc8f6_540_13chaloupkova18.pdf.

⁸⁵ KUCHAROVÁ, Věra. *Zaměstnání a péče o malé děti z perspektivy rodičů a zaměstnavatelů: Uplatnění nároků na rodičovskou dovolenou a na volno na péči o nemocného člena rodiny v praxi*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2007, s. 42.

⁸⁶ HOLLIDAY WAYNE, Julie, Nicholas MUSISCA a William FLEESON. Considering the role of personality in the work–family experience: Relationships of the big five to work–family conflict and facilitation. *Journal of Vocational Behavior* [online]. 2002, s. 19. (64), 108–130 [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <http://www.midus.wisc.edu/findings/pdfs/262.pdf>.

zaměstnavatelé dávali přednost mužům. Kuchařová propaguje zaměstnávání žen s dětmi do tří let věku na zkrácené úvazky, protože ženy si i v této době, kdy pobírají rodičovský příspěvek, udržují tolik potřebnou kvalifikaci. K harmonizaci rolí by také mohlo přispět školství v rámci celoživotního vzdělávání, zejména rozšíření škály budoucích povolání pro dívky. Také tvrdí, že svým dílem by mohly přispět také obce, a to formou zajištění veřejné dopravy, nebo zřizováním mateřských škol a jeslí. Kuchařová píše, že by se měl dát prostor individuálním potřebám zaměstnance a také poukazuje na nízké možnosti rekvalifikace, anebo na malý počet pracovních míst s flexibilní pracovní dobou. Poukazuje také na to, že mnohými výše zmíněnými doporučeními by se mohla odstranit mzdová nerovnost mezi muži i ženami a ženy by tak získaly výhodnější postavení a lepší výchozí pozice k harmonizaci rolí.⁸⁷

5.1 Genderové role a postoje

„Lidé se definují různými způsoby, a jedním z nejzákladnějších je jejich určení z hlediska pohlaví. Zdánlivě jednoduché vymezení žena – muž však v sobě nese i jiný rozměr než pouhé konstatování anatomických odlišností člověka.“⁸⁸ Genderové role jsou svým způsobem také soubory určitého chování, které společnost od zástupců daného pohlaví očekává. Můžeme hovořit o tzv. „ženské“ a „mužské“ roli.

Čermáková odmítá názory, že je toto rozdělování dáno biologicky, protože tvrdí, že v tom případě by byl proces socializace zbytečný. Uvádí, že rozdělování rolí je dáno kulturou a odlišným přístupem ve výchově dívek a chlapců.⁸⁹ V naší společnosti se také setkáváme s nálepkami, co je mužská a co ženská role. *„Nejsilněji v tomto ohledu působí zejména televize, která např. svými reklamami či mnohými seriály a zábavnými pořady prohlubuje stereotypní pohled na ženy a muže a utvrzuje je v jejich tradičních postojích i rolích. Jedním z nejvýraznějších stereotypů, které jsou takto médií předávány, je univerzální prezentace tradičního rozdělení ženské a mužské role v rodině- tj. muže jako hlavy a živitele rodiny a ženy jako matky, s hlavním podílem na výchově dětí a péči o bezproblémový chod domácnosti.“⁹⁰* Jak uvádí Kašpárková, genderové role silně utvrzují média, která vědomě, či

---

⁸⁷ KUCHAROVÁ, Věra. *Zaměstnání a péče o malé děti z perspektivy rodičů a zaměstnavatelů: Uplatnění nároků na rodičovskou dovolenou a na volno na péči o nemocného člena rodiny v praxi*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2007. ISBN 80-87007-18-2 (strana 103-105).

⁸⁸ Gender a genderové stereotypy. *Ženská práva jsou lidská práva* [online]. [cit. 2020-01-13]. Dostupné z: <http://zenskaprava.cz/files/genderov%C3%A9-stereotypy.pdf>.

⁸⁹ VĚŠÍNOVÁ - KALIVODOVÁ, Eva a Hana MAŘÍKOVÁ, ed. *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund, 1999, s. 60.

⁹⁰ KAŠPÁRKOVÁ, Simona. *Gender aspekt ve výchově dětí v rodině*. Brno, 2017, s. 41. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

nevědomě ovlivňují společnost v jejím chování a nahlížení na mužské a ženské role. To potvrzuje i názor Čermákové, která píše: „Z tohoto zorného úhlu je role ženy spojována výlučně se sférou rodiny. Žena je zde nenahraditelná a nezastupitelná ve své rodičovské roli matky, má primární odpovědnost za intimní a nepřetržitou péči o dítě a domácnost.“⁹¹ Doba se ale neustále vyvíjí a ženy se chtějí rozvíjet i v jiných oblastech života než pouze v tom, být co nejlepšími matkami. Ovšem celou společností je žena vnímána stereotypním pohledem, který neustále přetrvává, proto na ženu, která se rozhodne jít při rodičovské dovolené například studovat, je neustále nahlíženo negativně. Toto téma popisuje Valdrová, která píše: „Ženy jsou stavěny před vysoké nároky pracovního trhu, přání profesní seberealizace i nestabilita partnerství je vede k úsilí o finanční nezávislost. Nemohou, a část ani nechtějí vykonávat domácí práce a péči o členy rodiny v kdysi obvyklém rozsahu.“⁹² V tomto ohledu je v naší společnosti stále zažitý tradiční model rodiny, který nejen z ekonomického hlediska, nejde vždy dodržovat. Je velmi zajímavé, že různé genderové stereotypy převládají skrze více generací relativně neměnné, a to i přes to, že doba jde neustále kupředu. Kašpárková zastává názor, že je velmi důležité včas odhalovat tyto genderové stereotypy, uvědomovat si, jak působí ve společnosti a zpochybňovat jejich stálost a platnost.⁹³ Kašpárková dále uvádí, že: „Překonávání stereotypů je tedy výzvou nejen pro osobnostní seberealizaci každého jedince, obohacení společného života žen a mužů a jejich lepší vzájemné porozumění, ale také pro rodinu a zejména rodinnou výchovu, která by měla s odkrýváním a bouráním těchto stereotypních bloků v autentickém a svobodném rozvoji dětí započít.“⁹⁴

Tématem gender, jeho role a postoje se zabývá také Hašková, která popisuje vývoj postojů české společnosti k pracujícím matkám od 90. let minulého století po současnost. Ačkoli autorka uvádí, že je zde zaznamenán určitý vývoj postojů a názorů, Česká republika je oproti západním zemím stále konzervativní. „Vzhledem k dlouhodobé a extenzivní participaci českých žen na trhu práce a vzhledem k jejich většinovému sebepojetí jakožto (spolu)živitelé rodin lze říci, že se v české společnosti ustálil model dvouprůmové rodiny. Přesto mezi názory celé poloviny českých mužů a žen přetrvává jako ideální tradiční (konzervativní) představa o uspořádání genderových rolí, kdy se má o finanční zajištění rodiny postarat především (ale

---

⁹¹ VĚŠÍNOVÁ - KALIVODOVÁ, Eva a Hana MAŘÍKOVÁ, ed. *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund, 1999, s. 59.

⁹² VALDROVÁ, Jana. *Gender a společnost*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006, s. 20.

⁹³ KAŠPÁRKOVÁ, Simona. *Gender aspekt ve výchově dětí v rodině*. Brno, 2017, s. 40. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

⁹⁴ KAŠPÁRKOVÁ, Simona. *Gender aspekt ve výchově dětí v rodině*. Brno, 2017, s. 41. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

nejen) muž a hlavní zodpovědnost za péči o děti a domácnost má nést žena. Tato představa se pak promítá i do reálného uspořádání genderových rolí v ČR, kdy muž přináší do rodiny zpravidla vyšší výdělek než žena a žena zase přebírá naprostou většinu péče o děti a domácnost.⁹⁵ I přes to, že současná ekonomická situace nutí ženy nejen pracovat, ale například studiem si zlepšovat své postavení na trhu práce, jsou ženy, které mají malé děti, stále negativně hodnoceny za to, že se rodině nevěnují naplno. Tyto konzervativní postoje Hašková připisuje tomu, že Česká republika byla jednou ze socialistických zemí, která k těmto hodnotám své obyvatele vedla.⁹⁶

Co se týká 70. a 80. let minulého století, autorka uvádí, že: „Ženská participace na extenzivním, ale málo flexibilním pracovním trhu byla sice politicky podporována, ale příležitosti pro seberealizaci skrze vzdělání, práci nebo volnočasové aktivity byly do značné míry limitovány.“⁹⁷ Od začátku 90. let se ovšem ony příležitosti pro seberealizaci začaly více otevírat, ženy získávaly více možností, kterých začaly využívat. Ovšem, jak již bylo zmíněno, stále převládají názory, které ne úplně souhlasí s tím, že by žena, která je na rodičovské dovolené, měla pracovat, či studovat.

Maříková ve své práci popisuje změny, které se od 90. let odehrály v rodině a jejím fungování. Maříková nadále uvádí, že z výzkumů, které jsou popsány v knize *Proměny současné české rodiny*, je patrné, že polovina žen a mužů zastává tradiční model rodiny a tradiční rozdělení rolí, ale druhá polovina dotázaných se přiklání k rovnému rozdělení domácích prací, péče o děti apod.⁹⁸ Změny, které v české rodině z hlediska genderu nastaly, jsou sice patrné, ale vyvíjí se pomalu, a to zejména kvůli konzervativnímu přístupu naší společnosti.

5.2 Motivace

Stát se matkou je velmi důležité rozhodnutí, neboť mateřství s sebou obnáší ztrátu volného času, více povinností, a hlavně větší dávku zodpovědnosti, kterou nově matka nese i za své dítě. Ovšem být matkou a zároveň studentkou, vyžaduje velmi dobrý organizační

---

⁹⁵ HAŠKOVÁ, Hana. Pracující matky a genderové role ve výsledcích mezinárodního longitudinálního výzkumu. *Rodičovství*. 2005, s. 22.

⁹⁶ HAŠKOVÁ, Hana. Pracující matky a genderové role ve výsledcích mezinárodního longitudinálního výzkumu. *Rodičovství*. 2005, s. 22.

⁹⁷ HAŠKOVÁ, Hana. Pracující matky a genderové role ve výsledcích mezinárodního longitudinálního výzkumu. *Rodičovství*. 2005, s. 23.

⁹⁸ MAŘÍKOVÁ, Hana, ed. *Proměny současné české rodiny*. Praha: SLON, 2000, s. 141-143.

smysl a také silnou dávku motivace a pevné vůle. A Co to tedy motivace je? „*Motivace je vnitřní pohnutka, která podněcuje jednání člověka k něčemu. Je to to, co nás pohání něco dělat.*“⁹⁹ Nakonečný uvádí, že: „...*motivace je postulovaný proces, určující zaměření (zacílení), trvání a intenzitu chování (jednání). V tomto smyslu je to psychologický hypotetický konstrukt, popisující, resp. vysvětlující „psychologické příčiny“ chování.*“¹⁰⁰ Dá se tedy říci, že motivace je abstraktní pojem, určitá pohnutka, která zaměřuje jednání a chování jedince určitým směrem a pohání ho až dokud nedosáhne svého cíle.

Vágnerová ve své knize Vývojová psychologie uvádí, že motivace neboli stimulace, může být dvojí – vnější a vnitřní. Co se týká vnější motivace, uvádí standartní očekávání společnosti, která automaticky očekává, že se muž a žena vezmou a poté založí rodinu. V této souvislosti hovoří Vágnerová o jakési sociální normě. Uvádí, že se jedná o tlak společnosti, díky němuž ke sňatku dochází nejčastěji mezi dvacátým a třicátým rokem.¹⁰¹ I když se v posledních letech stalo trendem mít dítě až v pozdějším věku, touha po rodině v lidech nevyhasla. Povinností sice přibývá, ženy studují, anebo musejí dříve nastupovat do zaměstnání, motivace založit rodinu stále přetrvává. Mladí lidé tímto odkládáním rodičovství pouze chtějí kontrolovat svůj život a mít pocit, že jsou na vše připraveni. Za vnější motivaci můžeme také považovat touhu studovat, protože čím vyššího vzdělání žena dosáhne, tím vyšší možnosti má na trhu práce. „*Abychom byli schopni vysvětlit motivaci dospělých ke vzdělávání, je důležité vědět, jaký profit ve vztahu k němu očekávají a zároveň, jakou mu připisují hodnotu.*“¹⁰² Motivace matek ke studiu je buď doplnit si vzdělání, anebo si vzdělání zvýšit, případně se studiem seberealizovat. Obojí poté vede k již zmiňovanému zlepšení postavení na trhu práce, nalezení vhodnějšího, nebo lépe placeného zaměstnání. Doležalová zase uvádí, že vnitřní motivace, proč matky studují, je dlouhá doba, kterou ženy tráví na rodičovské dovolené, a tím ztrácejí své dovednosti a kompetence, které se i pro potenciální zaměstnavatele mohou zdát po několika letech zastaralé.¹⁰³ „*Z tohoto pohledu můžeme uvažovat o motivaci mladých matek ke studiu jako o racionálním rozhodnutí, jak zvýšit vlastní kompetence v době mateřské dovolené, které budou využitelné v budoucnu při snaze uplatnit se na trhu práce.*“¹⁰⁴ Toto

---

⁹⁹ Motivace, motivování a motivační teorie. *Management mania* [online]. 2019 [cit. 2019-12-21]. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/motivace-a-motivovani>.

¹⁰⁰ NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1996, s. 15.

¹⁰¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 271.

¹⁰² RABUŠICOVÁ, Milada a Ladislav RABUŠIC, ed. *Učíme se po celý život?: O vzdělávání dospělých v České Republice*. Masarykova univerzita Brno: Tisk Protisk, 2008, s. 97.

¹⁰³ DOLEŽALOVÁ, Kateřina. *Mladé ženy v roli matky a studentky*. Olomouc, 2016, s. 28. Diplomová práce. Univerzita Palackého.

¹⁰⁴ DOLEŽALOVÁ, Kateřina. *Mladé ženy v roli matky a studentky*. Olomouc, 2016, s. 28. Diplomová práce. Univerzita Palackého.

můžeme nazvat motivací vnější, která: ... „*bývá chápána jako výslednice vnějších tlaků, kdy jedinec vstupuje do vzdělávání, aniž by to bylo jeho osobním přání.*“¹⁰⁵ Ovšem někdy se může stát, že vnější a vnitřní motivace spolu z různých důvodů úzce souvisí.

Vnitřní motivace je motivace, která je biologicky zakódovaná v daném jedinci. „*Vnitřní motivace vychází přímo z jedince samotného a odkazuje k tomu, že nalézá v příslušné vzdělávací aktivitě potěšení, že je pro něj příjemná.*“¹⁰⁶ Touha po vzdělání nemusí nutně pramenit pouze z vnější motivace. Člověk sám může toužit po vědění, po tom dozvědět se co nejvíce informací, anebo získat co nejvyšší vzdělání. Vnitřní motivace se nemusí týkat pouze vzdělání, ale může z ní pramenit také touha po dětech. Vágnerová k vnitřní stimulaci uvádí: „*Potřeba zplodit potomstvo je vrozenou biologickou potřebou, tj. pudem, zajišťujícím zachování existence rodu. Síla tohoto pudu je individuálně různá. Je zřejmé, že existují lidé, kteří mají malou potřebu mít potomstvo, a jiní, kteří touží mít hodně dětí. Tato potřeba je, stejně tak jako jiné pudové potřeby, ve značné míře ovlivněna psychicky. Rodičovství může nějakým způsobem uspokojovat všechny základní psychické potřeby a stejně tak může jejich uspokojení bránit.*“¹⁰⁷ Chtít děti tedy můžeme nazvat vnitřní motivací, se kterou se daný jedinec narodí. Mateřství je jedním z pudů, který zajišťuje trvalé zachování populace. Vnitřní motivací mohou být pro ženu tzv. „*biologické hodiny*“. Dále, dle Matějčka a Langmeiera, existují psychologické tendence, které motivují člověka k tomu, mít, nebo nemít potomka. Autoři uvádí zejména tyto tendence:

- „*Potřeba stimulace – dítě do života vnáší plno impulsů, rodiče nemají nouzi o radosti i smutky*
- *Potřeba smysluplného světa (učení) – dítě přináší nové zkušenosti i poznatky, umožňuje rodičům vnitřní růst a zrání do životní moudrosti*
- *Potřeba životní jistoty (citové vztahy) – dítě lásku nejen přijímá, ale také vrací*
- *Potřeba identity (naše já, společenská hodnota) – dítě přináší rodičům společenskou hodnotu i hodnost*

---

¹⁰⁵ RABUŠICOVÁ, Milada a Ladislav RABUŠIC, ed. *Učíme se po celý život?: O vzdělávání dospělých v České Republice*. Masarykova univerzita Brno: Tisk Protisk, 2008, s. 98.

¹⁰⁶ RABUŠICOVÁ, Milada a Ladislav RABUŠIC, ed. *Učíme se po celý život?: O vzdělávání dospělých v České Republice*. Masarykova univerzita Brno: Tisk Protisk, 2008, s. 97-98.

¹⁰⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 271.

- *Potřeba otevřené budoucnosti – s dětmi pokračuje další generace, biologický i tvořivý vklad jedince*¹⁰⁸

Dá se tedy říci, že to, co ženy motivuje k tomu stát se matkami, jsou určité získané, či vrozené potřeby, které žena vnímá. Nesmíme opomínat, že naše společnost potřebuje, aby byly rozeny děti a jedním z jejich úkolů by právě mohla být větší motivace žen k tomu, aby se staly matkami.

„Mezi nejznámější a nejcitovanější **teorie motivace** jistě patří **Maslowova hierarchie potřeb**. Jejím autorem je americký psycholog Abraham Maslow (*1908 - †1970), který definoval **5 základních lidských potřeb** tvořících podle důležitosti pomyslnou pyramidu. Její spodní část představují potřeby základní, s nejvyšší prioritou. Teprve po jejich naplnění usiluje člověk o uspokojení dalších potřeb výše v hierarchii pyramidy.“¹⁰⁹ Na Maslowově pyramidě¹¹⁰ je vidět určitá hierarchie. Při zhlédnutí tohoto obrázku jsem zjistila, že dvě matky mohou mít motivaci ke studiu rozdílně vysoko. Jedna může studovat kvůli potřebě jistoty a bezpečí, aby si zajistila stabilní pracovní pozici a tím získala stálý finanční příjem, tudíž nějakou jistotu. Kdežto druhá může studovat kvůli potřebě uznání, anebo dokonce kvůli potřebě seberealizace, která se nachází až na samotném vrcholu pyramidy. V mém výzkumu se pokusím motivaci jednotlivých informantek zařadit na příslušné místo v hierarchii této pyramidy.

Obrázek 1 - Maslowova hierarchie potřeb¹¹¹

¹⁰⁸ MATĚJČEK, Zdeněk a Josef LANGMEIER. *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 1985. in DOLEŽALOVÁ, Kateřina. *Mladé ženy v roli matky a studentky*. Olomouc, 2016, s. 16-17. Diplomová práce. Univerzita Palackého.

¹⁰⁹ Motivace. In: *Psychologie osobnosti* [online]. [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.studium-psychologie.cz/psychologie-osobnosti/5-motivace.html>.

¹¹⁰ Motivace. In: *Psychologie osobnosti* [online]. [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.studium-psychologie.cz/psychologie-osobnosti/5-motivace.html>.

¹¹¹ Motivace. In: *Psychologie osobnosti* [online]. [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.studium-psychologie.cz/psychologie-osobnosti/5-motivace.html>.

6 Metodologie výzkumu a sběr dat

„Podstatou kvalitativního výzkumu je do široka rozprostřený sběr dat bez toho, že by na počátku byly stanoveny základní proměnné. Stejně tak nejsou předem stanoveny hypotézy a výzkumný projekt není závislý na teorii, kterou již předtím někdo vybudoval.“¹¹² Kvalitativní výzkum je zaměřen na induktivní zkoumání, kdy se výzkumník zpočátku snaží získat co nejvíce dat, ze kterých následně vyvozuje určité závěry. „V typickém případě kvalitativní výzkumník vybírá na začátku výzkumu téma a určí základní výzkumné otázky. Otázky může modifikovat nebo doplňovat v průběhu výzkumu, během sběru a analýzy dat.“¹¹³ Jak píše Hendl, i já jsem si na začátku svého výzkumu stanovila téma a hlavní výzkumnou otázku, kterou jsem následně rozvinula v určité kategorie. V průběhu výzkumu jsem otázky doplňovala tak, abych získala co nejpřesnější informace.

Výzkum jsem prováděla přístupem případové studie. „V centru pozornosti tohoto typu výzkumu je případ. Případem rozumíme objekt našeho výzkumného zájmu, kterým může být osoba, skupina, organizace atd.“¹¹⁴ Případem, který jsem si zvolila, byly již zmíněné matky studentky. „Výzkum pomocí případové studie se zaměřuje na podrobný popis a rozbor jednoho nebo několika málo případů.“¹¹⁵ A jak píše Švaříček a Šeďová: „Detailní studium jednoho nebo několika málo případů je tradičně považováno za jeden z možných způsobů, jak porozumět složitým sociálním jevům.“¹¹⁶ Vybrala jsem si tedy několik informantek se záměrem získat co nejvíce informací o nich, se snahou nahlédnout do každodenního života dotazovaných, přičemž jsem se ze získaných informací snažila o porozumění jednání, chování, motivace a životu informantek. „Předpokládá se, že důkladným prozkoumáním jednoho případu lépe porozumíme jiným podobným případům.“¹¹⁷ Díky případové studii jsem zjistila co nejvíce informací o životě mých informantek, a doufám, že výzkum bude přínosem pro další ženy, které se rozhodnou stát se matkou studentkou. Ačkoli se jedná o malý vzorek,

---

¹¹²ŠVARÍČEK, Roman a Klára Šeďová. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 24.

¹¹³HENDL, Jan. *KVALITATIVNÍ VÝZKUM: Základní teorie, metody a aplikace*. Třetí. Praha: Portál, 2008, s. 48.

¹¹⁴SCHWANDT, Thomas A. *The SAGE Dictionary of Qualitative Inquiry*. London: SAGE Publications, 2001. in MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006, s. 94.

¹¹⁵HENDL, Jan. *KVALITATIVNÍ VÝZKUM: Základní teorie, metody a aplikace*. Třetí. Praha: Portál, 2008, s. 101.

¹¹⁶ŠVARÍČEK, Roman a Klára Šeďová. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s.96-97.

¹¹⁷HENDL, Jan. *KVALITATIVNÍ VÝZKUM: Základní teorie, metody a aplikace*. Třetí. Praha: Portál, 2008, s. 102.

který jistě nelze zobecnit na všechny matky studentky, mohla by má práce přispět alespoň k většímu pochopení těchto žen a také k rozšíření povědomosti o matkách studentkách.

Bassey udává určité schéma, které radí, jak při použití případové studie postupovat. První fází je určení výzkumného tématu a definování otázek bádání. Druhá fáze je výběr zkoumaného případu spolu se sběrem dat a určením etických kritérií daného případu. Následuje triangulace dat v průběhu výzkumného šetření, pečlivá analýza a interpretace dat a následně vytvoření závěrečné zprávy.¹¹⁸ Zpočátku jsem si zvolila téma a hlavní výzkumnou otázku. V průběhu výzkumu jsem se začala postupně soustředit na případy, které se u mých informantek opakovaly a paralelně jsem si stanovila etická kritéria případů. Získaná data jsem v průběhu výzkumu ověřovala položením též otázky, kterou jsem pouze přeformulovala. Poté, co jsem získala potřebná data, jsem rozhovory okódovala, kódy jsem seřadila dle souvislostí a postupně jsem přešla k analýze dat, která jsem následně interpretovala.

Výzkum jsem prováděla pomocí polostrukturovaných rozhovorů, na které jsem se předem důkladně připravila, ale samozřejmě pokud při rozhovoru vyvstalo na povrch nové téma, kladla jsem otázky bez předchozí přípravy. Miovský popisuje polostrukturovaný rozhovor následovně: „*Vytváříme si určité schéma, které je pro tazatele závazné. Toto schéma obvykle specifikuje okruhy otázek, na které se budeme účastníků ptát. Obvykle je možné zaměňovat pořadí, v jakém se okruhům věnujeme, a dle potřeby a možností tedy toto pořadí upravujeme, abychom tím maximalizovali výtěžnost interview.*“¹¹⁹ Švaříček a Šedřová ve své knize hovoří o tzv. hloubkovém rozhovoru, který, dle jejich názoru, patří k nejvyužívanějším metodám v kvalitativních výzkumech.¹²⁰ Výzkumník by se měl snažit o získání důvěry svých informantů, aby získal co nejhlubší a co nejpřesnější data pro svůj výzkum, musí mít ovšem na paměti, že postavení výzkumníka i zkoumaného při hloubkových rozhovorech není stejné. „*Charakteristikou hloubkového rozhovoru je nesoměrnost moci. Na jedné straně je výzkumník, který přišel do jiného prostředí, aby provedl výzkum, zatímco účastník rozhovoru je ten, kdo poskytuje informace, kdo odpovídá.*“¹²¹ Těchto úskalí jsem si byla velmi dobře vědoma, neboť jsem se na výzkum i na rozhovory důkladně připravila.

---

¹¹⁸ BASSEY, Michael. *Case Study Research in Educational Settings*. Buckingham: Open University Press, 1999. in ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára Šedřová. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 107-108.

¹¹⁹ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006, s. 159.

¹²⁰ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára Šedřová. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 184.

¹²¹ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára Šedřová. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 162.

Ačkoli vím, že nejlepším způsobem záznamu je nahrávání rozhovorů, ne všechny informantky byly k nahrávání rozhovorů otevřené, proto jsem rozhovory nahrávala pouze tam, kde mi to okolnosti dovolovaly. Pokud jsem rozhovory nahrávat nemohla, tak jsem si většinou při rozhovorech dělala poznámky do terénního deníku, a kde to situace nedovolovala, informace jsem si zaznamenala bezprostředně po ukončení rozhovoru. Zápisy z rozhovorů jsem zapisovala formou kódů, většinou v průběhu rozhovoru, anebo jsem zapsané rozhovory okódovala brzo po rozhovorech. „Kódování obecně představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány, a složeny novým způsobem. Při otevřeném kódování je text jako sekvence rozbit na jednotky, těmto jednotkám jsou přidělena jména a s takto nově pojmenovanými (označenými) fragmenty textu potom výzkumník dále pracuje.“¹²² Díky kódování jsem získala přehled o textu a umožnilo mi složit přepsané rozhovory tak, abych získaná data mohla analyzovat a dávat do souvislostí. „Většinou se přistupuje k analýze pomocí kódování, tedy systematickým prohledáváním dat s cílem nalézt pravidelnosti a klasifikovat jejich jednotlivé části. Na tuto fázi vždy navazuje snaha výsledky této analýzy interpretovat jako celek, aby bylo možné o nich vyprávět určitý příběh.“¹²³

„Výzkumník se snaží dát smysl shromážděným údajům z případové studie. Obecně se může přiklonit ke dvěma různým způsobům: postupuje více holisticky nebo více analyticky, kódováním.“¹²⁴ Rozhodla jsem se pro analytickou analýzu, protože mým záměrem bylo vyprávět určitý příběh mých informantek.

6.1 Výzkumné otázky

Pro svůj výzkum jsem si zvolila hlavní výzkumnou otázku, která zní: *Jak se změnil život studentky poté, co se stala matkou?* Následně jsem pro přehlednost vytvořila čtyři kategorie, kterým se ve svém výzkumu věnuji.

- a) Život před mateřstvím a v jeho průběhu, role matky
- b) Partnerství, rodina, podpora, každodenní život
- c) Studium, škola a motivace, role studentky

---

¹²² ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára Šedřová. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 211.

¹²³ HENDL, Jan. *KVALITATIVNÍ VÝZKUM: Základní teorie, metody a aplikace*. Třetí. Praha: Portál, 2008, s. 226.

¹²⁴ HENDL, Jan. *KVALITATIVNÍ VÝZKUM: Základní teorie, metody a aplikace*. Třetí. Praha: Portál, 2008, s. 226.

d) Slad'ování rolí a strategie zvládání

Vzhledem k tomu, že výzkum byl prováděn metodou případové studie, některá témata vyvstala na povrch až v průběhu výzkumu, proto jsem otázky v polostrukturovaném rozhovoru doplňovala také průběžně.

6.2 Cílová skupina

Cílovou skupinou jsou v diplomové práci matky studentky, které měly v průběhu studia dítě. Výzkum je zaměřen na studentky středních a vysokých škol, které nadále studují denní studium, ačkoli mají dítě a jsou nuceny slad'ovat roli matky a studentky.

Výzkum byl prováděn za pomoci rozhovorů se šesti informantkami. Čtyři informantky jsou studentkami vysokých škol a dvě studují střední školu.

Zpočátku výzkumu jsem oslovila zhruba deset potenciálních informantek, o kterých jsem věděla, že jsou matkami studentkami, anebo jsem na ně dostala kontakt, tedy jednou z metod hledání informantek byla i metoda sněhové koule, která, dle Miovského, patří k nejužívanějším metodám¹²⁵: „Metoda spočívá v počátečním vyhledání několika osob a poté v kontaktování těch dalších členů skupiny, na které již vybraní lidé odkázali.“¹²⁶ Z celkového počtu oslovených informantek se šest uvolilo poskytnout mi rozhovory.

6.3 Cíle výzkumu

Diplomová práce si klade za hlavní cíl zjistit, jak se změnil každodenní život žen poté, co se staly matkami studentkami. Poté jsem stanovila čtyři body, kterým jsem se při výzkumu věnovala.

První okruh nese název Život před mateřstvím a v jeho průběhu, role matky: klade si za cíl zjistit, jaký byl život informantek předtím, než zjistily, že budou matkami, jaký život žijí v současnosti a jaké shledávají největší rozdíly. Informantek jsem se ptala na pozitiva a negativa mateřství, zda mají nějaký volný čas, a případně, jak ho tráví. Dotazovala jsem se i na to, jak těžké bylo rozhodování, zda si dítě ponechat, nebo zda ukončit (přerušit) studium a plně se věnovat mateřství. Tato kapitola se také soustředí na reakce okolí, když informantky

---

¹²⁵ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006, s. 131.

¹²⁶ *Sociologická encyklopedie: Výběr metodou sněhové koule* [online]. 2018 [cit. 2020-02-04]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/V%C3%BDb%C4%9Br_metodou_sn%C4%9Bhov%C3%A9_koule.

oznámily, že čekají dítě. A v neposlední řadě mě zajímaly určité překážky, předsudky a bariéry, které musely matky studentky překonat, co pro ně bylo nejtěžší, a jak se s tím vyrovnaly, případně co jim nejvíce pomohlo.

Druhým okruhem je Partnerství, rodina, každodenní život: zabývá se otázkami fungování rodiny, rolí partnera ve výchově, zda se stará o dítě, o domácnost apod. Zabývám se také finanční otázkou rodiny, kde rodina bydlí, jaké jsou příjmy a výdaje domácnosti a jak mají partneři rozdělené role a jak mé informantky vnímají své postavení ženy v domácnosti.

Třetí okruh Studium, škola a motivace, role studentky: zjišťuje, jaká je největší motivace matek ke studiu a jaký je přístup školy k tomu, že jsou nejen studentkami, ale zároveň také matkami. Snažila jsem se zjistit, jak škola vyšla informantkám vstříc, zda mají nějaký individuální plán, případně nějaké jiné úlevy. V rámci výzkumu jsem se dotazovala také na to, na jak dlouho informantky přerušily studium kvůli mateřství a jaký byl jejich návrat ke studiu. Jak uvádím v teoretické části práce, motivaci matek jsem se následně pokusila přiřadit do žebříčku Maslowovy pyramidy potřeb.

Čtvrtý okruh je Sladování rolí a strategie zvládání: jejím cílem je zjistit, jak mé informantky zvládají kombinovat své role, jaké k tomu užívají strategie, zda jim je někdo z jejich blízkého okolí nápomocen a také, jaké překážky musely, nebo stále musejí překonávat. Zajímalo mne jejich rozložení a plánování času, kdo hlídá dítě v době, kdy je matka ve škole, zdali je rodina nápomocna při hlídání a zda je oporou.

6.4 Pozice výzkumníka

„Každý výzkumník je stejně jako ostatní lidé při své práci ovlivněn svými emocemi, prožíváním a vztahy s blízkými osobami. Z tohoto vlivu se není možné vymanit a je možné jej pouze do jisté míry poznávat a učit se s ním pracovat.“¹²⁷ Jak uvádí Miovský, i já vyrůstám v určité kultuře s určitými zvyky a tradicemi a mám v sobě zakódované určité hodnoty, které uznávám. Proto jsem se na výzkum důkladně připravovala, snažila jsem se poznat samu sebe, zjistit, co mě ovlivňuje, a to všechno proto, abych se dokázala co nejvíce oprostít od svých hodnot a názorů, které by mohly ovlivnit průběh výzkumu, nebo výzkum samotný. Hendl píše, že: *„Zkreslení ze strany výzkumníka se týká toho, co výzkumník jako pozorovatel přináší do výzkumu v podobě svých subjektivních teorií a předsudků či vlastností. To může ovlivnit*

---

¹²⁷ MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006, s. 71.

výběr výzkumných otázek, dat i oprávněnost závěrů“.¹²⁸ Dále jsem také brala ohled na nežádoucí vlivy, které do výzkumu vstoupily, snažila jsem se je pochopit a naučit se s nimi pracovat, případně je pomyslně odsunout, pokud by narušily výzkum. „Při aplikaci kvalitativního přístupu se nesnažíme prvoplánově eliminovat různé vlivy, s nimiž jsme nepočítali a které narušují a mění výzkumnou situaci (v tradiční terminologii jim říkáme nezávislé proměnné). Snažíme se tyto vlivy zaznamenávat, porozumět jejich významu a mechanismu působení. Až ve druhé řadě se je však případně snažíme upozadit, působí-li příliš destruktivně. Současně s tím ale zjišťujeme, zda patří do přirozeného prostředí, kde se zkoumaný fenomén vyskytuje, či zda není jejich vliv způsoben námi samotnými.“¹²⁹ V průběhu výzkumu ale nevyvstalo na povrch takové téma, nebo taková situace, která by nějak zásadně narušovala výzkum a jeho průběh, proto jsem měla v tomto ohledu značnou výhodu. Nedělalo mi problém vžít se do situace dané informantky a následně se co nejvíce odprostit od svých názorů tak, aby se nenarušil průběh samotného výzkumu.

V průběhu výzkumu jsem kladla důraz na rovnocenné postavení mezi mnou a informantkami. Asi nejobtížnější pro mě bylo se neustále soustředit na cíl výzkumu a výzkum vést tak, abych se neodklonila od cíle, ale zároveň abych informantky neovlivňovala v jejich projevu a abych nenarušila kontext vyplývající z jejich odpovědí. Miovský ve své práci upozorňuje na to, abychom za každou cenu nevnucovali informantům vlastní představu o tom, jak má výzkum probíhat. Spíše se má jednat o dialogickou spolupráci mezi výzkumníkem a zkoumanou osobou.¹³⁰

S výběrem informantek jsem neměla žádné větší problémy. Oslovila jsem informantky z okolí, o kterých vím, že jsou matkami studentkami. Tyto ženy mi následně daly kontakt na své známé, které jsem oslovila. Navazování důvěry nebylo tak těžké, informantky většinou mluvily otevřeně o své situaci a byly ochotné. Samozřejmě zde vyvstala témata, o kterých se informantkám mluvilo obtížněji, například když jsme se dostaly k tomu, když informantky přemýšlely, zda si dítě ponechat.

Rozhovory probíhaly v kavárnách, anebo u informantek doma u kávy, proto prostředí výzkumů bylo příjemné a obě strany se mohly uvolnit. Co se týká počtu schůzek, vždy to bylo individuální. Záleželo hlavně na časových možnostech informantek, kterým jsem se vždy snažila přizpůsobit. Například s informantkou Terezou jsem měla pouze dvě schůzky a další

¹²⁸ HENDL, Jan. KVALITATIVNÍ VÝZKUM: Základní teorie, metody a aplikace. Třetí. Praha: Portál, 2008, s. 148.

¹²⁹ MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006, s. 72.

¹³⁰ MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006, s. 73.

doplňování informací probíhalo přes telefonní hovor, kdy jsem si při jeho průběhu dělala poznámky.

Průběh schůzek byl takový, že jsme se s informantkou domluvily na schůzce, sešly jsme se, poté následovala neformální debata, ze které jsem pro svůj výzkum získala nějaké informace, a poté jsme přešly k polostrukturovanému rozhovoru. Poté, co schůzka skončila, jsem si udělala poznámky, sepsala jsem si potřebné informace a zjistila jsem, které informace budu potřebovat na dalších schůzkách upřesnit nebo doplnit. Zajímala mne také zpětná vazba na rozhovory, zda jsem pokládala otázky srozumitelně a zda jim vše bylo jasné. Po rozhovorech jsem informantky informovala, že diplomová práce jim bude zpřístupněna.

Samotný výzkum probíhal od listopadu 2019 až do února 2020. Délka rozhovorů se pohybovala mezi 30–120 minutami. V průběhu rozhovorů jsem si všímala také neverbálních znaků i toho, do jakého kontextu informantky zasadily danou situaci.

6.5 Etické otázky výzkumu

Výzkumu a rozhovorům předcházela informovaný souhlas od všech informantek, které jsem také seznámila s možností kdykoli ukončit naši spolupráci. „*To znamená, že osoba se zúčastní studie, pouze pokud s tím souhlasí. Předtím musí být plně informována o průběhu a okolnostech výzkumu.*“¹³¹ Co se týká informovaného souhlasu, využila jsem tzv. pasivní souhlas, který vyžaduje podpis pouze u těch jedinců, kteří se výzkumu zúčastnit nechtějí. Hendl uvádí, že ideální je, aby výzkumník neznal identitu účastníků výzkumu. Vzhledem k tomu, že můj výzkum byl prováděn kvalitativní metodou s použitím polostrukturovaných rozhovorů, nebylo možné, abych identitu informantek neznala. Hendl myslí i na tuto možnost a uvádí, že: „*Pokud není možné zajistit anonymitu, identita nesmí být odhalena nikomu dalšímu.*“¹³² Ujistila jsem tedy všechny informantky, že jejich jména budou pozměněna, zanonymizována a že veškeré mé zápisy z rozhovorů jsou jim kdykoli k nahlédnutí. Snažila jsem se jim vždy zodpovědět všechny otázky, které se výzkumu týkaly.

Vzhledem k tomu, že ne všechny informantky těhotenství plánovaly, a díky mateřství se jim život změnil tak, že si některé neustále zvykají, bylo velmi důležité navázat důvěru do takové míry, aby mi byly schopny sdělit i důvěrnější informace, které by byly přínosným při

---

¹³¹ HENDL, Jan. *KVALITATIVNÍ VÝZKUM: Základní teorie, metody a aplikace*. Třetí. Praha: Portál, 2008, s. 153.

¹³² HENDL, Jan. *KVALITATIVNÍ VÝZKUM: Základní teorie, metody a aplikace*. Třetí. Praha: Portál, 2008, s. 153.

výzkumu. Některé informace, které během rozhovorů vyšly na povrch, byly velmi choulostivé a vždy jsem si byla vědoma, že tyto informace nesmí být žádným způsobem zneužity. „Zvažovat důsledky svého výzkumu, zejména uveřejnění závěrů, by podle nás mělo patřit k náležitostem každého kvalitativního výzkumu, který zkoumá člověka a jeho působení.“¹³³ Proto jsem také, vzhledem k choulostivým informacím, změnila jména všech mých informantek a mám za to, že uveřejnění závěrů výzkumu nijak nepoškodí informantky a ani ostatní matky studentky.

6.6 Informantky

Samotné kvalitativní šetření jsem prováděla celkem se šesti informantkami, z nichž dvě studují střední a čtyři vysokou školu. Informantky, které studují střední školu, mají individuální plán studia, studentky vysokých škol individuální plán nemají. Pět informantek má stálého partnera, se kterým sdílí domácnost. Ani jedna z mých informantek není provdaná a svatbu zatím plánuje pouze jedna informantka. Věk matek studentek se pohybuje v rozmezí od 17 do 26 let.

Lucie – Lucie poznala svého partnera, když jí bylo 25 let. Po necelém půl roce vztahu zjistila, že je těhotná. Po překonání prvotního šoku si rozhodla dítě ponechat. S partnerem si vzali hypoteční úvěr a koupili si byt 3kk v Pardubicích. Lucie studuje na Fakultě filozofické na Univerzitě Pardubice, má v centru města pronajatý kosmetický salon a doma má 14měsíční dítě. Lucii partner pracuje jako policista.

Tereza – Tereza je se svým partnerem ve vztahu jeden rok, ovšem i přes krátkou dobu, co se znali, dítě bylo plánované. Mají spolu pětiměsíční dítě. V současné době všichni bydlí v pronajatém bytě 2+1 v Chrasti u Chrudimi. Tereza, stejně jako Lucie, studuje na Univerzitě Pardubice na Fakultě filozofické. Terezin přítel pracuje a od října minulého roku studuje dálkově v Praze.

Anna – Anna se svým přítelem chodila 3 roky, když zjistila, že je těhotná. Byla zrovna ve třetím ročníku střední školy. Po porodu na nějaký čas nechodila do školy, ale nakonec se zvládla vše doučit a v současné době opět studuje. S přítelem si zrekonstruovali přízemí v rodinném domě, kde bydlí spolu s jejími prarodiči. Annin přítel pracuje ve stavební firmě a s Annou mají spolu jedno dítě, kterému je 17 měsíců.

---

¹³³ ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára Šeďová. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 43.

Daniela – Daniela má ze všech mých šesti informantek nejdelší vztah. S jejím přítelem jsou spolu již 9 let. Jejich vztah prošel mnoha zkouškami, ale nakonec spolu vše zvládli. I přes to, že spolu byli poměrně dlouho, dítě nebylo plánované. Když Daniela zjistila, že čeká dítě, o potratu nepřemýšlela. S přítelem si vzali hypoteční úvěr a koupili byt, ve kterém spolu bydlí. Daniela studuje na Filozofické fakultě v Hradci Králové. Danielin přítel pracuje ve firmě, která sídlí nedaleko jejich bytu a mají spolu 22měsíční dítě.

Pavčina – když informantka zjistila, že je těhotná, měla stálého partnera zhruba jeden rok. Ve druhém ročníku střední školy neplánovaně otěhotněla a vzhledem k jejímu náboženskému vyznání o potratu nepřemýšlela. V současné době Pavčina dokončuje druhý ročník střední pedagogické školy. Její přítel také studuje střední školu, je ve třetím ročníku. Společně bydlí u Pavčiniých rodičů. Jejich dítěti je 14 měsíců.

Klára – Klára je jediná z mých informantek, která nemá stálého partnera. Má dvě děti, které má s jejím bývalým přítelem, se kterým se před pár měsíci rozešla. S partnerem mají střídavou péči a vychází spolu dobře. Klára v současné době studuje v Hradci Králové na Filozofické fakultě a bydlí spolu s rodiči v jejich domě, kam se nastěhovala po rozchodu s přítelem. Klářiny děti jsou staré 6 a 24 měsíců.

Pro přehlednost jsem vytvořila tabulku se základními údaji o informantkách:

Jméno	Věk	Bydliště	Počet dětí a věk	Škola	Individuální plán	Stálý partner, věk
Lucie	26	Pardubice, žije s partnerem v bytě	1 dítě 15 měsíců	VŠ	NE	ANO, 25 let
Tereza	25	Chrast u Chrudimi, žije s partnerem v bytě	1 dítě, 5 měsíců	VŠ	NE	ANO, 27 let
Anna	20	Žďár nad Sázavou, žije s partnerem u jejích prarodičů v rodinném domě	1 dítě, 17 měsíců	SŠ	ANO	ANO, 30 let
Daniela	24	Žďár nad Sázavou, žije s partnerem v bytě	1 dítě, 22 měsíců	VŠ	NE	ANO, 31 let
Pavčina	17	Polička, žije s partnerem u jejích rodičů v rodinném domě	1 dítě, 14 měsíců	SŠ	ANO	ANO, 17 let
Klára	23	Chrudim, žije s rodiči v rodinném domě	2 děti, 6 a 24 měsíců	VŠ	NE	NE

7 Život před mateřstvím a v jeho průběhu, role matky

Mateřství a role matky jsou velmi zásadním pilířem v životě ženy a většina žen touží po tom stát se matkami, proto si na mateřství ve svém životě nechávají pomyslné místo. Dříve byly mateřství a péče o dítě považovány za pud, který byl připisován pouze ženám. Postupem času, díky mnoha okolním vlivům, jako například nutnosti dvou příjmů apod, se povinnosti související s mateřstvím a péčí o dítě stále více stávají také povinností muže, otce, jehož vliv na dítě a jeho výchovu je neopomenutelný.

Při rozhovorech s informantkami se ukázalo, že život mých informantek před tím, než měly dítě, byl velmi odlišný od života, který vedou nyní. Všechny informantky shledávají největší rozdíly v množství času, který měly dříve na své koníčky a kamarády, oproti málo času, který mají nyní. Při rozhovoru s Lucií jsem shledala asi nejzásadnější rozdíly v jejím životě před dítětem a v životě po dítěti. Než Lucie zjistila, že je těhotná, naplno si užívala studentského života. Chodila na párty, spolu se spolužáky se scházela a společně se učili na zkoušky a také se snažila o získání dostatečného počtu klientek pro její kosmetický salon. Ve volném čase ráda cestovala a zkoušela nová jídla, pravidelně chodila na jógu a na masáže. Bydlela sama v bytě 1kk a na svém životě, dle jejích slov, nic nechtěla měnit. Když zjistila, že čeká dítě, nebyla připravena na tak velký závazek. S partnerem se ale nakonec shodli na tom, že si dítě ponechají. Koupili byt, do kterého se oba nastěhovali ještě před narozením dítěte. V současné době moc volného času nemá. Pokud má v současné době nějaký volný čas, snaží se ho trávit s partnerem a s dítětem a chce si své dítě naplno užít. Klientky v salonu musela omezit na takový počet, aby stíhala školu, domácnost a péči o dítě a do salonu dochází pouze, když má zajištěné hlídání. Dítě hlídá její partner, když není v zaměstnání, anebo její matka. Život informantky Terezy se také po příchodu dítěte změnil, ale jak sama říká: *„Já jsem dítě chtěla, takže jsem na to, že se mi život změní, byla připravená a strašně jsem se těšila. Mě už nebavilo vysedávat v hospodě, nebo chodit někam pařit, takže jsem to stejně nedělala. Chtěla jsem už mít svůj klid a svoje zázemí, proto jsme se s partnerem sestěhovali relativně po krátké době našeho vztahu. A až potom jsme začali mluvit o dítěti.“* Tereza mi také při jedné z našich schůzek svěřila, že dříve ráda nakupovala pro sebe, ráda fotografuje a svému koníčku se intenzivně věnovala. S příchodem dítěte už na své koníčky tolik času nemá. *„Moje priority se, samozřejmě, ve chvíli, kdy jsem se stala matkou změnily, snažím se všechno řešit ku prospěchu dítěte. Moje zájmy, koníčky a celkově ostatní věci jdou stranou. Nejdůležitější je tady teďka dítě a jeho výchova.“* Život Anny se také velmi změnil. Když zjistila, že je

těhotná, byla velmi překvapená. Anna měla v plánu nejdříve dokončit školu, a až poté přemýšlet o dítěti. Předtím, než měla dítě, trávila hodně času s kamarády a se spolužáky, užívala si života středoškolské studentky a také trávila mnoho času se svým přítelem. „*Já jsem měla v té době hodně divoký období. Byla jsem prostě v pubertě a užívala si středoškolského života. Ani mě nenapadlo, že budu za chvíli mámou.*“ Měla brigádu – pracovala v jedné restauraci jako servírka. Když zjistila, že je těhotná, rozhodla si dítě nechat. Sama tvrdí, že je to nejlepší rozhodnutí jejího života. V současné době nemá mnoho času na kamarády, protože se věnuje škole, rodině, a ještě si dochází přivydělat na brigády. „*Mám dvě brigády a ještě pracuji z domu. Nějaký den ještě chodím na doučování z angličtiny.*“ Také u Daniely nastaly změny v jejím životě před dítětem a v životě po dítěti. Největší rozdíly shledává v tom, že se vždy musí ohlížet na potřeby dítěte. Dříve mohla jít například na večeri, anebo s partnerem jet do kina. V současné době je prý hodně vázána na to, zda bude mít pro dítě hlídání a také na to, zda má splněné všechny povinnosti. S dítětem již nemá tolik volnosti, co dříve, ale volnost jí nechybí. S dítětem je mnohem šťastnější, než kdy byla. Pavlínin život se obrátil úplně od základů. Zásadní rozdíl vidí zejména v množství času, který dříve měla na sebe a své záliby. „*Já jsem byla hrozný puberták, ale s dítětem jsem hrozně rychle dospěla. Byla jsem zahleděná sama do sebe, ale teď jsem spíš zahleděná na své dítě.*“ Z rozhovoru s Pavlínou také vyplynulo, že konečně vidí smysl života a díky příchodu dítěte si také uvědomila její životní hodnoty a cíle. Život Kláry se s příchodem dětí také změnil, ale také se změnil s odchodem partnera. Klára mi sdělila, že když se jí narodily děti, neměla na sebe dostatek času. Všechn čas věnovala rodině a škole. Když odešel partner a dohodli se na střídavé péči, tak má prý opět zase čas i sama na sebe a na své záliby. Když má děti v péči ona, snaží se s nimi trávit všechny svůj čas a když jsou děti u partnera, dohání resty do školy a také chodí na brigádu.

Když jsem se svých informantek dotazovala na pozitiva a negativa mateřství, zjistila jsem, že u všech šesti informantek převládají pozitiva, ale všechny si vzpomněly i na pár negativ. Lucie shledává největší pozitiva v tom, že může trávit čas se svým dítětem, vidí ho vyrůstat a vidí každé jeho pokroky. Role matky Lucii naplňuje a její dítě je pro ni smyslem života. Jako negativní aspekt mateřství vidí v tom, že má málo času na sebe a na své kamarády, se kterými dříve trávila mnoho času. Tereza mi na tuto otázku, jaké vnímá pozitivní aspekty mateřství, odpověděla: „*No, pozitivní aspekty mateřství jsou určitě, že člověk ten život vnímá najednou jinak, možná i trochu veseleji, protože dítě ty dny jednoduše projasní. Začíná se smát, povídat, je hezké vidět, jak to dítě mě potřebuje, jak se po mně shání.*“ Na otázku negativních

aspektů Tereza zamysleně odpověděla: „*Negativní aspekty mateřství. Tak určitě taky jsou, protože člověk už nemá tolik času na sebe. Musí myslet hlavně na to dítě.*“ Tereza se svým partnerem za rok plánují další dítě a Tereza je v současné době velmi šťastná, proto rozhovory o mateřství probíhaly velmi uvolněně, Tereza nadšeně mluvila o svém dítěti a o pokrocích, které dělá. Anna vidí pozitiva mateřství v tom, že každý den tráví se svým dítětem. Také se díky dítěti více sblížila s rodinou a upevnila rodinné vazby, za což je dnes velmi vděčná. Co se týká negativ, uvedla, že má málo času na své záliby. Daniela mluvila o tom, že mít dítě je největší pozitivum. Hrozně ráda tráví čas se svým dítětem. Také sdělila, že i na negativních věcech se vždy snaží hledat něco dobrého, nebo něco, co může zlepšit. „*Negativní věci mě vždy spíš posilní. Vím, co mi vadí a snažím se na tom pracovat, aby mě ty zápory pak úplně nepohltily a abych si z toho vzala dycky něco pozitivního.*“ Pavlína vidí pozitiva v tom, co jí mateřství přináší. Také v tom, že si ujasnila priority a cíle, kterých chce v životě dosáhnout. Informantka Pavlína shledává negativa v tom, že si o mateřství a o dítěti nemá s kým povídat, protože její vrstevníci děti zatím nemají a nerozumí tomu, co Pavlína prožívá. „*Hodně se o tom bavím s mamkou, ale to není kamarádka. Na druhou stranu tohle je jediný zápor, teda kromě času. Jinak jsem fakt šťastná.*“ Klára v současné době vidí pouze samá pozitiva. „*Je to i tím, že mám dva týdny v měsíci volno, takže jsem vlastně dva týdny v měsíci máma a dva týdny v měsíci studentka, která má čas chodit do práce a chodit s kamarádkama na kafe. Negativní aspekt nevidím v mateřství, ale spíš v tom, že jsem ty dva týdny bez dětí. Sice mám na všechno čas, ale ony mi hrozně chybí.*“

V rozhovorech jsem se dotazovala i na to, zda se informantky rozhodovaly, zda si dítě ponechat, nebo zda ukončit (přerušit) studium a plně se věnovat mateřství. Jediná informantka, která vážně zvažovala interrupci, byla Lucie, která se nakonec rozhodla dítě si ponechat. Co se týká zvažování toho, zda ukončit a přerušit studium, tak tato otázka napadla většinu mých informantek. „*Napadlo mě to, ale vím, že bych se k tomu už nedokopala.*“ Tereza mi na otázku, zda uvažovala nad tím, že studium přeruší, odpověděla s úsměvem, protože jak sama říká, tyto otázky jí napadají doposud. „*To, že přeruším studium, mě napadá každou chvíli, ale říkám si, že už mně zbývá jen chvilka do ukončení studia a říkám si, že to musím zvládnout, překousnout to a jít dál. V tuhle chvíli mě vždycky podepře přítel a řekne mi, že to nějak zvládnou, že jsem šikovná a vlastně je to asi to nejdůležitější, co v tu chvíli člověk potřebuje slyšet.*“ Ovšem Tereza mi také prozradila, že už jí zbývá jen kousek a zbytek života by si vyčítala, že studium odsunula. Anna původně chtěla studium přerušit na tři roky, až její dítě bude moct chodit do školky. „*Nebylo mi to ale umožněno, studium lze přerušit jen*

na dva roky a to by pro mě bylo úplně to stejné jako teď, tak jsem aspoň zažádala o individuální plán.“ Daniela odpověděla, že to spíše brala jako výzvu a příležitost k tomu, dodělat si potřebnou kvalifikaci k tomu, aby po rodičovské dovolené mohla ihned nastoupit do zaměstnání. Pavlína mi sdělila to samé co Anna, a to, že studium lze přerušit pouze na dva roky a že se rozhodla, že zkusí studovat a pokud by to nešlo, že případně zažádá o přerušeni studia. „Zatím to nějak zvládám, tak uvidím, co bude dál.“ Dodala s úsměvem. Klára při narození prvního dítěte dokončovala bakalářské studium, které na pár měsíců přerušila. V současné době studuje magisterské studium a při druhém dítěti už o přerušeni nepřemýšlela a slíbila si, že to zvládne.

Informantek jsem se také ptala na choulostivou otázku, zda o sobě někdy nemají pochyby v tom, zda jsou dobrými matkami, když čas, který by mohly věnovat dítěti věnují škole. Lucie se svěřila, že tyto pocity někdy má, ale více to rozvádět nechce. Prý se snaží dělat maximum a nesmí přemýšlet nad tím, zda je to málo, anebo moc. Ačkoli mi Tereza v rozhovoru sdělila, že si řekla, že zvládne kombinovat obě role, tak mi svěřila toto: „*Ve chvíli, kdy mám zkouškové období, tak vlastně si připadám, že nestíhám ani školu ani péči o dítě a je to celkově náročné. Myslím si, že kdybych věděla, jak náročné je studovat a starat se o dítě, tak bych do toho nešla.*“ Anna má pocit, že každá matka má tyto pochybnosti, a nejen ty matky, které zároveň studují. Také se mi přiznala, že dítěti věnuje maximum času, ale že na studium tolik času nemá. Daniely odpověď byla podobná, jako odpověď Anny. Také řekla, že zná mnoho žen, které jsou doma s dětmi na rodičovské dovolené a nemají brigádu a ani nestudují a připadají si jako špatné matky. Daniela si myslí, že tento pocit má téměř každá matka a pokud matka tento pocit má, dělá maximum pro to, aby dobrou matkou byla. Pavlína má obavy z toho, že je špatná matka, protože měla dítě v tak brzkém věku. Bojí se předsudků, které by jednou její dítě vůči ní mohlo mít a snaží se dělat vše proto, aby dítěti zajistila co nejhezčí dětství a pevné zázemí, které ona sama měla. Kláry odpověď mě velmi zarazila. Ačkoli mi odpověděla s nadsázkou, bylo poznat, že říká pravdu: „*Já občas brečím v koupelně kvůli tomu, že jsem nejhorší máma na světě. Přistoupila jsem na střídavou péči a mám pocit, že mě za to jednou budou děti nesnášet. Já jsem ale jen nechtěla soudní tahanice o děti. S expřítelem vycházíme hezky, tak jsme si vzájemně vyšli vsříc. A je sice moc hezký, že mám hodně volna a můžu třeba studovat, ale pořád někde v hlavě mám to, že jsem máma a že není dobrý, že jsem bez dětí.*“

Rekce okolí na to, když oznámily, že čekají dítě, se liší. U Kláry a Terezy byly reakce pozitivní, protože obě dítě plánovaly a jejich okolí o tom vědělo. U Pavlíny a Anny byly

reakce velmi smíšené, protože ani u jedné se nepředpokládalo, že budou mít dítě v tak brzkém věku. U Daniely byly reakce pozitivní, ačkoli ona sama dítě neplánovala, její rodina i známí se velmi těšili na miminko. U Lucie nikdo nečekal, že bude mít dítě. *„Já jsem vždycky mluvila o tom, že s partnerem zatím nevidím ani společný bydlení. No, tak jsme spolu ani nebydleli a já najednou otěhotněla (smích).“*

V rozhovorech jsem se také dotazovala na předsudky a bariéry, které musely informantky překonat. Lucie mi řekla, že na ní lidé v okolí rodného bydliště zprvu pohlíželi „skrze prsty“, a to proto, že se současným partnerem chodila teprve půl roku. Ještě předtím, než poznala současného partnera, měla dlouhodobý vztah, který vyměnila za současného přítele. Lucie se mi svěřila, že nejtěžší byly pohledy lidí z okolí a bylo pro ni psychicky velmi náročné se s tím smířit. V současné době se prý vše uklidnilo a Lucie si plně užívá roli matky. Tereza mi na otázku, zda musela překonávat nějaké bariéry či předsudky, odpověděla, že: *„Jediná bariéra, kterou jsem musela překonat, byl strach z toho, aby těhotenství probíhalo tak, jak má. Sice jsem před porodem měla nějaké komplikace, ale nakonec vše dobře dopadlo. Jsem za to moc ráda.“* Anna se dlouho smířovala s pohledy učitelů, spolužáků i sousedů. Také se mi svěřila, že se obávala z reakce rodičů, ovšem její obavy byly zbytečné, protože rodiče měli velkou radost. Největší bariérou pro Pavlínu bylo: *„No, je to věc, se kterou se pereme doposud. Jsme oba nezletilí, přítel taky studuje, takže jsme finančně hodně závislí na rodičích. Proto taky budeme muset bydlet s rodičema, než aspoň přítel začne vydělávat. Je to na nic, prostě jsme pořád na někom závislí. A přijde mi, že kamkoli přijdu, všichni zírají. U doktora, na sociálce, prostě všude.“* Další bariérou, kterou Pavlína musela překonat, bylo, dle jejích slov: *„No a já jsem otěhotněla v šestnácti, takže na mě lidi koukali, spolužáci si šuškali. Je to věc, kterou prostě neschováš (smích). Ale smířila jsem se s tím. Hlavně naši i přítel pro mě byli celou dobu velká opora, takže se to zvládnout dalo.“* Daniela mi na stejnou otázku odpověděla, že si nepamatuje, že by vnímala nějaké bariéry. S partnerem měli sice ve vztahu krizi, ale překonali jí a nyní je vše v pořádku. Největší problémy měla Daniela s rozložením času, ale časem přišla na systém, který funguje a vyhovuje jí. Klára mi sice říkala, že v době, kdy se o děti stará bývalý přítel, má na vše čas, ale nejtěžší pro Kláru bylo zvyknout si na to, že je bez partnera a také dva týdny v měsíci bez dětí. To pro ni byla a je největší bariéra, kterou se stále snaží překonat.

8 Partnerství, rodina, každodenní život

Tento okruh se soustředí na fungování rodiny jako celku, na rozdělení rolí v domácnosti a také na to, jak jednotlivé informantky vnímají své postavení ženy. Důležitá je také finanční otázka rodiny a její měsíční příjem, který je velmi důležitý pro fungování rodiny. Mezi nejdůležitější funkce, které má rodina zastávat, patří biologická, reprodukční, socializační a ekonomicko-zabezpečovací funkce. Každá rodina se snaží zmíněné funkce zabezpečit a v dnešní době vyvstala nutnost dvoupříjmových domácností, proto je také pro řádné fungování rodiny důležité, aby se do chodu domácnosti zapojili oba partneři. Pro výchovu dítěte je také důležitý mužský faktor, na který se v minulosti nekladl takový důraz, jako v současné době. V rozhovorech mě tedy také zajímalo, jaká je funkce otce v rodinách mých informantek a jaká byla jeho reakce a reakce celé rodiny, když jim informantky oznámily, že čekají dítě.

Reakce partnerů na to, že se stanou otci, popisují všechny informantky jako pozitivní. Tereza: *„Jelikož dítě bylo plánované, reakce partnera byla velmi pozitivní a samozřejmě měl radost.“* Lucie mi na stejnou otázku odpověděla, že její partner byl zaskočený, vzhledem k tomu, že dítě plánované nebylo a partneři spolu chodili teprve krátce, ale nakonec měl Lucie partner radost. Annin partner byl, stejně jako partner informantky Lucie, zaskočený, ale byl prý velmi rád a ihned začal plánovat, kde budou společně žít. Daniela: *„Ikdyž dítě nebylo plánované, o dítěti jsme mluvili hodněkrát, takže partnera ta informace sice zaskočila, ale přijde mi, že ho zaskočila příjemně. Shodou okolností se zrovna uvolnil byt v dobré lokalitě, tak jsme neváhali a koupili jsme ho, aby mělo dítě zázemí.“* Pavlínin přítel byl velmi zaskočený. Pavlína se mi svěřila, že dlouhou dobu společně přemýšleli, jak tuto novinu řeknou svým rodičům. Teprve poté, co vše dobře dopadlo, se konečně ona i její přítel začali na dítě těšit. *„Ikdyž jsme věděli, že to bude dost náročný, tak jsme se těšili.“* Klára mi sdělila, že její, nyní už bývalý, přítel, se na obě děti velmi těšil a jeho reakce vždy byla pozitivní a plná radosti.

Úplně první reakce rodin na těhotenství mých informantek byly různorodé, ale po překonání prvotního šoku byly pozitivní. Lucie uvedla, že její rodina měla radost ihned. Oproti tomu Tereza odpověděla, že: *„Když jsem oznámila mojí rodině, že čekám dítě, tak reakce byly různorodé, mamka moc nadšená nebyla, protože měla představu, že nejdříve dodělám školu a až poté otěhotním, nebo, že budu nejdříve po škole pracovat, abych dítěti vytvořila lepší zázemí. Sourozenci měli radost a vyšli mi vstříc.“* S Terezou jsme se, dle jejího vyprávění, shodli na tom, že její rodina, zejména matka, potřebovala více času na vstřebání této

informace a poté se i ona začala na své vnouče těšit. Anna mi řekla, že její rodina byla velmi překvapená. Anna měla v plánu nejdříve dostudovat, a až poté mít dítě, proto byla její rodina touto zprávou v prvních chvílích zaskočená. Anna měla také obavy z reakce jejího otce, který to ale vzal velmi dobře. Daniely rodina byla, dle Danieliných slov, velmi zaskočená a v první chvíli všem došla slova. Jejich reakce ale byla celkově pozitivní. Pavlíniny rodiče neměli v prvních chvílích vůbec žádnou radost. Následovala schůzka s rodiči jejího přítele, kde se jednalo o tom, jak vše bude probíhat, jak se kdo bude podílet na financování, jak to bude se studiem apod. Poté, co opadl první šok a rodiny se na všem domluvily, všichni se těšili na nový přírůstek. Kláry rodiče měli velkou radost. Narození jejího prvního dítěte bylo velkou událostí, protože šlo o první vnouče.

V předem připraveném polostrukturovaném rozhovoru jsem neměla otázky zaměřené na partnera. Ukázalo se ale, že v každém z rozhovorů toto téma vyvstalo na povrch, protože je velmi úzce spojováno s fungováním rodiny, ale také se studiem a s množstvím volného času informantek. Jak už bylo zmíněno, pět ze šesti informantek, kromě informantky Kláry, mají stálého partnera, který je zároveň otcem dítěte. V průběhu rozhovorů jsem zaznamenala, že všech pět informantek si myslí, že nebýt pomoci ze strany partnera, nemohly by být matkami studentkami, protože by to nezvládaly finančně ani časově. Lucie se svým partnerem chodila teprve chvíli, když zjistila, že je těhotná. Dle jejích slov vše poté nabralo rychlý spád a na řešení měli důležitější věci než budování a prohlubování vlastního vztahu. Hledali vhodný byt, řešili hypotéku, nakupovali výbavu a připravovali se na příchod dítěte. *„Co se týká pomoci v domácnosti, není problém. Úkoly rozděleny nemáme, když je něco potřeba udělat, chopí se toho ten, kdo má zrovna čas. O dítě se taky stará a hlídá ho ten, kdo zrovna může. Vařím asi víc já, ale partner je zase víc v práci.“* Stejně tak to mají také s nákupy potravin, hygieny apod. Nakoupí ten z partnerů, který má čas, anebo má obchod po cestě z práce, případně po cestě ze školy. Lucie s partnerem role rozděleny nemají. Oba jsou velmi časově vytížení, a proto jsou si nuceni vycházet vstříc. Vzhledem k tomu, že Lucie je nejen matka studentka, ale také kosmetička, svěřila se mi, že se s partnerem doma často míjejí. *„Hodně se stává, že přijede z práce a já se jdu učit, nebo jdu do školy, anebo do salonu a on hlídá dítě.“* Ačkoli péči o domácnost a o dítě oba zvládají, jejich partnerské souznění se vytratilo. Lucie mi také řekla, že v současné době si plně užívá svého dítěte a nechce se zabývat problémy ve vztahu. *„Přijde mi, že fungujeme spíš vedle sebe než spolu. Každý si jede to svoje a už ani vlastně skoro nic společného neplánujeme. Nevím, třeba se to časem změní, anebo prostě půjdeme od sebe. To se uvidí.“* Při rozhovorech s Terezou jsem se dozvěděla, že nebýt jejího

partnera, rozhodně nezvládne být matkou studentkou. „*Můj běžný den vypadá tak, že partner ráno kolem 5. odjede do práce, dítě se mi kolem té doby budí, a potom spí a třeba jenom po hodinách se budí na jídlo. Teďka už bývá častěji vzhůru, takže si s ním musím pohrát, musím udělat běžnou údržbu domácnosti, případně uvařit oběd, jít nakoupit, to tak většinou zvládám za to dopoledne a odpoledne ho dát spát, znova až se probudí, se mu věnovat, pak přijede partner z práce, pokud se musím připravovat do školy, tak se jdu učit. Zavřu se do ložnice a tam vlastně píšu esej, nebo si připravuji věci do školy, případně jsem chvíli s nima, jdu se s nima projít, nebo cokoli jiného a večer vlastně dítě vykoupu, připravím na spánek a jdu ho dát uložit, případně ho uloží partner a pak vlastně, když bylo zkouškový období, tak jsem se šla učit. Učila jsem se třeba do dvou do rána, abych byla připravena na zkoušku. Když musím jet do školy, tak dítě předám mamince a jedu do školy.*“ Tereza se mimo jiné zmínila také o tom, že si ještě nezvykla na každodenní shon. Co se týká starosti o domácnost, Tereza mi odvětila, že úkoly nijak rozdělené nemají. „*Domácí povinnosti, tak jelikož teďka žijeme v bytě, tak domácí povinnosti nemáme ani tak rozdělené. Když nestíhám uklidit, pomůže mi partner s úklidem, například vysaje, vytře, nebo setře prach, umyje nádobí. Když to zvládám sama tak to dělám sama. Vařím a prostě tak nějak. Nedá se říct, že bysme měli vyložené povinnosti rozdělené. S tím dítětem je to teďka náročnější.*“ Terezin partnerský život je bezproblémový. S partnerem si rozumí a tráví spolu volný čas, plánují společné rodinné aktivity a dle slov Terezy si užívají, že mohou být spolu. Anna a její přítel rozdělené povinnosti mají. „*Nikdo mi nepomáhá s úklidem. Já uklízím a přítel se stará o zahradu.*“ O dítě se starají oba, Anna o svém příteli prohlašuje, že je dobrý otec. Jejich partnerský vztah je prý relativně spokojený. „*My jsme spolu chodili i dlouho před dítětem, takže jsem věděla, co od něj čekat a co ne. Dokonce jsme spolu na začátku vztahu i chvíli bydleli, takže i tohle jsme měli vyzkoušený. Jinak si rozumíme. Když máme nějaký problém, tak si od sebe vlastně musíme trochu odpočinou a pak to všechno s chladnou hlavou vyřešíme. Hlavně si vždy říkáme, že teď už to není jen o nás, ale je to vlastně i o našem dítěti, který oba milujeme, takže se snažíme pro něj i pro náš vztah dělat maximum.*“ Daniela mi sdělila, že co se týká starosti o domácnost, vše leží na jejích bedrech. Taktéž je to většinou ona, kdo se stará o nákupy potravin. Pokud jsou ona i její partner doma, o dítě se stará Daniela. Její partner dítě hlídá, pokud Daniela musí do školy, anebo se musí učit na zkoušky. Jejich partnerský vztah prý upadl do stereotypu, ale Daniela si myslí, že to takto oboum partnerům vyhovuje. Pavlína žije spolu s jejím přítelem u rodičů. „*My bydlíme u nás doma. Do budoucna, až budeme pracovat, si chceme předělat patro, ale zatím máme jen dvě místnosti pro sebe. Kuchyň a koupelnu máme společnou. Co se týká úklidu, střídám se s mamkou a přítel spíš uklízí jen v těch dvou*

místnostech, když nestíhám. “ O nákupy se zatím starat nemusí, to zařizují rodiče. „Nakupovat jezdí mamka, když jede z práce, anebo jedu s ní.“ O dítě se stará většinou Pavlína, anebo se o něho starají oba partneři současně. Zeptala jsem se Pavlíny na její partnerský vztah: „Máme hezký vztah, ale teď už je to takový jiný po narození dítěte. Dřív jsme byli volní, nic jsme neřešili a užívali jsme si. Hodně jsme trávili čas s kamarádama, což teď jde jen občas, když naši pohlídají. Zničehonic jsme spolu začali bydlet, a i když máme jen dva malé pokojíčky, je to celkem vážný. Vnímám to tak. Zatím ještě nemusíme tolik řešit peníze, s tím nám pomáhají rodiče, než dostudujeme a tak, ale je to už o hodně víc zodpovědnosti prostě.“ Ačkoli Klára v současné době nemá stálého partnera, při rozhovorech jsme spolu hodně mluvily o jejím bývalém partnerovi a o jeho pomoci v domácnosti. „Paradoxně mi teď pomáhá o dost víc, než když jsme spolu byli. Dřív jsem měla na starost všechno já. Od nákupů po uklízení a přebalování dětí. On má celkem náročnou práci, tak jezdil domů hodně unavený a já jsem ho, jakoby, nechtěla otravovat. Teď, jak si děti střídáme po týdnu, tak se o ně víc stará, děti ho mají moc rády a on si s nimi hezky i hraje, což dřív nedělal. Teď máme kamarádský vztah. Když něco potřebuju, něco se mi rozbije nebo tak, tak mu zavolám a on nemá problém přijet a zařídit to. Ale když jsme spolu ještě byli, tak už to nešlo. Prostě to mezi náma vyprchalo, ztratilo se takový to kouzlo a my jsme si už nerozuměli. Teď máme snad i hezčí vztah, než když jsme spolu vlastně chodili.“ Klára bydlí u svých rodičů, ale má tam zařízenou vlastní bytovou jednotku, takže za nákupy potravin, drogerie apod. je zodpovědná pouze ona.

Finanční situace mých informantek je velmi individuální. Záleží na tom, zda partner pracuje, na výši rodičovského příspěvku a na tom, zda má nějaký přívýdělek sama informantka. Pro přehlednost jsem vytvořila tabulku měsíčního příjmu domácností mých informantek. Je ovšem nutno mít na paměti, že příjmy uvedené v tabulce jsou před zaplacením hypotéky, popřípadě nájmu, energií a dalších nezbytných věcí.

JMÉNO	MĚSÍČNÍ PŘÍJEM
LUCIE	27 000 Kč
TEREZA	45 000 Kč
ANNA	40 000 Kč
DANIELA	32 000 Kč
PAVLÍNA	10 000 Kč
KLÁRA	12 000 Kč

Příjem domácnosti, kterou sdílí informantka Lucie se svým partnerem je zhruba 27 000 Kč měsíčně. Necelých dvacet tisíc činí výplata partnera, zbylé peníze jsou buď z rodičovského příspěvku, které Lucie pobírá a ze salonu. *„Ono se to sice zdá, že si takhle můžeme žít celkem dobře, ale máme ještě hypotéku, já platím nájem za salon a taky nám teď dali hrozně vysoký zálohy na energie. Sice nám budou něco vracet, ale teď ty peníze prostě dáváme pryč.“* Řekla mi Lucie, která uvedla, že za hypotéku zaplatí měsíčně 12 000 Kč. Čtyři tisíce měsíčně platí za zálohy na energie a čtyři tisíce měsíčně platí Lucie za pronájem salonu. *„Dvacet tisíc měsíčně dáme pryč a to ani nemrknou. Zbylých sedm tisíc je na jídlo, věci pro dítě, naftu, drogerii a tak. Je to teď na nic, ale snad by nám brzy měli snížit aspoň ty zálohy a taky časem si už budu moct brát do salonu víc klientek.“* Domácnost, kterou se svým partnerem sdílí informantka Tereza, má měsíční příjem zhruba 45 000 Kč. Tereza spočítala, že někdy je to více. Záleží prý na tom, zda její partner má za daný měsíc odpracované nějaké hodiny navíc. Zeptala jsem se Terezy, zda má nějakou brigádu, případně nějaký přivýdělek: *„Přivýdělek zatím žádný nemám, neměla bych šanci to při škole zvládat. Největší čas mi zabere dítě a škola a brigádu plánuji, ale až dokončím školu.“* Plat jejího přítele činí zhruba 38 000 Kč a zbylé peníze přichází Tereze jako rodičovský příspěvek. Měsíční výdaje Tereza odhaduje zhruba na dvacet tisíc korun. Sedm tisíc měsíčně platí za nájem bytu a zbylé peníze jsou utraceny za potraviny, kosmetiku, drogerii, dětské potřeby, naftu apod. Do budoucna plánuje Tereza se svým přítelem stavět dům, na který si budou brát hypotéku. *„S partnerem bydlíme v pronajatém bytě a k letošnímu létu se stěhujeme k rodičům, protože tady platíme nájem, u rodičů budeme platit pouze energie a chceme ušetřit peníze z toho důvodu, že budeme platit hypotéku.“* V současné době Tereza a její partner zbylé peníze ukládají na spořicí účet, aby si vytvořili dostatečnou finanční rezervu. Příjem informantky Anny a jejího přítele činí zhruba 40 000 Kč. *„Je to každý měsíc jiné, většinou je to něco kolem 40 000 Kč.“* Měsíční plat jejího přítele záleží na počtu hodin, které odpracuje. Průměrný plat jejího přítele je asi 28 000 Kč. Jak již bylo zmíněno, Anna má dvě brigády a také pracuje z domu. Řekla mi, že na brigády chodí každý měsíc jinak, tudíž její příjem je také každý měsíc jiný. Anna také pobírá rodičovský příspěvek a také má brigádu z domu, která je, dle jejích slov, nárázová. Co se týká měsíčních výdajů, Anna je odhaduje zhruba na 15 000 Kč za měsíc. Anna s jejím přítelem bydlí u Anniných prarodičů, kde si zrekonstruovali patro, ve kterém žijí. Na rekonstrukci si brali půjčku ve výši 200 000 Kč. Měsíční splátka půjčky je asi 5 tisíc za měsíc, také platí zálohy za energie a nakupují zboží denní potřeby. Zbylé peníze šetří a do budoucna plánují

stavbu vlastního domu. Měsíční příjem domácnosti, kterou sdílí Daniela se svým přítelem, je zhruba 32 000 Kč. „*Přítelova výplata je zhruba těch dvacet až dvacet dva tisíc. Záleží, jak je dlouhý měsíc, anebo zda má nějaký příplatek. Já pobírám rodičák a k tomu chodím na brigádu do jednoho domova důchodců, kde se starám o seniory. Dělam něco jako pracovníci v sociálních službách a pečovatelku, jestli se to tak dá říct. Na tu brigádu jakoby chodím, když mám čas, hlídání, nebo tak. Jsou tam celkem hezký peníze a potřebují mě tam ráno, odpoledne i večer, tak je fajn, že si to takhle můžu hezky nějak naplánovat.*“ Výdaje Daniely a jejího přítele informantka odhaduje zhruba na dvacet pět tisíc měsíčně. „*Dvanáct tisíc měsíčně dáme za hypotéku, 5 tisíc měsíčně jsou zhruba zálohy na energie. Tři tisíce měsíčně splácíme na auto, který jsme si museli nedávno pořídit, aby se přítel dostal do práce. Pět tisíc měsíčně padne na naftu, na obědy v práci, a ještě splácíme pár stovek za nějaký nábytek v bytě. A pak ještě samozřejmě musíme připočítat jídlo, plíny, drogerii a tak.*“ Příjem Pavlíny a jejího přítele činí asi 10 000 Kč. Pavlína pobírá rodičovský příspěvek, a k tomu jsou s přítelem podporováni ze strany obou jejich rodičů. Platit zatím nic nemusí a peníze, které mají k dispozici investují do dítěte, anebo si je dávají stranou, aby si něco našetřili. Vzhledem k tomu, že je Pavlína stále odkázána na pomoc od rodičů – a to nejen finanční, necítí se být samostatná a sama plně schopná postarat se o dítě. Klára uvedla, že její měsíční příjem je asi 12 000 Kč. Vzhledem k tomu, že s partnerem mají střídavou péči, nedostává od přítele alimenty, ale společně se dohodli, že rodičovský příspěvek, který informantka pobírá, si může v plné výši ponechat. Zbylé peníze Klára vydělá chozením na brigády. Výdaje Kláry za měsíc činí zhruba šest tisíc. Sama uvedla, že záleží na konkrétním měsíci. „*Dva tisíce dávám našim za energie. No a za zbytek jezdím do školy, nebo na brigády, kupuju jídlo, pití a věci, který děti potřebujou nebo tak. A když děti potřebujou koupit něco většího, tak se domluvíme s bývalým přítelem a většinou se na to složíme. Fakt se snažíme vyjít si vstříc.*“ Kláry jsem se ptala také na to, zda je schopná měsíčně ušetřit nějaké peníze. Většinou se jí prý daří dát stranou alespoň tisíc korun.

Informantek jsem se také dotazovala na to, jak vnímají své postavení v domácnosti. A zda se nějakým způsobem změnilo s příchodem dítěte. „*No, já jsem nikdy nebyla taková ta hospodyňka, nebo žena od plotny, takže to nijak nevnímám. Ale rozhodně jsem musela začít víc fungovat s příchodem dítěte. Ted' už prostě není čas na to být emancipovaná, ale musím se fakt otáčet, abychom všichni byli schopní fungovat.*“ Dodala se smíchem Lucie. Oproti tomu Tereza uvedla, že: „*Já se hrozně ráda o někoho starám a už, když jsme se s přítelem sestěhovali k sobě, jsem mu ráda uvařila a byla jsem pak ráda, že mu prostě chutná, nebo tak.*“

Ale s dítětem je to složitější, protože nejde něco dělat teď hned, když dítě brečí, má hlad, anebo prostě vyžaduje pozornost. Pořád se snažím, ale je to teď fakt náročný, takže potřebuju pomoc přítele, kterou bych za normálních okolností nepotřebovala no.“ Anna uvedla, že již od mala ji rodiče vedli k tomu, aby se uměla o domácnost postarat sama. *„Byla jsem vedená k tomu, abych chlapoj uvařila, uklidila mu, vyprala mu a tak. Chlapi jsou k tomu, aby se starali o zahradu, opravovali, co je potřeba a tak. Takže moje postavení v domácnosti je takový, že mám na starosti komplet celou péči o domácnost a o dítě. Po příchodu dítěte jsem si všimla, že se přítel i sám od sebe víc zapojil nebo tak a jsem za to ráda, protože úplně nevím, jak bych to zvládla. Každopádně to hlavní je a bude pořád na mně.“* Daniela mi sdělila, že větší část zodpovědnosti za domácnost leží na jejích bedrech. Při domácích pracích si „vyčistí hlavu“ a alespoň má chvíli čas přemýšlet. Po příchodu dítěte nevidí žádnou větší změnu, pouze přibylo více práce, což se dle Danieliných slov dalo očekávat. Pavlína byla dříve spíše pomocnou silou pro její matku. *„Po narození dítěte je to jiný. Co se týká toho nejdůležitějšího, mám to na starost já a je to najednou hrozně moc zodpovědnosti, kterou jsem do té doby neměla a neznala. Teď se s tím učím tak nějak pracovat. S mamkou jsme si rozdělily povinnosti tak nějak napůl. Střídáme se v praní, ve vaření a tak, takže nám to oběma ušetří práci.“* O větší míře zodpovědnosti po narození dítěte hovořily, stejně jako Pavlína, všechny informantky. Klára své postavení v domácnosti vnímá tak, že za vše nese zodpovědnost pouze ona sama, protože v bytě, který je umístěn v domě jejích rodičů, žije pouze ona a její děti. *„Před narozením dětí jsem to moc neřešila. Všechno jsem měla uklizený hned a já jsem studovala, takže domácnost úplně nebyla moje hobby. Po narození dětí jsem se musela starat nejen o ně, ale i o přítele, takže to bylo hrozně moc práce. A teď je to pohodička, protože jednou za dva týdny jsou u mě děti a pak má celý týden na to, abych uklidila, než přijedou zase.“*

9 Studium, škola a motivace, role studentky

V současné době již nestačí dostudovat a předpokládat, že dosažené vzdělání bude stačit po celou dobu života. Dnes se propaguje nejen koncept celoživotního vzdělávání, ale také samostudium za účelem rozšíření obzorů jedince a vlastní doplnění kvalifikace. Vyvstala tedy nutnost studovat jednak pro lepší uplatnění na trhu práce, ale také pro rozvoj celé společnosti.

Informantky studují buď za účelem doplnění si vzdělání, kvůli možnosti lepšího výchozího postavení na trhu práce, anebo proto, aby si zvýšily osobní prestiž. Všechny jsou si vědomé toho, že pokud nebudou mít dostatečné vzdělání, bude se tento fakt odrážet nejen v pracovních i platových podmínkách, ale také v tom, zda je jejich práce bude jednou bavit a naplňovat. Lucie studuje na Univerzitě Pardubice Fakultu filozofickou. Je ve třetím ročníku bakalářského studia a v současné době pracuje na dokončení bakalářské práce. Když Lucie začala studovat, netušila, že školu dokončí jako matka studentka. Zajímalo mne, jaké to pro ni bylo, jakou hodnotu dávala svému studiu předtím, než měla dítě a jakou hodnotu pro ni má studium v současné době. „*Já jsem začala studovat bakaláře dva roky po ukončení střední školy. Motivací pro mě bylo získání titulu a taky to, že jsem sama sobě chtěla dokázat, že na to mám, že to zvládnou a že nejsem blbá. Nestuduji to pro to, abych jednou mohla dělat jinou práci. Mým snem vždycky bylo mít vlastní kosmetický salon, a to už mám. Školu chci dokončit jen sama pro sebe. Ale teď, když jsem matka, už nejsem tak silně motivovaná jako předtím, protože se mi úplně změnily priority a tak. Teď už je mi jen líto zahodit tři roky studia, tak si říkám, že to už snad zvládnou.*“ Lucie má stabilní zázemí, jistou práci a jak sama říká, studuje pouze pro své vlastní uspokojení, tedy pro potřebu seberealizace, která je na Maslowově pyramidě potřeb až na samotném vrcholu – po splnění předchozích bodů, které informantka zajištěné má.

Na otázku, proč studuje, mi Tereza odpověděla, že pro ni byla samozřejmost jít studovat vysokou školu, protože má tři starší sourozence a všichni jsou vysokoškolsky vzdělaní. „*Moje největší motivace, proč ve studiu pokračovat, byli moji tři sourozenci. Mám tři sourozence a mají dodělané vysoké školy. Sestra dodělávala vysokou školu už s neteří a zvládla to, takže jsem si řekla, že se musím zakousnout a zvládnout to taky.*“ Informantka Tereza, stejně jako Lucie, studuje Fakultu filozofickou v Pardubicích. Je ve třetím ročníku, ale rozhodla se pro prodloužení studia, proto se v současné době soustředí pouze na to, aby úspěšně splnila všechny zkoušky a také začíná připravovat výzkum pro bakalářskou práci. Co se týká toho, jak vnímala studium před dítětem a co pro ni studium znamená nyní, tak řekla, že kdyby se mohla rozhodnout jinak, v první řadě by dostudovala školu a až poté by začala plánovat dítě. „*Je to těžký na to odpovědět. Asi bych to udělala jinak. Počkala bych, až dostuduju vysokou školu, aby to nebylo tak náročné, abych tomu dítěti nebrala ten čas, který trávím se školou, aby nemuselo být tak často hlídané a aby bylo více se mnou. Takhle malé dítě to potřebuje, ale určitě bych neměnila rozhodnutí dítě mít. Za tu lásku toho dítěte a za ten úsměv a dětskou radost to určitě stojí.*“ Tereza mi poté informaci upřesnila tak, že by toto rozhodnutí udělala pro to, aby se dítěti mohla věnovat na sto procent. Motivaci ke studiu jsem u informantky Terezy zaznamenala na předposledním bodu – potřeba uznání, úcty a to proto, že Terezy motivace ke studiu je zejména proto, že její sourozenci jsou také vysokoškolsky vzdělaní a Tereza se jim chce vyrovnat.

Anna studuje střední zdravotnickou školu. Anna studuje hlavně pro to, aby si doplnila středoškolské vzdělání. Na otázku, jaká je její největší motivace, mi odpověděla: „*Moje největší motivace je moje dítě. Chci, aby mělo hezký zázemí a abychom mu všechno mohli umožnit a tak. A taky aby se za mě nemuselo stydět. Taky je fakt, že když dodělám zdrávku, tak budu mít jistotu, že mě vždycky zaměstnají, protože sestřiček je teď málo. Chci mít jistou stabilní práci a taky chci, aby našemu dítěti nic nechybělo.*“ Na otázku, zda by Anna něco udělala jinak, kdyby mohla vrátit čas, odpověděla, že ji mrzí, že nedodělala školu, ale kdyby

mohla čas vrátit, neudělá jinak nic. „*Všechno je teď tak, jak má. Sice to mám teďka složitější, protože musím studovat a zároveň mám doma dítě, ale všechno se dá zvládnout.*“ Vzhledem k tomu, že Anna studuje střední školu pro to, aby zabezpečila nejen sebe, ale také své dítě, a aby mělo určitý pocit bezpečí a jistoty ve stabilním zázemí, které mu Anna hodlá vytvořit, označila jsem v pyramidě druhý bod – potřeby jistoty a bezpečí.

Daniela studuje Filozofickou fakultu v Hradci Králové. Studuje první ročník magisterského studia. Vzhledem k tomu, že již bakalářské studium dokončila s dítětem, rozhodla se, že než jí skončí rodičovská dovolená, pokusí se dokončit také magisterský stupeň studia, aby poté mohla ihned nastoupit do zaměstnání. Největší motivací je pro informantku Danielu možnost získání lepšího výchozího postavení na trhu práce. Také má už od střední školy sen, kde by chtěla jednou pracovat, a k tomu potřebuje právě magisterský titul. Když jsem se Daniely zeptala, zda by něco ve svém životě udělala jinak, kdyby mohla vrátit čas, sdělila mi, že ne, protože je takto šťastná a sama si myslí, že vše v rámci možností zvládá a tvrdí, že všechna její rozhodnutí, která za poslední roky učinila, byla správná, protože nyní je teď tam, kde vždy chtěla být. Motivaci Daniely jsem zařadila úplně do posledního bodu – potřeba seberealizace, a to z toho důvodu, že Daniela pociťuje určitý pocit bezpečí i uznání a magisterské studium studuje proto, aby si splnila své sny, za kterými si jde již od střední školy.

Pavlna studuje druhý ročník střední pedagogické školy. „*Studuji hlavně proto, abych si doplnila vzdělání. Teď mám vlastně jen základku a to není v dnešní době nic, to má vlastně*

každě. Já sem si jako říkala, že bych nejdřív dokončila střední školu, abych mohla pracovat aspoň ve školce. Do budoucna bych teda ještě chtěla jít na vejšku, abych mohla učit, ale kdoví, jestli budu moct.“ Pavlína jsem se také zeptala na to, jak vnímala studium předtím, než měla dítě a jak studium vnímá v současné době. „Než jsem vůbec otěhotněla, brala jsem to asi jako každý můj vrstevník. Prostě něco, kam musím chodit a že je to někdy i otrava. Ale když jsem pak porodila a musela jsem se rozhodnout, jestli tu školu ukončím, najednou mi to jakoby bylo i líto, protože jsem si říkala, že vlastně chci být vzdělaná a mít aspoň maturitu a teď to nejde. Strašně si teď vážím toho, že mi je umožněno studovat i při dítěti, protože jinak bych ztratila dost let, než bych se zase mohla vrátit do školy.“ Na otázku, zda by Pavlína něco udělala jinak, kdyby měla možnost vrátit se v čase mi řekla, že by vše udělala stejně. Její motivaci studovat v současné době řadím ke druhému bodu – potřeby jistoty a bezpečí a to proto, že Pavlína v současné době potřebuje dokončit střední školu, aby měla alespoň nějaké zaměření, díky kterému by snáze našla zaměstnání.

Klára je studentkou prvního ročníku magisterského stupně Filozofické fakulty v Hradci Králové. Když jsem se informantky zeptala, co je její největší motivací ke studiu, odpověděla mi: „Já jsem vlastně šla už i na bakaláře s tím, že jsem nevěděla, co chci dělat a až na bakaláři jsem to zjistila a obor, který teď studuju, mě opravdu baví a splnil všechny moje očekávání. Studuju hlavně proto, abych se ještě něco víc o tom mém oboru a o tý celkový problematice něco dozvěděla a abych zjistila, kde bych jednou chtěla pracovat.“ Zeptala jsem se Kláry na to, zda by něco ve svém životě udělala jinak: „Já jsem si jednu chvíli říkala, že když bych se mohla vrátit, tak když vím, jak to dopadlo, že bych nezačala chodit se svým teď už bývalým přítelem, protože jsme předtím byli fakt dobrý kamarádi a teď se snažíme náš vztah aspoň trochu udržovat kvůli dětem. Ale pak si zase řeknu, že i když jsme se rozešli, mám dvě nádherný a zdravý děti, který mají nejen mámu, ale i tátu a oba je máme moc rádi. Takže vlastně bych radši neměnila nic, protože když bych něco změnila, mohlo by teď být všechno jinak.“ Kláry motivaci ke studiu řadím do úplně posledního bodu – potřeba seberealizace,

protože mám za to, že Klára studuje hlavně pro to, aby sama pro sebe získala nějaké nové vědomosti. Chce se vzdělávat v první řadě sama pro sebe.

Maslowova teorie motivace je založena na pyramidě, která je rozdělená dle toho, s jakou intenzitou na nás doléhají určité potřeby. Ve spodních patrech se nachází potřeby důležité pro přežití. Vrchní část pyramidy pro přežití sice nutná nejsou, ale Maslow tvrdí, že jsou důležitá pro dlouhodobé uspokojení jedince a pro rozvíjení osobních znalostí a vědomostí. Nejdůležitějším principem pyramidy je růst do vyšších sfér pouze za předpokladu uspokojení nižších potřeb. Tedy pokud nejsou uspokojeny fyziologické potřeby jedince, dle Maslowa jedinec necítí potřebu bezpečí.¹³⁴ Zajímalo mne, zda tuto teorii potvrdí výpovědi mých informantek. Vysokoškolské studentky mají zaznamenanou motivaci ke studiu na posledních bodech, což tedy znamená, že mají splněné potřeby z nižších pozic. Středoškolské studentky ale mají motivaci zaznamenanou na druhém bodu v pyramidě, což by, dle Maslowa znamenalo, že na pyramidě budou moci postoupit dál až poté, co studium dokončí a splní tím svoji potřebu jistoty a bezpečí. Ovšem obě středoškolské studentky mají potřebu i vyšších příček, než kam sahá jejich motivace ke studiu. Z toho vyvozují, že studium pro ně není prioritou číslo jedna, která by ovlivňovala celý jejich současný a budoucí život.

Výzkum se také týkal toho, jaký je přístup školy k tomu, že informantky jsou nejen studentky denního studia, ale také matky. Zajímala jsem se o to, jak škola (také učitelé a spolužáci) reagovala, zda svým studentkám vyšla nějakým způsobem vstříc a případně jak. Lucie se nijak nezajímala o možnost individuálního plánu, ale i přes to k ní je většina vyučujících tolerantnější. „Jako úplně to neznámá, že mám úlevy. Ale pokud za nima zajdu, že potřebuju třeba ještě o jednu absenci víc, protože je přítel v práci a já nemám hlídání, tak není problém. Za to jsem ráda, protože i třeba jedna absence mě zachrání.“ Reakce

¹³⁴ *Teorie motivace podle Maslowa* [online]. 2018 [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://www.mentem.cz/blog/teorie-motivace>.

spolužáků a učitelů prý byly různorodé, ale v první řadě to pro všechny bylo překvapení. Lucie mi také řekla, že spolužáci jsou k ní velmi ohleduplní, pokud není ve škole, ochotně jí posílají zameškanou látku a nemají problém jí pomoci se studiem. V průběhu rozhovorů jsem se informantek dotazovala na pozitivní a negativní aspekty, které jim studium přináší. „*Pozitiva asi vidím v získávání širšího rozhledu a dozvídání se nových informací. Taký jsem si našla spoustu nových známých a mám také více kontaktů. Negativa jsou třeba to, že teď hodně času věnuju psaní bakalářky, když jsem doma. Prostě studium bere hodně času, který bych jinak dokázala využít jiným způsobem, ale s tím jsem do toho šla.*“ Tereza individuální plán nemá a ani o něho nezažádala. Když jsem se Terezy zeptala na to, zda jsou k ní vyučující přívětivější, sdělila mi: „*Záleží na vyučujícím, na přednášejícím. Někteří přednášející jsou schopní podpořit a některý to nezajímá, nezajímá je rodinná situace, takže to je vlastně přednášející od přednášejícího a myslím si, že převládá ten aspekt, kdy vlastně přednášející je schopný vyjít vstříc a na dítě jakoby slyší a podporují.*“ Reakce učitelů nebyly nijak výrazné a reakce spolužáků byly dle očekávání, protože většina z nich věděla, že Tereza dítě plánuje. „*Jediný, co mi říkali, bylo to, že to bude náročný. A taky měli pravdu.*“ Tereze také ve studiu hodně pomáhají spolužáci, kteří nemají problém poslat jí materiály, které nesehnala, anebo zameškala ve škole. Pozitiva studia Tereza vidí zejména v tom, že není celé dny sama zavřená doma. „*Pozitivní aspekty studia jsou, že vlastně přijdu do kontaktu se spolužáky, že nejsem pořád doma a rozvíjím svoje znalosti.*“ A jako hlavní negativum vidí zejména čas, který musí věnovat škole. „*Asi to, že mi to taky bere příliš času, který bych mohla věnovat dítěti.*“ Anna má individuální plán studia. I přes to, že jí škola poskytla možnost individuálního plánu, musí docházet na praxe do nemocnice a také na některé odborné předměty. „*Doma se musím věnovat předmětům, ze kterých jsem vlastně buď úplně, nebo částečně omluvená, protože na konci roku mě přezkouší. A to taky bere hodně času.*“ Anna mi ale také sdělila, že ve škole na ní ohledy nikdo nebere. „*Nikoho nezajímá, že mám dítě. Jednou mi učitel řekl, že mám individuální plán, tak co ještě chci a že už mi neustoupí. Tak jsem se s tím prostě musela smířit a nějak to zvládnout no.*“ Reakce spolužáků byly různorodé. „*Někdo mě podpořil, někdo se ke mně otočil žádama. Já mám ve třídě asi jen dvě kamarádky, takže jsem to tak nějak čekala. Ale jsem ráda i za to. Překvapilo mě, jak mi některý spolužáci vycházejí vstříc, třeba mi minule spolužák vysvětloval příklad z matematiky, kterej jsem vůbec nechápala a za to jsem byla moc ráda, protože s matikou bojuju odjakživa.*“ Anny jsem se, stejně jako ostatních informantek, zeptala na to, jaká vidí pozitiva a jaká negativa studia. „*Pozitivní je hlavně to, že pokud to dodělám, tak budu mít v ruce aspoň nějaký papír. A negativa vidím hlavně v tom, že to bere moc času. Kor ty praxe, to mám pak zabíjet celý den.*“ Daniela o

individuální plán nežádala, protože zpočátku chtěla zkusit, zda by mohla studovat bez úlev. *„Zjistila jsem, že to nějak jde, i když je to teda dost náročný, tak jsem to nechala. Ale žádost o individuální studium jsem měla v záloze.“* Také mi sdělila, že někteří učitelé jí vstříc vycházejí a někteří se nezajímají o rodinu svých studentů, proto někteří ani nevědí, že Daniela má dítě. Vzhledem k tomu, že Daniela není jediná, kdo má v její třídě dítě, reakce na to, že má dítě, byly, dle jejích slov, normální. Největší pozitivum studia Daniela shledává v tom, že získá nové vědomosti. Další pozitiva vidí například v tom, že bude mít titul a že ihned po rodičovské dovolené může nastoupit do zaměstnání. Negativa shledává v tom, že studium zabírá čas a také to, že nemůže více chodit na brigádu. Pavlína má také individuální plán a co se týká učitelů, z drtivé většiny jí vyšli vstříc. *„Já jsem si zažádala o individuální plán, který mi byl schválen. Někam nemusím a někam musím třeba jen částečně. Ale učitelé jsou na mě fakt hodní a jsem s nima domluvená, že budu studovat doma a třeba se stavím jednou za měsíc nebo tak. Já jsem byla jedničkářka, takže mi celkem i věří a vědí, že bych to nepodcenila. Fakt se snažím je i nezklamat, když mi dali takovou volnost.“* Reakce spolužáků byla velmi různorodá. *„Někdo na mě koukal přes prsty, ale někdo byl hrozně nadšený. Spolužačky, se kterými se kamarádím, chtěly vždycky ukazovat břicho, jak mi roste.“* Hlavní pozitiva studia vidí Pavlína především v tom, že získá vzdělání, které bude potřebovat pro budoucí povolání, protože Pavlína chtěla být od mala učitelka na prvním stupni a pokud by to nevyšlo, tak alespoň ve školce. Negativa shledává v tom, že nemá dostatek času na své dítě a také se i svěřila, že jí vadí, že ona ani její přítel stále nepracují. *„V tomhle vidím negativa-studia nás obou, protože nemáme vlastní příjem. Teda kromě rodičovský, ale myslím normální výplatu. Jsme vázaní na rodiče a kdoví, jak dlouho ještě budeme, když nemáme ani jeden ještě ani maturitu.“* Klára studovala bakalářské studium již s dítětem, proto magisterské studium chtěla zkusit bez individuálního studia. *„Nevím, jestli mi učitelé vyšli vstříc. My na fakultě máme perfektní vyučující, proto jsem s nimi nikdy problém neměla. Jsou to féroví lidi, který ledacos pochopěj, pokud teda vidí snahu.“* Klára mimo jiné tvrdí, že učitelé nedělají rozdíly mezi studenty, ale snaží se vyjít vstříc tomu, který to zrovna potřebuje, pokud ovšem vidí snahu. *„Reakce spolužáků nebyly vůbec nijak zvláštní, protože hodně z nás tam má už děti, anebo je plánujou. Taky mám splužačky, který mají individuální plány, ale ve škole je vidám docela často, takže si myslím, že mají třeba posunutou hranici absence nebo tak.“* Pozitiva Klára vidí v tom, že získá nové vědomosti a také praxi, která je pro studenty jejího oboru povinná. Jako hlavní negativní aspekt vnímá, stejně jako ostatní informantky, čas, který jí studium zabírá a který by mohla věnovat dětem.

V rámci výzkumu jsem se také dotazovala na to, zda informantky kvůli těhotenství přerušily studium, případně na jak dlouho a jaký byl návrat ke studiu. Luciino dítě se narodilo v době zkouškového období. „*Já jsem naštěstí měla zkoušky za semestr, asi kromě jedny, splněné, takže jsem měla volno. A když začínal nový semestr, zmeškala jsem asi měsíc, ale absence mi vyšly úplně v pohodě, takže jsem v podstatě školu přerušit nemusela.*“ Ani Tereza studium nepřerušila. „*Dítě se narodilo vlastně v listopadu, takže to tak nějak probíhá útlum těch přednášek, kdy vlastně jako většinou už končí ten semestr a těch přednášek je jenom pár, takže jsem byla jen na pár přednáškách. Na nějakých jsem nebyla, absence mně vyšla a dítě po Vánocích už bylo větší, takže jsem se už mohla normálně vrátit do školy na zkouškový.*“ Z těchto důvodů nebyl pro Terezu návrat ke studiu složitý. „*Návrat ke studiu u mě nebyl moc složitý, protože jsem studium vlastně přerušila tak, jako bych ho přerušila každý rok přes ty svátky, přes ty Vánoce. Je teda fakt, že letos jsem si na ty Vánoce tak, jako každý rok neodpočinula, ale bylo to pro mě o něco náročnější, ale neřkla bych, že by to bylo něco, co bych neočekávala. Vlastně jsem se na to připravovala devět měsíců.*“ Anna musela ve škole vynechat zbytek pololetí, ale že si vše doplnila před jeho uzavřením. „*No, oni mi vlastně dali skoro samý enka (nehodnoceno), takže jsem se všechno musela doučit. Byl to celkem mazec, protože jsem z toho učebního procesu vypadla, a hlavně jsem se musela naučit všechno za půl roku aspoň na čtyřku. Ale učitelé to chápali, takže nedávali záludný otázky a nějak jsem to prostě zvládla.*“ Daniela studium přerušit nemusela. „*Já jsem v té době dokončila bakaláře, v červenci jsem porodila a na magistra jsem nastupovala až v září, takže jsem studium nepřerušila, jen jsem si zařídila potom hlídání. Já jsem se totiž bála toho, že jakmile si udělám pauzu, tak už se ke studiu nevrátím a to jsem nechtěla.*“ Pavlína nyní opakuje druhý ročník střední školy, tudíž jeden ročník vynechala. „*Já jsem po porodu hned do školy nenastoupila. Byla jsem fakt mladá a musela jsem se taky naučit být máma a pak až znova ještě studovat. Takže vlastně od září chodím znovu do školy a ten návrat nebyl vůbec snadný. Byla jsem teda ráda, že se zase vidím se spolužákama, ale jak jsem byla vždycky jedničkářka, chci to být i teď, takže je to fakt dřina.*“ Klára: „*Já jsem měla pauzu mezi bakalářem a nástupem na magisterský studium. Při druhém dítěti jsem věděla, že školu zvládnou a porodila jsem, když začínalo zkouškový, takže jsem si zkoušky doplnila až v těch nejposlednějších termínech, který byly vypsány, abych to všechno stihla.*“ Klára mi také prozradila, že při narození druhého dítěte studium nepřerušovala pro to, že pro ni byl velmi těžký návrat po pauze, kterou si dala mezi bakalářským a magisterským programem.

10 Slad'ování rolí a strategie zvládání

Studium a jeho náročnost a mateřství si vyžadují vyšší míru umění slad'ovat role. Slad'ování představuje rovnoměrně harmonizovat obě role tak, aby ženy zvládaly obě role a aby ani jednu nezanedbávaly. V současné době vyvstává na povrch potřeba dvou příjmů v domácnosti a udržení si určitého životního standardu. Z toho důvodu jsou ženy nuceny harmonizovat své role tak, aby do budoucna měly výhodnější postavení na trhu práce, ale zároveň, aby uspokojily své biologické pudy.

Všechny informantky se potýkají s nedostatkem času, protože se snaží slad'ovat denní studium s péčí o malé děti. Některé z nich navíc docházejí do práce, nebo na brigádu, tudíž mají opravdu málo času. Při rozhovorech jsem se zaměřila na to, jak zvládají harmonizovat svůj čas, tak aby měly čas na domácí povinnosti, na své děti, partnera a na studium. Zajímalo mě také, zda mají informantky čas samy na sebe.

V první řadě jsem zjišťovala, kolik času týdně zabere informantkám škola, včetně dojíždění, i kolik hodin musí informantky věnovat přípravě do školy. Při sčítání hodin, kolik času informantky stráví školou a přípravou jsme počítaly čas strávený cestou do školy, počet hodin ve škole, cestu ze školy a poté domácí přípravu. Časová náročnost studia se u mých informantek odvíjí od toho, který ročník studují. Lucie studuje třetí ročník bakalářského studia a momentálně pracuje na bakalářské práci. „*Nedokážu přesně říct, kolik hodin denně píšu, v průměru tak dvě tři hodiny denně. Většinou, když malej spí, anebo když ho někdo hlídá.*“ Čas, který Lucie věnuje studiu týdně je v současné době zhruba 17 hodin za týden. Tereza studuje také třetí ročník bakalářského studia, ale rozhodla se, že si studium ještě o rok prodlouží, proto v současné době dojíždí do školy třikrát týdně a co se týká přípravy do školy, jsou to zhruba dvě hodiny týdně. „*Ačkoli studuji vysokou školu, tak nemám ten rozvrh tolik pravidelný, takže se to vždy dá nějak zvládnout.*“ Dohromady se Tereza věnuje studiu zhruba 18 hodin týdně. Anna studuje střední zdravotnickou školu, ale škola jí umožnila individuální plán, tudíž do školy dojíždí pouze na praxe, které má dva dny v týdnu, a na odborné předměty, kde má umožněno zameškat více hodin než její spolužáci. Přípravě do školy věnuje zhruba šest hodin týdně. Celkem je to asi 27 hodin za týden. Daniela studuje první ročník magisterského studia a do školy dojíždí dvakrát, někdy až třikrát týdně. Samotné přípravě do školy se věnuje zhruba 3 hodiny týdně. „*To záleží, kolik povinností zrovna máme. Někdy máme klidný týden, ale někdy je to naopak hrozný. V průměru bych řekla, že jsou to tři hodiny za týden. Dohromady je to asi 15 hodin myslím.*“ Daniela mi mimo jiné prozradila, že

studium prodlužovat nechce, a proto se snaží vše splnit v předtermínu, aby měla poté čas na rodinu. Pavlína studuje střední pedagogickou školu a má zmíněný individuální plán, který má nastaven s každým vyučujícím trochu jinak. Některý vyučující jí pouze zadal samostudium a Pavlína se poté dostaví na přezkoušení a jiný vyučující jí naopak umožnil větší množství absence. Co se týká času věnovanému škole a přípravě do školy, Pavlína mi sdělila toto: „*No, je to asi pět hodin týdně a když musím jet do školy, je to třeba 15 hodin týdně. Já se teda snažím učit věci průběžně tak, jak mi to zadaj, protože pak bych v tom byla ztracená. Tohle už znám (smích).*“ Spolu s občasným dojížděním do školy se Pavlína věnuje škole a přípravě asi 22 hodin týdně. Klára studuje vysokou školu, které věnuje i s přípravou zhruba 20 hodin týdně. Vzhledem k tomu, že bydlí s rodiči, má značnou výhodu, protože si rozvrh nastavila tak, aby její rodiče byli doma z práce, pohlídali děti a Klára mohla odjet do školy. Ne vždy je to lehké, protože oba její rodiče pracují na směny, kterým se Klára musí přizpůsobovat. Zatím to prý nějak zvládá, ale je to pro ni velmi náročné v týdnu, kdy jsou děti u ní. Když jsou děti u partnera, vše zvládá bez problému.

Časová náročnost se tedy pohybuje od 15 do 27 hodin za týden. Pro lepší přehlednost jsem vytvořila tabulku. Zajímavé je, že středoškolským studentkám zabere škola a příprava více času než vysokoškolským studentkám. Při zjišťování, proč tomu tak je, jsem zjistila, že rozvrh studentek vysokoškolského studia není tak časově náročný. Vysokoškolačky mají méně předmětů, proto jim nejvíce času zabere příprava do školy.

JMÉNO	POČET HODIN VĚNOVANÝCH STUDIU A PŘÍPRAVĚ ZA TÝDEN
Lucie	17 hodin/týden
Tereza	18 hodin/týden
Anna	27 hodin/týden
Daniela	15 hodin/týden
Pavlína	22 hodin/týden
Klára	20 hodin/týden

Čas věnovaný péči o rodinu a o domácnost informantky nedokázaly vyčíslit. Tereza: „*Je to prostě zbytek času, který netrávím na brigádě, anebo ve škole. Tohle se nedá spočítat, protože dítěti přizpůsobuju vlastně všechno. Někdo se o něj postarat musí a když je přítel v práci, tak s ním musím být já. Nějak se to společně snažíme plácát, ale sranda to teda opravdu není.*“

Na otázku priorit mi všechny informantky odpověděly shodně, že na prvním místě je vždy rodina a jejich dítě. Kdyby si musely vybrat, studium by přerušily a plně by se věnovaly dítěti. Ovšem všechny mají kolem sebe někoho, kdo jim pomůže a kdo pohlídá dítě v době, kdy jsou ve škole. Lucie má přítele, který pracuje u policie. To znamená, že nemá stabilní pracovní dobu, ale pracuje na směny. Pokud je v práci 24 hodin denně, má poté tři dny volna. Z toho důvodu se spolu snaží plánovat čas tak, aby Lucie měla čas na školu a její přítel mezitím hlídá dítě. Jak jsem již uváděla, Lucie není pouze matka studentka, má také práci. Má v centru města pronajatý kosmetický salon a své klientky si taktéž musí plánovat na čas, kdy je její přítel doma. Ne vždy je to lehké, protože její práce je časově náročná a ona si nemůže dovolit přijít o klientelu. Tereza mi na otázku, kdo hlídá dítě v době, kdy je ve škole, sdělila: *„Já mám tu výhodu, že je už máma v důchodu. A i když od Chrasti bydlí asi 30 kilometrů, tak je dobrá řidička a nemá problém za náma dojet. Taky mám tenhle semestr docela dobrý rozvrh, takže přítel je už většinou doma, když odjízdim do školy, takže o dítě je postaráno buď mámou, anebo přítelem, případně maminkou přítele.“* Na stejnou otázku mi Anna odpověděla: *„Já mám školu přímo ve Žďáře, kde bydlíme, takže je to super. Bydlíme s mým dědou a babičkou, takže když potřebuju někam jít, rádi pohlídaj. Jsou hodně aktivní, takže s tím problém nemají.“* Annin přítel pracuje každý den zhruba do 5 hodin odpoledne, tudíž se domů vrací relativně pozdě. S hlídáním dítěte jí tedy může pomáhat až k večeru, anebo o víkendech. Daniely dítě nejčastěji hlídá její přítel, který chodí z práce relativně brzy. Pokud zrovna nemůže přítel, tak dítě hlídají prarodiče dítěte. Výhodou pro Danielu je to, že i její rodiče i rodiče jejího partnera bydlí zhruba deset minut od bytu, ve kterém Daniela s přítelem a dítětem žijí. Není to proto problém požádat je o hlídání, ovšem pokud mají čas. Daniele dojíždění do Hradce zabere spoustu času a i když má školu například od 14 hodin, tak lehce po dvanácté hodině už musí vyjízdet z domu, aby stihla začátek vyučování. Pokud nemohou hlídat její dítě rodiče ani přítel, obrací se na dvě své kamarádky, které jsou doma na rodičovské dovolené, ale nestudují. Pavlína s přítelem žije s rodiči, a pokud je ve škole, o dítě se starají právě její rodiče, anebo rodiče jejího partnera, který nemá individuální plán. Největší podíl na péči o dítě má ona, ale sama mi přiznala, že si v mnoha věcech stále neví rady, protože je opravdu mladá matka. Těhotenství neplánovala a svěřila se mi, že po narození dítěte s ní zůstala doma i její matka, která jí se vším ochotně pomohla. Nyní se její matka vrátila do zaměstnání, ale stále je jí velkou oporou. U Kláry je to jednodušší. Bydlí v dojezdové vzdálenosti od Hradce Králové, kde studuje a rozvrh si navolila tak, aby její děti mohli pohlídat rodiče.

Při otázce, zda se informantky rozhodovaly, zda si dítě ponechat, byla při některých rozhovorech ve vzduchu cítit napjatá atmosféra. Když Lucie zjistila, že je těhotná, byla připravena jít na interrupci. Ovšem po rozhovorech s partnerem se shodli, že to tak mělo být a rozhodli se dítě si ponechat. Společně koupili byt a dítěti vytvořili zázemí. Tereza po dítěti toužila, proto o tom, že by si dítě nenechala, ani nepřemýšlela. „*Ani mě to nenapadlo. Když jsem chodila s bývalým přítelem, tak jsem dvakrát potratila, takže jsem se spíš bála, aby toto těhotenství proběhlo v pořádku.*“ Anna, stejně jako Lucie, otěhotněla neplánovaně. „*Nemusela jsem se rozhodovat, nikdy bych si dítě nenechala vzít. To je pro mě na prvním místě.*“ Prý je teď šťastná i přes to, kolik úsilí stojí veškeré její povinnosti. Daniela těhotenství neplánovala, ale nenapadlo jí, že by si dítě nechala vzít. Zhruba na naší třetí schůzce mi s úsměvem odvětila, že: „*Když to přišlo takhle neplánovaně, byla jsem ráda. Přítel se taky moc těšil na dítě, tak jsme si vzali hypotéku a teď si žijeme celkem hezky.*“ Pavlína pochází z věřící rodiny, proto jí ani nenapadlo, že by si dítě nechala vzít i přes to, že těhotenství v tak mladém věku neplánovala. Rodina informaci o těhotenství přijala dobře a na nového člena rodiny se všichni těšili. Pavlína sice říká, že to pro ni bylo velmi těžké, protože se sama občas cítí „jako dítě“, ale s pomocí rodiny vše zvládá. Kláry děti jsou obě plánované. S bývalým přítelem mají střídavou péči, kdy si děti předávají po týdnu. Sama Klára se mi svěřila, že to v současné době má mnohem jednodušší, než když s přítelem žila, protože veškeré povinnosti ohledně péče o děti a o domácnost ležely na ní. Klára mi také řekla, že v týdnu, kdy se o děti stará bývalý partner, se snaží splnit uložené povinnosti, aby v týdnu, kdy se o děti stará ona, mohla volný čas věnovat svým dětem.

V rozhovorech jsem se také ptala na strategie, které informantky používají k harmonizaci rolí. Lucie mi sdělila: „*V první řadě bych se určitě neobešla bez diáře, protože v něm mám všechno. Píšu si tam, kdy mám školu, kdy musím do salonu a kdy má přítel směny v práci, abych věděla, co a jak si můžu naplánovat.*“ Strategií informantky Terezy je: „*No, mojí největší strategií je hlavně se nezbláznit.*“

Většinou jsou harmonizační strategie mých informantek velmi podobné. Všechny se shodly na tom, že jejich situaci jim ulehčují rodiče, kteří rádi a ochotně pohlídají dítě, když informantky potřebují do školy, anebo na brigády. S výjimkou Kláry se informantky shodují, že partner jim je velkou oporou. Všechny informantky také uvedly, že nejdůležitější je umět efektivně rozvrhnout den. Tereza mi řekla, že: „*Naučila jsem se neodkládat věci na později, protože pak se to všechno kupí a člověk nestíhá. Takže když je něco potřeba udělat, přemůžu se a jdu to udělat hned, abych měla klid.*“ Lucie to sice nějak vše zvládá, ovšem kdyby okolo

sebe neměla rodinu, přítele a kamarády, nemohla by být matka a studentka zároveň. Anna mi řekla, že péče o dítě je náročná a když se k tomu ještě přidruží například studium, není to snadné. Nejen Anna, ale všechny informantky se potýkají s časovým presem. *„Já jsem se naučila žít s tím, že pořád nestíhám. Aspoň už z toho nejsem tak ve stresu. Prostě holt nejsem dokonalá máma a ani nejlepší studentka. Ale snažím se, a to se taky počítá.“* Sdělila mi Tereza. Daniela si myslí, že už našla určitou rovnováhu mezi životem matky a životem studentky a že se snaží vše stíhat. Kláry nejdůležitější strategie ke sladování rolí je hlavně klid. *„Chce to klid a chladnou hlavu.“* Klára mi také prozradila, že zpočátku to nebylo jednoduché, že si musela zvyknout na to, že se musí postarat nejen o sebe a o děti, ale také se musí věnovat domácnosti a také musí věnovat určitý čas studiu. Stejný problém jako Klára má i Tereza: *„Až když člověk zjistí, že fakt nestíhá a že to stíhat musí, tak teprve pak si ujasní priority. Já jsem třeba najednou zjistila, co je pro mě důležitý a čemu čas věnovat nechci, protože mi to prostě za to nestojí.“* K tomu, aby informantky mohly současně studovat a pečovat o domácnost, dítě a partnera, musely změnit své priority. Důležité je účinné rozvržení času nejen u sebe, ale i u rodičů, či partnera tak, aby vždy bylo postaráno o děti.

11 Závěr

Tato diplomová práce se zabývá tématem matek studentek, které jsou nuceny sladit své role. Cílem práce bylo zjistit, jak se změnil život studentek poté, co se staly matkami. V první části práce jsem se zabývala pohledem na ženu a jeho vývojem, dále mateřstvím, finančními aspekty a ženami v zaměstnání, ženami studentkami a konfliktem rolí, a to pro lepší pochopení pohnutek, které vedly informantky k rozhodnutí stát se studující matkou. Druhá část práce popisuje zvolenou metodologii, mé informantky a také jejich každodenní život tak, jak ho samy prezentují. Práce je odlišná v tom, že práce zabývající se konfliktem rolí, se většinou zabývají pracovním a rodinným životem. Zvolila jsem si čtyři oblasti výzkumných cílů, ve kterých prezentuji výsledky.

- a) Život před mateřstvím a v jeho průběhu, role matky: Z výzkumu je patrné, že životy všech mých informantek se zásadně změnilo po narození dětí. Všechny shodně uvedly, že dříve měly více svobody, času a byly zodpovědné pouze samy za sebe. V současné době věnují volný čas hlavně dítěti a péči o něj. Největší rozdíly v životě před mateřstvím oproti současnému životu shledávají informantky v množství času, který měly pro sebe, pro kamarády, pro cestování, studium i pro své koníčky. Reakce okolí na to, když informantky oznámily, že čekají dítě, byly různé, ale u většiny informantek převládaly pozitivní reakce.
- b) Partnerství, rodina, podpora, každodenní život: Zjistila jsem, že partnerova role je velmi důležitá pro to, aby informantky mohly při mateřství studovat, a to bez ohledu na to, jaký je jejich partnerský vztah, anebo zda spolu sdílí domácnost. Všechny informantky se shodly na tom, že by nevládly péči o dítě, o domácnost a studium bez výrazné pomoci rodiny a partnera – a to nejen pomoci v domácnosti a s dětmi, ale také finančně. Kromě Kláry, která žije u rodičů a platí pouze energie a Pavlínky, která žije u rodičů, kteří ji finančně podporují, by zbylé čtyři informantky finančně nevládly všechny poplatky, které v současné době platí (nájem, hypotéka, nákupy, apod). Co se týká rozdělení rolí, typické rozdělení na ženskou a mužskou roli jsem shledala pouze u informantky Anny a případně u Daniely, kterou domácí práce baví a je to pro ni svým způsobem odreagování. Zbylé informantky uvedly, že role rozdělené nemají, ačkoli je evidentní, že většinu práce v domácnosti zastanou ženy. Z výpovědí informantek jsem si všimla, že pokud hovoří o hlídání, používají termín „přítel pohlídá“, ale samy o sobě nikdy neřekly, že by dítě hlídaly ony. Myslím si, že se jedná o jisté nerovné

postavení, kdy výhradní péče o dítě leží na matce a muž se o dítě stará pouze v případech, kdy žena z nějakých důvodů nemůže.

- c) Studium, škola a motivace, role studentky: Co se týká studia a motivace ke studiu, u jednotlivých informantek se liší. U středoškolských studentek je jejich hlavní motivací dokončení vzdělání, aby měly alespoň nějaké zaměření. U třech vysokoškolských studentek je jejich hlavní motivací ke studiu vlastní seberealizace a u jedné je její hlavní motivací vyrovnání se sourozencům, tedy určitá potřeba seberealizace. Všechny informantky se shodly na tom, že od té doby, co se staly matkami, odsunuly studium až na druhé místo a většina z nich se mi svěřila, že čas, který by dříve věnovaly studiu, v současné době radši věnují svým dětem. Zajímala jsem se také o to, zda školy vyšla informantkám vstříc. Středoškolské studentky mají individuální plán, ale z rozhovorů vyplynulo, že k Pavlíně jsou vyučující velmi shovívaví, zatímco Anna sdělila, že nikoho z vyučujících nezajímá, že je matka studentka. Vysokoškolské studentky individuální plány nemají, ale zjistila jsem, že většinou mají chápavé vyučující, kteří, pokud vidí snahu, jsou schopni kompromisů.
- d) Sladování rolí a strategie zvládnání: V této kapitole jsem zjišťovala, kolik hodin týdně informantkám zabere studium. Měla jsem na mysli také to, že některé informantky mají ještě brigády za účelem přivýdělku. Dotazovala jsem se tedy, jaké zvolily strategie, aby stíhaly všechny své povinnosti. Zjistila jsem, že důležité je dobře si rozvrhnout čas. Také je důležitá pomoc rodiny, či partnera, kteří pohlídají dítě, když je zrovna potřeba. Někteří partneři pomáhají informantkám s domácími pracemi, což ušetří mnoho času.

A jak se tedy změnil život studentky poté, co se stala matkou? Největším rozdílem a problémem všech mých informantek je čas. Množství času, které dříve měly k dispozici pouze samy na sebe a na studium musí rozdělit ještě na péči o dítě a o celou domácnost. Zásadním rozdílem je také množství zodpovědnosti, které informantky získaly po narození dítěte. A nesmím opomenout priority, které se také změnily u všech mých informantek. Všechny informantky uvedly, že v současné době je jejich nejdůležitější a také jedinou prioritou dítě, kterému chtějí věnovat všechnen volný čas, ale zároveň mu chtějí vytvořit pevné zázemí a chtějí ho zabezpečit.

POUŽITÁ LITERATURA:

ČESKO. *Listina základních práv a svobod*. In: 1992, čl. 1, čl. 3, Hlava první. Dostupné také z: <http://zakony.centrum.cz/listina-zakladnich-prav-a-svobod/>.

ČESKO. *Zákoník práce. Všeobecná ustanovení*. In: 262/2006 Sb., část první, §16, Hlava čtvrtá. Dostupné také z: <http://zakony.centrum.cz/zakonik-prace/cast-1-hlava-4-paragraf-16>.

ČESKO. *Zákoník práce: Pracovní podmínky zaměstnankyň, zaměstnankyň-matek, zaměstnanců pečujících o dítě a o jiné fyzické osoby*. In: 2006, §241. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-262#f3054965>.

ČESKO. *Zákon o zvýšení péče o těhotné ženy a matky: Peněžité pomoci v mateřství*. In: 1964. 1964, § 2, číslo 58. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1964-58>.

ČNB ponechává limity hypoték beze změny. *Česká národní banka* [online]. 2019 [cit. 2019-11-22]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/cnb-news/tiskove-zpravy/CNB-ponechava-limity-hypotek-beze-zmeny/>.

BADINTER, Elisabeth. *Materská láska od 17. storočia po súčasnosť*. Bratislava: Aspekt, 1988. ISBN 80-85549-04-2.

BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách*. Praha: Libri, 2005. ISBN 978-80-7277-241-4.

BASSEY, Michael. *Case Study Research in Educational Settings*. Buckingham: Open University Press, 1999. ISBN 033-51-9984-4.

BENEŠ, Milan. *ÚVOD DO ANDRAGOGIKY*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-7184-542-6.

ČUHELOVÁ, Monika. *Proměny mateřství (prožívání mateřství třemi generacemi)*. Brno, 2006. Diplomová práce.

Dějiny pravěku [online]. [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/dejiny-praveku/>.

DOLEŽALOVÁ, Kateřina. *Mladé ženy v roli matky a studentky*. Olomouc, 2016. Diplomová práce. Univerzita Palackého.

ENNENOVÁ, Edith. *Ženy ve středověku*. Praha: ARGO, 2001. ISBN 80-7203-369-7.

FORMÁNKOVÁ, Lenka, Hana MAŘÍKOVÁ, Alena KŘÍŽKOVÁ a Romana VOLEJNÍČKOVÁ. *Gender a rovnováha moci: Podpora rovného přístupu žen a mužů do řídicích pozic v sociálním a konvenčním podniku v České republice*. Praha: AV ČR, 2015. ISBN 978-80-7330-273-3.

Gender a genderové stereotypy. *Ženská práva jsou lidská práva* [online]. [cit. 2020-01-13]. Dostupné z: <http://zenskaprava.cz/files/genderov%C3%A9-stereotypy.pdf>.

GREGORA, Martin a Miloš VELEMÍNSKÝ. *Nová česká kniha těhotenství a mateřství*. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-247-5579-3.

HAŠKOVÁ, Hana. Pracující matky a genderové role ve výsledcích mezinárodního longitudinálního výzkumu. *Rodičovství*. 2005, (1/2005), 22-27. ISSN 1213-0028.

HENDL, Jan. *KVALITATIVNÍ VÝZKUM: Základní teorie, metody a aplikace*. Třetí. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-262-0219-6.

HERZ, Václav. *EURO.CZ* [online]. Redakce euro.cz, 2018 [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://www.euro.cz/byznys/castecny-zkraceny-uvazek-plat-dovolena-pojisteni-1414843>.

HOLLIDAY WAYNE, Julie, Nicholas MUSISCA a William FLEESON. Considering the role of personality in the work–family experience: Relationships of the big five to work–family conflict and facilitation. *Journal of Vocational Behavior* [online]. 2002, (64), 108–130 [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <http://www.midus.wisc.edu/findings/pdfs/262.pdf/>.

CHALOUPKOVÁ, Jana. Faktory ovlivňující dělbu domácí práce v českých domácnostech a hodnocení její spravedlnosti. *Sociologický časopis*. 2005, 1(41), 57-77. ISSN 2336-128X.

Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/8f650144ca32d413310a694afcdbf715dfddc8f6_540_13chaloupkova18.pdf.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.

JUNOVÁ, Blanka a Renata RYDVALOVÁ. *Jak sladit práci a rodinu...a nezapomenout na sebe*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-7382-7.

KAŠPÁRKOVÁ, Simona. *Gender aspekt ve výchově dětí v rodině*. Brno, 2017. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

KAVANOVÁ, Lucie. Jaké to bylo, studovat před rokem '89? *Stojí za přečtení* [online]. 2009 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.vysokeskoly.cz/clanek/jake-to-bylo-studovat-pred-rokem-89>.

KOCOURKOVÁ, Jiřina a Ladislav RABUŠIC, ed. *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?*. Praha: SPRINT, 2006. ISBN 80-86561-93-3.

KOSTKA NEUMANN, Stanislav. *Dějiny ženy* [online]. Praha: Otakar, 2000, s. 5 [cit. 2020-02-17]. ISBN 80-242-0249-2. Dostupné z: <file:///C:/Users/User/Downloads/Neumann,%20Stanislav%20-%20D%C4%9Bjiny%20C5%BEeny%20-%20C4%8D%C3%A1st%202.%20C5%BDena%20starov%C4%9Bk%C3%A1.pdf>.

KUCHAŘOVÁ, Věra. *Zaměstnání a péče o malé děti z perspektivy rodičů a zaměstnavatelů: Uplatnění nároků na rodičovskou dovolenou a na volno na péči o nemocného člena rodiny v praxi*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2007. ISBN 80-87007-18-2.

KVASNIČKOVÁ, Lenka. *Mateřské pouto* [online]. 2016 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: <http://www.opsychologii.cz/clanek/278-materske-pouto/>.

LIPOVESTKY, Gilles. *Třetí žena: Neměnnost a proměny ženství*. Druhé vydání. Praha: Prostor, 2007. ISBN 978-80-7260-171-4.

MAREŠ, Petr a Tomáš POTOČNÝ, ed. *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barrister a Principal, 2003. ISBN 80-86598-61-6.

MATĚJČEK, Zdeněk a Josef LANGMEIER. *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 1985. ISBN 11-060-86.

MAŘÍKOVÁ, Hana, ed. *Proměny současné české rodiny*. Praha: SLON, 2000. ISBN 80-85850-93-1.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

Motivace. In: *Psychologie osobnosti* [online]. [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.studium-psychologie.cz/psychologie-osobnosti/5-motivace.html>.

Motivace, motivování a motivační teorie. *Management mania* [online]. 2019 [cit. 2019-12-21]. Dostupné z: <https://managementmania.com/cs/motivace-a-motivovani>.

MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1.

MPSV: *Rodičovský příspěvek* [online]. 2019 [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/rodicovsky-prispevek>.

NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1996. ISBN 80–200–0592–7.

NÁHLÍKOVÁ KALETOVÁ, Romana. Přivýdělek v rámci mateřské a rodičovské dovolené. *Právní prostor* [online]. 2017 [cit. 2019-11-22]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/pracovni-pravo/privydelek-v-ramci-materske-a-rodicovske-dovolene>.

O jaké nemocenské pojištění se zajímáte?: Peněžítá pomoc v mateřství. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. [cit. 2019-11-22]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/web/cz/penezita-pomoc-v-materstvi>.

PADYCH, Jan. *Pravěké ženy a jejich velké tajemství*. Ostrava: Daniel Padych, 2013. ISBN 978–80–903492–2–3.

PÁNKOVÁ, Markéta. *Vzdělávání dívek v Čechách*. Praha: Pedagogické muzeum J.A. Komenského, 2006. ISBN 80-86935-00-0.

PÁTKOVÁ, Simona. Obraz mateřství v 19. století. *ANTROPOWEBZIN* [online]. 2016, 2019, (3-4), 113 [cit. 2019-11-21]. Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/22249/1/Patkova.pdf>.

Peněžítá pomoc v mateřství: Česká správa sociálního zabezpečení [online]. [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/web/cz/penezita-pomoc-v-materstvi>.

POLIŠENSKÝ, Josef a Sylia OSTROVSKÁ. *Ženy v dějinách lidstva*. Praha: Jan Krigl, 2000. ISBN 80-902045-5-4.

Postavení žen ve středověku a raném novověku: Středověk [online]. 2009 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: <http://www.e-stredovek.cz/view.php?cisloclanku=2009020001>.

Průměrné hrubé měsíční mzdy a mediány mezd v třídění podle hlavních tříd CZ-ISCO a podle vzdělání v roce 2018. In: *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2020-02-20]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/91605937/300002190436.pdf/9c2400dd-eed9-436c-9dc0-09445e3bfea2?version=1.1>.

Průměrný věk matek se zvyšuje ve všech krajích [online]. 2018 [cit. 2020-02-24]. Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2018/09/prumerny-vek-matek-se-zvysuje-ve-vsech-krajich/>.

RABUŠIC, Ladislav. *Kde ty všechny děti jsou?*. Praha: SLON, 2001. ISBN 80-86429-01-6.

RABUŠICOVÁ, Milada a Ladislav RABUŠIC, ed. *Učíme se po celý život?: O vzdělávání dospělých v České Republice*. Masarykova univerzita Brno: Tisk Protisk, 2008. ISBN 978-80-210-4779-2.

ROTREKLOVÁ, Klára. *Rodina a rodičovství očima dnešních matek*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

SCHWANDT, Thomas A. *The SAGE Dictionary of Qualitative Inquiry*. London: SAGE Publications, 2001. ISBN 9781452217451.

Sociologická encyklopedie: Výběr metodou sněhové koule [online]. 2018 [cit. 2020-02-04]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/V%C3%BDb%C4%9Br_metodou_sn%C4%9Bhov%C3%A9_koule.

Studium psychologie: Etapy psychického vývoje: pubescence, adolescence. Psychologická charakteristika těchto období, jejich význam pro další vývoj [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.studium-psychologie.cz/vyvojova-psychologie/6-pubescence-adolescence.html>.

ŠEĐOVÁ, Klára. Mateřství jako pozitivní hodnota a žitý svět. *Studia paedagogica*, [S.l.], v. 51, n. 8, p. 11–28, bře. 2003. ISSN 2336-4521. Available at: <http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/380/536>. Date accessed: 21 lis. 2019.

ŠŤASTNÁ, Ilona. Ženo, prokaž plodnost! Jak se žilo manželkám ve středověku. *100+1: Tajemství české minulosti 2/2010* [online]. 2017 [cit. 2020-02-12]. Dostupné z: <https://www.stoplusjednicka.cz/zeno-prokaz-plodnost-jak-se-zilo-manzelkam-ve-stredoveku>.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára Šeďová. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Teorie motivace podle Maslowa [online]. 2018 [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://www.mentem.cz/blog/teorie-motivace/>.

Úhrnná plodnost v letech 1950 - 2018. In: *Český statistický úřad* [online]. 2019 [cit. 2019-11-21]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/uhrrna-plodnost-v-letech-1950-2018>.

VALDROVÁ, Jana. *Gender a společnost*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006. ISBN 80-7044-808-3.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

VALENTOVÁ, Klára. Práce z domova – výhody a nevýhody, plánované změny. *Právní prostor* [online]. 2017 [cit. 2020-03-04]. Dostupné z:

<https://www.pravniprostor.cz/clanky/pracovni-pravo/prace-z-domova-vyhody-a-nevyhody-planovane-zmeny>.

VĚŠÍNOVÁ - KALIVODOVÁ, Eva a Hana MAŘÍKOVÁ, ed. *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund, 1999. ISBN 80-238-4770-8.

Zdravotnictví a medicína: Postavení ženy v zaměstnání [online]. 2013 [cit. 2020-02-26].

Dostupné z: <https://zdravi.euro.cz/clanek/sestra/postaveni-zeny-v-zamestnani-472261>.

ZOULOVÁ, Veronika. *Postavení ženy ve společnosti* [online]. 2006 [cit. 2020-02-12].

Dostupné z: <http://absolventi.gymcheb.cz/2007/vezoulo/vos/starovek.html>.